

**De Tora van de Messias
en zijn twee kinderen**

E.J. Westerman

De Tora van de Messias en zijn twee kinderen

E.J. Westerman

In dankbaarheid opgedragen

aan de

Evangelische Marienschwesternschaft
(Darmstadt/Eberstadt)

waar ik door Messias Jezus gevonden ben

en waar ik de liefde voor Gods volk Israël
heb gezien en geleerd

en

aan de nagedachtenis van

Herman van der Kolk
(1908-2002)

- moge zijn gedachtenis tot zegen zijn -

broeder en vaderlijke vriend

die

mijn betrokkenheid bij Israël heeft gestimuleerd

omslag:

Vreugde om de Tora
Simeon Rosenstein (Jeruzalem)

1. Samenvatting

Aan twee zaken – in de titel uitgedrukt – is in dit onderzoek aandacht besteed. Allereerst wordt duidelijk dat er een schriftuurlijke basis is om te spreken over twee ‘kinderen van de Messias’. Op deze manier kunnen de door God bedoelde beide gemeenschappen (uit Israël en de volken) rond Messias Jezus worden aangeduid. De Schrift reikt ons verder een karakteristieke typering van de geschiedenis van deze beide gemeenschappen aan.

De geschiedenis laat zien dat het heiden-christelijke ‘kind’ het joodse ‘kind’ heeft ‘beroofd’ van de door God bedoelde eigen plaats ‘in de Messias’. Hierdoor is tevens het denken over Gods bedoelingen (de theologie) en ook de omgang met de Schriften aan Israël gegeven (de exegese) binnen de heiden-christelijke kerk ten prooi gevallen aan een vervalsing van het perspectief.

In dit onderzoek wordt geprobeerd om aan deze persepectiefvalsing te ontkomen door permanent rekening te houden met de beide gemeenschappen die een plaats hebben gekregen ‘in Messias/Christus’.

Vervolgens wordt in deze studie – middels een aantal thema-studies die gerelateerd zijn aan 1 Corinthe 1:30-31 – aandacht geschonken aan de vraag naar de plaats van de Tora ‘in Messias/Christus’. Daarbij is als uitgangspunt genomen de gedachte dat de *joodse* Messias Jezus door Zijn Geest vandaag nog steeds bezig is om Gods Tora (en de daarnaar terugroepende profeten) te vervullen. Deze vervulling gaat door totdat alles zal zijn geschied. Hij betreft de beide gemeenschappen, die ‘in Hem’ zijn, hierbij.

Door vanuit dit uitgangspunt te denken worden de beide ‘kinderen van de Messias’ op een klemmende manier geconfronteerd met de vraag welke plaats de Tora inneemt binnen het leven ‘in Messias/Christus’.

Om het antwoord te vinden op deze vraag was het verder belangrijk om bijbels-theologische aandacht te schenken aan de plaats van de Messias in het geheel van Gods bedoelingen met Israël en de wereld. De roeping van Israël heeft alles te maken met de in de Tora geschetste ontwikkeling van de schepping en de volken. De roeping van de Messias *is* de roeping van Israël. Hij leeft deze roeping ten volle. Hij *is* het verbond in één persoon. Binnengebracht worden ‘in Hem’ betekent voor de beide ‘kinderen’ een deelkrijgen aan het vervuld zijn en aan de nog voortgaande vervulling van de roeping van Israël door de Messias.

Om goed zicht te krijgen op de plaats van de Tora binnen het leven van de beide ‘kinderen’ moest aandacht geschonken worden aan de discussies in het NT daarover. Een speciale studie over de beslissingen daaromtrent in Handelingen 15 laat zien dat Joden *als* Joden en heidenen *als* heidenen mogen binnenkomen in de Messias en het heil. De consequentie daarvan is dat er tweërlei vormgeving van het praktische leven ‘in Messias/Christus’ mag zijn. Toch betekent dat niet dat de ‘heiden-gelovigen’ nu van de Tora ‘bevrijd’ zijn. De Tora spreekt immers ook over Gods bedoelingen met de volken. De Messias confronteert daarom ook hen met de Tora.

Een aldus aan de Schriften zelf ontleende – en dus bijbels-theologisch gefundeerde – manier van omgaan met en lezen van de Tenach/het OT (de Tora inclus), maakt dat onze ‘heiden-christelijke’, willekeurige en selectieve manier van omgaan met de Tora onder kritiek wordt gesteld.

Rond de vier kernbegrippen uit 1 Corinthe 1:30-31 wordt tenslotte een verkennend onderzoek gedaan naar de concrete betekenis van het voorgaande voor het omgaan met en het leven naar de Tora, zowel in het leven van de messiasbelijdende

joodse gemeenschap als in het leven van de heiden-christelijke gemeenschap ‘in de Messias’.

Tenslotte worden lijnen getrokken naar de aktualiteit en het leven van de beide ‘kinderen van de Messias’. Daarbij spelen allerlei ontmoetingen en gesprekken met messiasbelijdende joodse denkers en ervaringen in Israel opgedaan een rol.

2. Inleiding

2.1 Doelstelling

De Tora van de Messias en zijn twee kinderen. Dat is niet de titel van een roman. Voor u ligt het verslag van een studieverlof. De titel bestaat uit twee onderdelen. Allereerst is er sprake van : *De Tora van de Messias*. Er is een verband tussen beide. Tussen de Messias en de Tora en andersom. Dat deze relatie in het Jodendom benadrukt wordt, moge bekend zijn. Echter ook in de kring van wie Jezus Christus belijden als de gekruisigde en opgestane Heer, is die relatie tussen de Messias en de Tora aanwezig. Waar deze relatie op de een of andere manier ontbreekt, is er reden tot herbezinning. De Heer Jezus – de door God gegeven Messias – wil ook vandaag nog Tora onderwijzen¹ en zijn Tora-ondericht in het leven van zijn leerlingen gestalte laten krijgen², ook al klinkt de bovenstaande formulering ons misschien minder bekend in de oren.

In de titel van dit verslag is ook sprake van de ‘*twee kinderen*’ van de Messias. Dat is een uitdrukking die nader toegelicht moet worden. Ik volsta hier voorlopig met de constatering dat er binnen de kring van leerlingen twee groepen te vinden zijn. Beide groepen hebben te maken met de Tora van de Messias. De groep van zijn joodse volgelingen en de (veel grotere) groep leerlingen vanuit de volkeren.

Dit verslag wil aandacht vragen voor het feit dat het altijd Gods belofte en bedoeling is geweest dat deze *beide* groepen Gods heil zouden zoeken en ontvangen in Zijn Messias. Een concreet beeld dat voor mij ook een vertrekpunt³ is geweest, staat mij daarbij voor ogen:

*Messias Jezus – staande in het midden van Israel - gehuld in Zijn joodse gebedsmantel met tzitzit, teken van zijn vervulling van Tora en Profeten. Onder Zijn gebedsmantel schuilen twee kinderen⁴: het messiasbelijdende deel van het joodse volk en de gelovigen uit de volken. De zegen van Zijn vervulling van alle geboden is hun deel en door de Geest van de Messias in hen worden zij deelgenoten in Zijn voortgaande vervulling van alle geboden op weg naar de tijd dat “alles zal zijn geschied”.*⁵

De vraag rijst wat het bovenstaande betekent voor het omgaan met de Tora in het leven van wie ‘in Messias’⁶ zijn. Wat zijn onze “wegen in Christus”?⁷ Een onderdeel van de zegen die God ons wil geven, is namelijk het ontvangen van het onderricht⁸, de Tora van de Messias. Zijn Tora. In harten geschreven, door God Zelf. De vraag rijst wat de relatie van *deze* Tora is tot de aan en door Mozes gegeven Tora. Gaat het om een nieuwe Tora? Een afschaffing van de eerder gegeven Tora? Een

---

¹ Mat 5:17-19

² vgl Mat 28:16-20. Het slot van het Mattheüsevangelie kan geïnterpreteerd worden vanuit het woord uit Jes 54:13 : “Al uw zonen zullen leerlingen des HEREN zijn ...”

³ Ik beschreef zo voorafgaand aan mijn studieverlof de richting van mijn studie.

⁴ Vgl Heb 2:13. Het schuilen onder de gebedsmantel is een prachtige – bij tijd en wijle zichtbare – metafoor voor het “in Christus” zijn.

⁵ Vgl Mat 5:18

⁶ In ons spraakgebruik is de uitdrukking ‘in Christus’ (zonder lidwoord) heel gewoon. Toch is Christus dan ook geen eigenaam! Voor ons gevoel ontbreekt er iets bij ‘in Messias’ hoewel de uitdrukking *en Christoi* ook zo vertaald zou kunnen worden. Ik wil in deze studie benadrukken dat de Christus de joodse Messias is. Vaak zal ik daarom schrijven ‘in Messias/Christus’

⁷ 1 Cor 4:17

⁸ Tora betekent immers ‘onderricht’

beperking? Een vernieuwing misschien? Een aanpassing aan nieuwe tijden? En: is er één Tora voor Jood en heiden, de mens ‘van ver’? Heeft de Messias voor hen beiden één woord, of heeft Hij misschien voor elk een apart woord?

Dit onderzoek wil een verkenning zijn. Een verkenning van vragen. Een verkenning die start tegen en vanuit de achtergrond van de heiden-christelijke kerk van de eeuwen. Dit onderzoek wil ook een verkenning zijn van antwoorden. Soms voorlopige antwoorden gegeven vanuit de kring van messiasbelijdende joodse gemeenten. Ook vindt u in deze pagina's de neerslag van de overtuiging dat een gesprek over deze zaken in de kring van beide ‘kinderen van de Messias’ noodzakelijk is. Een gesprek, waarin – samen luisterend – met nieuwe oren en met nieuwe ogen gelezen wordt. Dit gesprek is ook van belang voor de toenadering tussen ‘kerk’ en synagoge.⁹

2.2 Opzet

Hoofdstuk 3 houdt zich bezig met het thema van de ‘twee kinderen van de Messias’. Voor de bestudering van de thematiek van de plaats van de Tora binnen het heil van de Messias en het leven van zijn ‘twee kinderen’ heb ik mijn uitgangspunt genomen in de woorden van 1 Corinthe 1: 30-31. Hoofdstuk 4 beschrijft het waarom van die keuze. In hoofdstuk 5 worden de verschillende onderdelen van dat bijbelgedeelte uitgewerkt in kleine thema-studies, die hun eenheid vinden in het geheel dat door deze verzen wordt gevormd. Hoofdstuk 6 is een poging om vanuit het voorafgaande wat lijnen te trekken die naar mijn mening van belang zijn voor het heden van de gemeente van Jezus Christus in relatie tot Gods bedoelingen met Israël en de volken.

2.3 Woord van dank

De mogelijkheid tot studieverlof is mij gegeven door de Gereformeerde Kerk te Nijkerkerveen. Ik dank de gemeente waaraan ik al bijna dertien jaar verbonden ben voor de periode mei-juni 2004 voor bezinning en studie. Dat ik een groot deel van die periode in Israël kon doorbrengen is mede mogelijk gemaakt door de desbetreffende organen van de PKN. In Marieke den Hartog wil ik de landelijke kerk danken.

In Israël hebben een heel aantal mensen de bereidheid gehad om tijd voor mij vrij te maken voor ontmoeting en gesprek en de moeite genomen om met mij mee te denken. Ik noem hier speciaal Kees de Vreugd, Kees Jan Rodenburg, Michael Swirsky, Iossi ben Zvi, Chuck Cohen, Joseph Shulam, Moshe Morrison en Lisa Loden.

Dank ook aan Theo van Campen, Lion Erwtelman, Leon Meijer en Pieter Siebesma voor advies en gesprek van hun kant hier in Nederland. Giel en Leneke Schormans, bedankt voor het meelesen! En Jurjen van Houwelingen voor zijn technische ondersteuning en het ontwerp van de omslag!

---

⁹ D.H. Stern (Manifesto, p. 187) is overtuigd van het belang van de hernieuwde bezinning over de plaats van de Tora in de kring van wie Jezus als de Messias belijden. “For the key to reuniting the paths of the Church and the Synagogue is the role of the Law. Our rallying cry must be: Torah! Torah! Torah! – understood in the Spirit of the Messiah. But the Spirit of the Messiah is the Spirit of Holiness. Without holiness Messianic Judaism must fail altogether.” De laatste woorden gelden overigens evenzeer voor gelovigen uit de kring van de volken. Zonder een leven in de heiligheid van de geest van de Messias is er ook voor ons geen gesprek met ‘de’ synagoge mogelijk.

Vooral ook wil ik Coby, mijn lieve vrouw, bedanken voor het feit dat zij mij liet gaan en voor de eenzame weken die zij daardoor gehad heeft. Ook de lange periode van het uitwerken en schrijven van dit verslag is aan haar niet ongemerkt voorbijgegaan. Dank je wel.

Het is de goedheid van de HERE, Israëls God, geweest dat ik deze tijd in Jeruzalem (en daarna) mocht beleven. Het is Zijn kracht waardoor ik leef en ook mag groeien in de kennis van Wie Hij is. Het is mijn gebed dat de zegen die ik heb ontvangen, Zijn werk tengoede mag komen.

Nijkerkerveen, november 2004

3. De Tora van de Messias en zijn twee kinderen – de titel als symbool van de historisch-hermeneutische context en van een heroriëntatie

3.1 De twee kinderen van de Messias – historische context

“ Ziehier: ik en de kinderen, die God mij gegeven heeft.”¹⁰ Deze woorden afkomstig uit Jesaja 8:18 worden in de Hebreeënbrief betrokken op de Zoon van God, die op een totale manier het bestaan van ‘zijn kinderen’ deelt. Gedoeld wordt dan op de incarnatie om zodoende een waarachtige hogepriester te kunnen zijn.

In de historische setting van het leven van Jesaja duidt de profeet daarmee op het teken-karakter van zichzelf en zijn twee zoons temidden van Israël, in Jeruzalem en Judea. In het Jeruzalem aan het eind van de 8^e eeuw v Chr. was Jesaja met zijn twee zoons door God bedoeld als een levend teken. Een levende heenwijzing naar Gods plannen en wegen. De situatie die getekend wordt in de hoofdstukken 7-9 is er een van bedreiging. Een gelegenheidscoalitie bestaande uit Rezin, koning te Damaskus en Remalia, koning van het tienstammenrijk, bedreigt Jeruzalem en zijn koning Achaz. Shear-Jaschub, de oudste zoon van Jesaja, is met zijn naam¹¹ een belofte van de trouw van de HERE aan zijn eens gegeven woord. Hoe bedreigend de situatie ook mag lijken, een rest keert weer, keert om.¹² De tweede zoon van Jesaja Maher-Schalal Chaz-Baz duidt op en staat symbool voor de aanstaande roverijen van Assur, waardoor zowel Damaskus als Samaria te gronde gericht zullen worden. Een naam die in zijn dreiging ook verlossing betekent voor Jeruzalem.

Deze door God uitgekozen namen spraken voor wie wilde horen duidelijke taal. “Vanwege de HERE der heerscharen”.¹³ Het is de Eeuwige, de Totaalmachtige, die daarin sprak.

3.2 Twee namen - profetisch beeld voor de geschiedenis van Israel temidden van de volken

De namen van de twee zoons van deze profetische familie¹⁴ hebben een grotere draagwijdte en bedoeling dan het gehoor uit Jeruzalem in de 8^e eeuw v Chr. Dit blijkt ook uit de onmiddellijke literaire context in het boek Jesaja. Het slot van hoofdstuk 6 eindigt met een ‘in oordeel verpakte’¹⁵ aankondiging van een overblijfsel van het volk. De naam van de oudste zoon haakt daar op in.

Dat Jesaja’s woorden een grotere ‘actieradius’ hebben, blijkt ook uit de verwevenheid van hoofdstuk 8 met hoofdstuk 9.¹⁶ De naam van de eerste zoon heeft alles te maken met Gods plannen met Israel, de Messias en de messiaanse tijd.¹⁷ De naam van de tweede zoon, oorspronkelijk duidend op de vloedgolf¹⁸ van het rovende

---

¹⁰ Heb 2:13

¹¹ Deze naam betekent : een overblijfsel keert terug, keert weer, keert om.

¹² Zelfs als deze naam óók oordeel aankondigt, houdt hij ook een belofte in, vgl Jes 10:21!

¹³ Jes 8:18

¹⁴ Vgl. Jes 8:3

¹⁵ Vgl Jes 6:9-13

¹⁶ Vgl ook Jes 6:13 met 10:20vv en 11:1vv

¹⁷ Ook Paulus (Rom 9:27-28) interpreteert Jes 10:22 in een messiaanse context. Hij ziet hier dat deel van Israel aangeduid dat Messias Jezus zou erkennen.

¹⁸ Vgl Jes 8:7

Assur, heeft eveneens een grotere reikwijdte in een duistere vorm. Het zal niet bij Assur blijven!¹⁹

De geschiedenis is een donker toneel waarop de beide namen van de zoons van Jesaja bewaarheid zijn geworden. *De rovende volken*. Israel heeft temidden van hen geleefd. Is door hen beroofd van kinderen en leven. Van land, bezit en identiteit. Ik schrijf deze regels in Jeruzalem. Eeuwen van verwoesting zijn hier zichtbaar en merkbaar. Maar dwars tegen al het (soms uiterst planmatige) roven van de volken in is hier ook de andere naam zichtbaar: een rest zal weerkeren/omkeren.

Als christelijke kerken maken wij deel uit van de rovende volken. Wij delen in de schuld van de natiën. God heeft ons de voet dwars gezet: “Beraamt een plan, maar het wordt verbroken; spreekt een woord, maar het zal niet tot stand komen, want God is met ons.”²⁰ Bijbelse theologie-beoefening kan zich niet losmaken van deze collectieve geschiedenis van roven en moorden. Kan ook alleen maar gezegend zijn als we ons daarvan ten diepste willen bekeren. Ons in ons denken door God waar nodig de voet dwars willen laten zetten.

3.3 Ook de Messias heeft twee kinderen

De schrijver van de Hebreeënbrief herkent in Jesaja’s woorden een profetisch woord van de Messias over zijn ‘kinderen’.²¹ Er is een parallel tussen Jesaja en de Messias. In Heb 2:14 zien we hoe het woord over de ‘kinderen’ betekenis krijgt in de beschrijving van de vleeswording van de Zoon. Daarmee echter hoeft de betekenis van de profetische parallel tussen Jesaja en de Messias niet uitgeput te zijn. Parallel aan het gegeven dat de twee kinderen de geschiedenis van Israel in relatie tot de volken verbeelden en verwoorden, kan gesteld worden dat door en in deze tweeheid ook de geschiedenis van de gemeenschap rond de Messias aangeduid wordt.²² In de twee kinderen van Jesaja wordt ten diepste ook ‘de kerkgeschiedenis’ zichtbaar.

Allereerst wordt duidelijk dat er *twee* kinderen zijn. Messias Jezus heeft een gemeenschap van volgelingen, die uit twee subgemeenschappen bestaat. Het is juist de ontkenning van deze dubbelheid, die de oorzaak is geweest van veel zwarte bladzijden in de kerkgeschiedenis. Het is van meet aan Gods bedoeling geweest dat twee ‘kinderen’ hun toevlucht zouden zoeken bij de Beloofde. Er is sprake van “..de *kinderen*, die God mij gegeven heeft.” In een lange wurgende houdgreep van eeuwen heeft de heidenchristelijke kerk het oudste kind gepoogd van zijn levenskansen te beroven. Het tweede kind heeft het eerste kind verdrongen en beroofd. Beroofd van de zelfstandige plaats binnen de kring van wie Jezus als de gekruisigde en opgestane Heer beleden. Het reeds spoedig opgekomen anti-judaïstisch denken en handelen van de heiden-christelijke kerk was een uitdrukking van het ‘rovende’ karakter van het tweede kind. De waarschuwing van Paulus: “Wees niet hoogmoedig, maar vrees!”²³ is niet ter harte genomen. Het tweede, het ‘snel rovende kind’, heeft zowel het deel van Israël dat de boodschap aangaande Jezus, de Messias, niet aanvaardde, als het deel dat dat wel deed, naar het leven gestaan en het leven onmogelijk gemaakt. Zowel theologisch als in de praktijk.

¹⁹ Vgl Jes 8:9!

²⁰ Jes 8:10

²¹ De gedachte dat de Messias ‘kinderen’ (nageslacht; *zaad / zera*) heeft vinden we ook uitgedrukt in Jes 53:10. De Knecht des HEREN zal na “zichzelf ten schuldoffer gesteld (te ..) hebben (..) nageslacht zien”.

²² Zie noot 8 en wat daar gezegd is over Rom 9:27-28

²³ Rom 11:20

3.4 Deel uit maken van ‘het rovende kind’

Als gelovigen uit de volken delen wij op een dubbele manier in een geschiedenis van ‘roven’. Onder 3.3 stelde ik dat wij delen in de collectieve schuld van de naties van deze wereld ten opzichte van Gods verbondsvolk Israël. Wij delen in deze schuld door het feit dat wij – ons geloof nog buiten beschouwing gelaten - deel uit maken van de volken. Van deze schuld kunnen wij ons niet distantiëren. Ons behoren tot de volken maakt dat de schuld van de volken ook onze schuld is. Vanuit de Schrift leren wij ons daaronder telkens weer te buigen.²⁴

Daarnaast delen wij ook in de schuld van het ‘rovende (tweede) kind van de Messias’. Meer nog, wij delen in het totale bestaan en gedrag van dat ‘tweede kind’. Wij zijn door de grondhouding ervan gestempeld. Wij delen in denken en doen. Wij delen in de geschiedenis die daar het gevolg van is geweest. Wij zijn ons – in de breedte van de christelijke oikoumene - nog maar nauwelijks bewust hoezeer ons theologiseren en onze (kerkelijke-, en geloofs) praktijk getekend zijn door deze geschiedenis.

In de afgelopen decennia – na de Tweede Wereldoorlog – is de ‘bijdrage’ die de christelijke theologie en kerkelijke praktijk geleverd hebben aan het opkomen van anti-judaïsme en anti-semitisme voorwerp van studie en debat geweest. Vanuit verschillende delen van de wereldkerk²⁵ is er een bezinning op gang gekomen naar de aanwezigheid van (theologisch) anti-semitisme in eigen historie, denken en kring. Daarbij was de aandacht logischerwijze gericht op het geheel van het joodse volk, dat als eenheid in de Holocaust had geleden en de Sjoa had doorleefd.

In het kader van deze bezinning en van de joods-christelijke dialoog die op gang kwam is er zeker ook aandacht geweest voor de kerkgeschiedenis van de eerste eeuwen. Toen immers heeft het uiteengroeien van kerk en synagoge plaatsgehad. Daarbij is ook aandacht geschonken aan de relatie tussen de joods-christelijke en de heiden-christelijke volgelingen en hun kringen/kerken binnen de gemeenschap rond Jezus. Daarbij waren de joods-christelijke groepen met hun opvattingen en manieren van denken vaak grootheden uit een ver achter ons liggend verleden.

In onze tijd maken wij het mee dat er weer een gemeenschap van Joden, die Jezus als hun Messias belijden, ontstaan is en een eigen plaats vraagt.²⁶ Christelijke kerken worden door het opkomen van deze joodse messiasbelijdende gemeenschap bepaald bij de zwarte bladzijden uit de geschiedenis van de onderlinge relatie van de ‘twee kinderen van de Messias’. Gelovigen uit de volken worden door deze Messiasbelijders uit het volk Israel er opnieuw aan herinnerd dat zij niet de enigen zijn die Jezus als Gods Messias belijden. Ook worden zij/wij er aan herinnerd dat zij/wij zelfs niet de eersten zijn geweest. De joodse Messias Jezus is allereerst geloofd en gevolgd door Joden.

In de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis vormden joodse gelovigen één van de beide componenten van de gemeenschap rond Jezus. Al spoedig echter leidde

²⁴ De hoofdstukken Daniël 9 en Nehemia 1 geven daarvan duidelijk voorbeelden.

²⁵ In ons land en in de protestantse kerken is dat meer het geval geweest dan in sommige andere delen van de wereldkerk.

²⁶ Het is de overtuiging van D.H.Stern (Manifesto) dat we in de verschijning van een zelfstandige messiasbelijdende joodse beweging een heilshandelen van God meemaken. De uitkomst van de zesdaagse oorlog heeft bijgedragen tot de groei van de messiasbelijdende joodse gemeenschap. Zie verder L.E. Meijer. Ook A. van de Beek (p 300) betreurt het dat de wereldkerk zo weinig aandacht heeft voor “Jodenchristenen”.

een theologisch anti-judaïsme (mede gevoed door de anti-joodse geest van de eeuw die heerste binnen het Romeinse rijk) ertoe dat het bestaansrecht en de eigen identiteit van deze joodse volgelingen van Jezus de Heer ontkend en bestreden werden. Als triest voorbeeld en een soort hoogtepunt van deze houding moge de volgende tekst van Johannes Chrysostomos dienen: *“Als een voorwaarde op de toelating tot het onderricht voor de doop (moet, ejw) een jood ... belijden en verbaal afzweren het gehele Hebreeuwse volk, en vervolgens verklaren dat hij met zijn hele hart en oprecht geloof, verlangt om opgenomen te worden onder de christenen. Hij moet daartoe in het openbaar in de kerk alle joodse bijgelovigheid afzweren. Hij moet daarbij de priester in de volgende woorden nazeggen: Ik verwerp alle gewoonten, riten, wetticisme, ongezuurd brood en offerande van lammeren van de joden, en alle andere feesten van de joden, offeranden, gebeden, besprenkelingen, reinigingen, heiligingen, belijdenissen, en vasten, en nieuwe manen, en Sabbats, en bijzondere dagen, en synagogen, en het voedsel en de drank der joden. Met één woord verwerp ik absoluut alle joodse dingen, elke wet, rite en gewoonte (...). En als ik later deze belijdenis wil ontkennen en terug wil keren naar het joodse bijgeloof, of als men mij vindt etende met joden, of feestende met hen, of geheimelijk converserend met hen en het christelijk geloof veroordelende, in plaats van de joden openlijk te weerleggen en hun doelloos geloof veroordelend, laat dan de beving van Kaïn en de melaatsheid van Gehazi mij aanhangen, alsmede de wettelijke straffen waar ik toerekeningsvatbaar voor ben. Ik moge een vloek zijn in de toekomstige wereld en mijn ziel moge dolen tussen satan en zijn duivels.”*²⁷

Het is duidelijk dat het ‘tweede kind’ zich het enige kind waant en daar naar handelt. Hier wordt het oudste kind beroofd van de eigen plaats voor Gods aangezicht, van de voorrechten aan Israël²⁸ gegeven, van de trouw van God aan zijn eens gegeven beloften en van de speciale roeping.²⁹ Hier is het ‘rovende’ kind actief in denken en handelen vanuit een paradigma, waarin voor een blijvende speciale positie voor Israël geen plaats is, zelfs niet voor dat deel van Israël dat Jezus als de Gekruisigde en Opgestane belijdt.

De eeuwen door hebben ook Joden Jezus, de Christus, als de aan Israel beloofde Messias herkend en erkend. God heeft de beloftenaam van het ‘oudste kind’ waargemaakt en hooggehouden. Al hebben de joodse gelovigen geen gemakkelijk bestaan binnen de kring van de heiden-christelijke kerk gehad. In onze dagen maken we het mee dat een aparte joods messiasbelijdende gemeenschap is ontstaan en een eigen identiteit aanneemt en deze vormgeeft.

De christelijke kerken uit de volken moeten hun houding tegenover deze joods messiasbelijdende beweging vinden. Dat de beweging nog jong en klein is vergeleken met de eeuwenoude historie en de massaliteit van de heiden-christelijke kerken, mag ons er niet toe brengen om opnieuw in hoogmoed voorbij te gaan aan wat God als teken van Zijn trouw ook in deze joods messiaanse beweging doet. Wanneer we niet voorbij willen gaan aan deze beweging van Gods Trouw, houdt dat echter ook in dat we opnieuw moeten nadenken over de geschiedenis van de ‘twee kinderen’ onderling. Een bezinning die alleen kan geschieden als we als gelovigen uit de volken ook tegenover ‘het oudste kind’ onze collectieve schuld niet willen verdoezelen maar belijden.

---

²⁷ Geloofsbelijdenis van Constantinopel, geciteerd bij L.E. Meijer (p 11, noot 44), door hem overgenomen uit J. Parkes, *The Conflict of the Church and the Synagogue*, 1969 (p 397-398).

²⁸ Rom 3:1-2 en 9:4-5

²⁹ Rom 11:29

Het hervinden van een bijbelse en op Gods trouw gebaseerde onderlinge relatie zal ook een nieuwe bezinning vragen over zaken die bij het uiteengaan van de ‘twee kinderen’ en het verdringen van het ‘oudste kind’ een rol hebben gespeeld. De plaats van de Tora (en al wat daarmee samenhangt) binnen het leven van de gemeenschap van diegenen die Jezus als de Messias erkennen, zal daarbij een van de onderwerpen dienen te zijn.³⁰

3.5 Opnieuw leerling willen zijn/leren met

Als de confrontatie met het verleden en de daarop gevolgde joods-christelijke dialoog al geleid hebben tot hernieuwde aandacht voor het joodse karakter van het evangelie en wat daarmee samenhangt, zal een diepgaande ontmoeting met het messiasbelijdende Jodendom deze vragen alleen maar intenser op ons af laten komen.

Belangrijk is daarvoor dat gelovigen uit de volken - het ‘tweede kind’ - werkelijk bereid zijn om te leren in nederigheid. Bereid ook om vanuit een ander paradigma te gaan denken. Een paradigma waarin van meet aan ruimte is voor de wil en de belofte van God waardoor Hij een joods ‘kind’ van de Messias tot aanzijn heeft geroepen en waarin principieel ruimte is voor twee ‘kinderen van de Messias’ met al wat dat impliceert! Het gaat om werkelijke nederigheid in hart en denken en handelen. Meer dan in de afgelopen tweeduizend jaar is geschied, zullen heiden-gelovigen zich dienen af te vragen wat zij kunnen en moeten leren van de joodse messiasbelijdende gemeenschap.

Het gaat erom ernst te maken met de principiële wederkerigheid tussen de twee kinderen van de Messias, die duidelijk wordt in het gebed van Paulus:

Om die reden buig ik mijn knieën voor de Vader, naar wie alle geslacht in de hemelen en op de aarde genoemd wordt, opdat Hij u geve, naar de rijkdom zijner heerlijkheid, met kracht gesterkt te worden door zijn Geest in de inwendige mens, opdat Christus door het geloof in uw harten woning make. Geworteld en gegrond in de liefde, zult gij dan samen met alle heiligen, in staat zijn te vatten, hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat, opdat gij vervuld wordt tot alle volheid Gods. Hem nu, die blijkens de kracht, welke in ons werkt, bij machte is oneindig veel meer te doen dan wij bidden of beseffen, Hem zij de heerlijkheid in de gemeente en in Christus Jezus tot in alle geslachten, van eeuwigheid tot eeuwigheid! Amen.³¹

Ons onzicht in het evangelie en onze ervaring van het werk van Gods Geest zijn principieel onaf en onvolledig wanneer de geloofs- en leergemeenschap met Messiasbelijders uit het volk Israël ontbreekt.

Dat die joodse messiasbelijdende gemeenschap als zelfstandige verschijning nog maar een korte geschiedenis heeft en ook nog druk bezig is de eigen identiteit te vinden, mag ons er niet toe brengen aan deze gesprekspartner voorbij te gaan. Veeleer moet het woord van de profeet Samuël over David ons hier leiden: “Laat hem halen, want wij zullen niet gaan aanzitten, voordat hij hier gekomen is.”³²

In de hier bepleite ontmoeting en leergemeenschap zullen wij ook merken dat de joods messiasbelijdende gemeenschap voor een deel eveneens opgezaald is met de

³⁰ Hierbij moet opgemerkt worden dat voor messiasbelijdende joodse gesprekspartners ‘bijbels’ en ‘rabbijns’ geen synoniemen zijn. Voor sommigen van hen is bijvoorbeeld ‘biblical kosher’ niet hetzelfde als ‘kosher’.

³¹ Efeze 3:14-21

³² 1 Sam 16:11

erfenis van de negatieve familiegeschiedenis van de twee ‘kinderen van de Messias’. Denk- en gedragspatronen door de kerken uit de volken opgelegd en onbewust meegegeven aan joodse gelovigen in Jezus Christus/Messias spelen ook vandaag nog een rol.³³ Soms leidt dit ook tot spanningen binnen de joods messiasbelijdende gemeenschap. Het proces van het vinden van de eigen identiteit is een proces vol spanningen, zowel naar de kant van het niet-messiasbelijdende Jodendom toe als naar de kant van de heiden-christelijke kerken.³⁴ Voor het vinden en gaan van de eigen “wegen in Christus”³⁵ hebben de twee ‘kinderen van de Messias’ elkaar echt nodig.³⁶

Daarnaast is echter nodig de nabijheid tot en het gesprek en leren met het niet-messiasbelijdende deel van Israël. De gemeenschap van wie Jezus als Messias belijden wordt door Hem bepaald bij de Tora en de profeten.³⁷ Zoals boven³⁸ gesteld is, is er een verband tussen het slot van Mattheüs en de belofte: “Al uw zonen zullen leerlingen des HEREN zijn ....”. Ook wie van de Messias leren, leren uit het leerboek³⁹ en het onderricht dat God aan Israël heeft toevertrouwd. Leren kan dus ook alleen maar dichtbij geheel Israël.

Daarbij zullen we zeker niet mogen vergeten wat Paulus zegt over de bedekking die over het voorlezen van de Tora en harten ligt.⁴⁰ Een bedekking die slechts ‘in Messias/Christus’ verdwijnt. Maar ook Israël dat Messias Jezus nog niet heeft herkend en erkend is een gestalte van de trouwe bewaring van God.⁴¹ Een

³³ Volgens Lisa Loden hebben de meeste messiasbelijdende gemeenten in Israel een “Free Church”-achtig en soms ook charismatisch karakter. Dit heeft alles te maken met de ontstaansgeschiedenis. Ook in de theologische verwoording kunnen heiden-christelijke accenten aanwezig zijn.

³⁴ Er is wat dit betreft een verschil tussen de messiasbelijdende gemeenschap in Israel en de messiaanse gemeenten daarbuiten. In Israel is de messiasbelijdende gemeenschap een minderheid temidden van een joodse meerderheid, buiten Israel vormen messiasbelijdende gemeenten een minderheid binnen een (joodse) minderheid die leeft temidden van een niet-joodse cultuur. Dit heeft tot gevolg dat er bijvoorbeeld in de VS binnen de messiasbelijdende gemeenschap veel meer wordt nagedacht over vragen met betrekking tot de specifieke identiteit van messiasbelijdend Jodendom en messiasbelijdende gemeenten. In Israel heeft de messiasbelijdende gemeenschap de handen vol gehad aan het blijven bestaan als minderheid, waardoor diepgaande bezinning veel minder op gang is gekomen, terwijl men – levend temidden van een joodse bevolking – tegelijk minder de noodzaak voelt om het eigen jood-zijn te bewijzen. Bij een groot deel van de israelische bevolking bestaat verder een negatieve houding tegenover de traditionele orthodoxie. Wanneer Joden in Israel messiasbelijders worden nemen ze vaak deze negatieve houding mee in hun nieuwe leven en denken.. Moshe Morrison: “In de VS denk je bij het zien van een orthoxe Jood aan je grootvader, hier soms aan een vijand.” Soms is de eigen identiteit vooral die van een Israeli en minder die van een Jood. Dit bevordert evenmin een doordenking van wezenlijke thema’s en bezinning over bijvoorbeeld een messiaanse halacha. Volgens Lisa Loden is voor velen binnen de messiasbelijdende gemeenschap in Israel zoiets als een messiaanse halacha een vies woord. Toch bespeurde ik bij mijn gesprekspartners een groeiende bezinning over vragen die te maken hebben met de plaats van de Tora in het messiasbelijdende leven.

³⁵ 1 Cor 4:17

³⁶ Daarbij is het voor de heiden-christelijke kerken belangrijk om de gesprekspartners echt te ontmoeten en niet van te voren al te ‘wegen’ en te beoordelen aan de hand van door ons opgestelde criteria. In de kring van messiasbelijdende joodse gemeenschappen leeft het gevoel dat als er al voor hen aandacht is vanuit de heiden-christelijke kerk zij soms enkel en alleen gemeten worden aan de maat van de joodse rabbijnse orthodoxie. Moshe Morrison wees mij in dit verband op de gedachten van G. Boccaccini, die stelt dat het Jodendom uit de periode van 300 v. Chr. – 200 n. Chr (“Middle Judaism”) meerdere ‘erfgenamen’ heeft. Het rabbijnse Jodendom is maar één van de erfgenamen volgens deze auteur.

³⁷ Mat 5:17

³⁸ Zie onder 2.1, noot 2

³⁹ Vgl Mat 13:52. Ook oude schatten worden door een discipel van het Koninkrijk uit de voorraadkamer tevoorschijn gehaald.

⁴⁰ 2 Cor 3:14-15.

⁴¹ Tegen de eenzijdigheid van de visie van K.Barth, wiens stellingname door A.van de Beek (p 15) wordt samengevat in de woorden “dat het Jodendom na Christus gestalte van de verwerping is.” Overigens mis ik soms bij A. van de Beek een nederige woordkeuze. Zijn formuleringen zijn naar mijn mening soms stuitend. “Bovendien

gestalte ook van het werk van de Messias, die Zijn volk toeleidt naar de ontmoeting met Zichzelf.⁴² Daarom zullen wij ook acht moeten geven op wat de God van Israël en Zijn Messias ons ook door de schriftstudie van gans Israël zou willen leren.

De dubbele loyaliteit naar de beide ‘delen’ van Israël kan spanningen opleveren. Spanningen misschien in de relaties met onze joodse gesprekspartners tot op dit moment. Spanningen misschien ook in de embryonale relaties met de joodse messiasbelijdende gemeenschap. Toch kunnen wij niet om deze dubbele loyaliteit heen. Wij mogen ons ook niet van die dubbele loyaliteit laten afhouden. In beide gevallen gaat het om loyaliteit omwille van de trouw van God en gedreven door de trouw van God.

In beide relaties dient ons, gelovigen uit de volken, ook de nederige verwondering te beheersen. Verwondering over het: eens “zonder hoop en zonder God in de wereld .. thans in Christus Jezus .. dichtbij gekomen ..”.⁴³ De verkiezing van Israël en de Messias uit Israël brengen de zegen van Abraham tot de volken en vormen de weg waarlangs God ook ons – horend bij de volken – het heil aanbiedt.

Niets in *onze* geschiedenis en culturele achtergrond maakt ons waardig tot het ontvangen van het heil van God. Nederigheid ontwerpt zich geen eigen heilsgeschiedenis, maar verwondert zich over de wegen die de HERE heeft bewandeld om ons die ‘ver’ waren dichtbij te brengen. Ootmoed wil van harte het ‘tweede kind’ zijn, wil de plaats innemen die we op grond van Gods heilsgeschiedenis hebben, namelijk die van het ‘tweede kind’ op de wijze waarop we Paulus over zijn plaats in de kring van de apostelen in nederigheid horen spreken. Het is de genade Gods waardoor hij is, die hij is.⁴⁴ Dat geldt in aangepaste vorm ook van ons als gelovigen uit de volken schuilend onder de vleugels van de Messias.

In wat ik boven schreef, ligt de nadruk op het ‘rovende karakter’ van het ‘tweede kind’ van de Messias. Hoezeer ook deze negatieve geschiedenis het leven en denken van ons als christelijke kerken heeft gestempeld, toch mogen we ook verwonderd belijden dat Gods trouw meerder is dan onze ontrouw.⁴⁵ Hij heeft kennis van alle dingen en Zijn genade is in de geschiedenis van de wereldkerk werkzaam geweest. Veel is er ondanks onze gedeeltelijke verblinding ontvangen aan wijsheid en leven, aan tijden van een genadig neerzien op en wonen van God temidden van de gemeenschap van het ‘tweede kind’. Als de broers van Jozef hebben we brood ontvangen terwijl we nog gedeeltelijk blind waren. Deze – specifieke, ondanks onze ontrouw, in elk opzicht onverdiend ontvangen – genade van de God van Israël voor ons die tot Hem kwamen uit de volken, vormt echter niet het onderwerp van deze studie. Daarom beperk ik mij met betrekking tot dit thema tot het in deze alinea geschrevene.

---

weten Joden zoveel trucs te bedenken om aan de klem van de geboden te ontkomen, dat het ronduit belachelijk is” (p 293) is geen weergave van Paulus’ betoog in Rom 2! Zeggen dat de kerk “beter dan Israël”(p 282) Pascha viert, is naar mijn mening geen ootmoedige vorm van spreken.

⁴² Vgl wat over het werk van de Messias gezegd wordt in Jesaja 49:6 en vooral 8 vv.

⁴³ Ef 2:12-13

⁴⁴ 1 Cor 15:8-10

⁴⁵ Voor fragmenten uit deze en de volgende zin, vgl 1 Joh 3:20.

4. 1 Cor 1:30-31 - een exegetisch-theologische spectraalanalyse

Zoals in 2.2 is gezegd heb ik voor het vervolg mijn uitgangspunt genomen in de onderstaande woorden van Paulus:

Maar uit Hem is het, dat gij in Christus Jezus zijt, die ons van God is geworden: wijsheid, rechtvaardigheid, heiliging en verlossing, opdat het zij, gelijk geschreven staat: Wie roemt, roeme in de Here. (1 Corinthe 1:30-31)

De keuze voor bovenstaande verzen is vooral gemotiveerd door het feit dat hier impliciet Jood en heiden getekend worden als binnengebracht in de Messias. Dat binnenbrengen “in Christus Jezus” is de daad van God waardoor er voor Jood en heiden heil van God is.

Bij de bestudering van deze tekst stond mij het beeld voor ogen van de Messias van Israël - staande temidden van zijn volk – met onder Zijn tallith twee kinderen.¹ Zoals joodse kinderen kunnen schuilen onder de gebedsmantels van hun vaders en ik soms alle kinderen van een gemeente zag schuilen onder de geheven armen en gespreide gebedsmantel van een Cohen, is er zegen van God voor de beide groepen binnen de gemeenschap van de Messias.

Het lijkt alsof al Gods heilsbedoelingen hier samengevat kunnen worden in de beschrijving van het ‘in de Messias’ zijn. Alsof hier het doel van heel de heilsgeschiedenis en ook de ‘inhoud’ van het heil aangeduid kan worden als het binnengebracht worden in Messias Jezus.

In bovenstaande tekst komen veel aspecten aan de orde en lijnen samen. Het ‘licht’ van deze verzen kan aan een soort ‘spectraalanalyse’ onderworpen worden. Afzonderlijke delen van deze verzen worden dan tot even zovele subthema’s die te maken hebben met het thema van heel deze studie.

- De woorden “*uit Hem is het*”, bepalen bij ons bij het goddelijk Initiatief tot de verlossing.
- Het “*gij*” en het “*ons*” impliceren het binnenkomen in de Messias van Jood en heiden en doen nadenken over de relatie tussen Israël en de volken, en hun beider verwelkoming binnen Gods heil.
- Het “*in Christus Jezus*” laat ons nadenken over de plaats van de Messias in relatie tot het geheel van de geschiedenis van Gods heil.
- De woorden “*die ons van God is geworden*” bepalen ons bij de inwendige structuur van zowel de verlossing/rechtvaardiging als de heiliging. Hier wordt de soteriologie verbonden met de pneumatologie.
- De inhoud van de totaliteit van Gods heil kan omschreven worden met de woorden “*wijsheid, rechtvaardigheid, heiliging en verlossing*”. Door deze woorden worden we bepaald bij zowel het leven en werk van Jezus, de Heer en Gods Gezalfde, als bij ons eigen leven. Zijn wegen en “onze wegen in

---

¹ Zie 2.1

Christus² komen hier aan de orde. En dus ook de plaats van de Tora van de Messias en de relatie van die Tora tot de reeds aan Israël gegeven Tora.

- De woorden “*opdat het zij, gelijk geschreven staat: Wie roemt, roeme in de Here*” doen opnieuw een grondmotief uit de Schrift klinken. God geeft Zijn eer³ niet aan een ander. Hij handelt omwille van Zijn heilige naam.⁴ Niet om onzentwil⁵ is Hij in actie. De weg naar menselijke eer wordt afgesneden. De mens in wie het leven van de Messias zich openbaart is net als Hij totaal gericht op de eer en de heerlijkheid van God.

Ik gebruikte boven het beeld van het licht dat aan een spectraalanalyse onderworpen wordt. In het voorafgaande schetste ik vervolgens de verschillende ‘onderdelen’ van het spectrum. In het hierna volgende hoofdstuk wil ik deze thema’s uitdiepen. De verschillende textuele onderdelen vormen dan de aanleiding tot kleine thema-studies, die hun eenheid vinden in het geheel dat door deze verzen wordt gevormd. Daarbij wil ik ook aandacht schenken aan verschuivingen in de exegetische benadering, die deels voortkomen uit deels ook parallel lopen aan opvattingen binnen joods-messiasbelijdende kring.

---

² 1 Cor 4:17

³ Jes 42:8; 48:11

⁴ Ez 36:20-21

⁵ Ez 36:32

5. 1 Cor 1:30-31 - een spectrum belicht

5.1 *Maar uit Hem is het .....*

Het handelen van God staat haaks op het eigenmachtige verstaan en handelen van mensen. Hij is volstrekt anders - de volstrekt Andere - in Zijn handelen. Menselijk kennen kan Hem niet doorgronden. De oorzaak daarvan ligt in het feit dat het onmogelijk is voor het schepsel om de Schepper te doorgronden maar ook in de diepgewortelde neiging om onszelf breed en sterk te wanen voor Zijn aangezicht. Gods handelen in Messias Jezus geeft aan mensen geen enkele reden om te roemen. In de verzen 30 en 31 tekent Paulus Gods handelen tegen de achtergrond van deze goddelijke 'ont-trots-ing' van zowel Israël als de volken. Het "maar" drukt nogmaals uit dat het initiatief bij God alleen ligt. Het is aan Zijn roeping⁶, verkiezing⁷ en daad (in de vorm) van de prediking van het evangelie⁸ te danken dat Joden en heidenen⁹ binnengebracht zijn in Gods heil. Het initiatief en ook de uitvoering van Gods daad kunnen ten diepste niet op het conto van de mens worden bijgeschreven. Daarom: "maar uit God is het ....".¹⁰ Het "niet roemen" is de logische en religieus noodzakelijke tegenhanger van het feit dat het initiatief afkomstig is van onze grote God.¹¹

Dat het initiatief bij de Eeuwige, God van Abraham, Izaäk en Jakob ligt, is een gedeelde overtuiging van Israël en de christelijke kerk. Hij heeft het eerste Woord gehad bij de schepping en wat daarop volgde. Dat Zijn handelen uiteindelijk ook heel de wereld en alle volkeren op het oog heeft, is evenmin een punt van discussie. Dat echter Jezus, de gekruisigde, "de kracht Gods en de wijsheid Gods"¹², zou zijn, daarover gaan de meningen uiteen. Paulus echter betuigt met een diepe nederigheid dat een nieuw initiatief van Godswege is genomen. Door het geloof in het "dwaze"¹³ werk van God en Gods roeping zijn Israël en de volken binnengebracht in de Messias.

Wanneer het initiatief tot dit heil voor Israël en de volken van God afkomstig is en door zijn aard niet verstaan kan worden vanuit menselijke wijsheid en evenmin vanuit schriftgeleerdheid als zodanig¹⁴, bepaalt dat ons ten diepste bij het feit dat wij afhankelijk zijn van de openbaring van God Zelf. Hij moet openbaring schenken.¹⁵ De

⁶ 1 Cor 1:24, 26

⁷ 1 Cor 1:27

⁸ 1 Cor 1: 21, vgl 1 Cor 1:25

⁹ 'Heidenen', letterlijk staat er telkens in het NT 'volkeren'. Hier wordt het begrip 'volkeren' gebruikt in een tegenover elkaar gesteld zijn van Israël en de volken, die vanuit zichzelf 'verre' waren. Vgl. "van heinde en ver". Zie K.L. Schmidt, TWNT, (Bnd II), sv ethnos, (p 366-371).

¹⁰ Vgl Ef 2:8-10

¹¹ Het voldoet kennelijk aan een diepe behoefte in ons menselijk hart om een reden te vinden, waarom God met ons van doen wil hebben. M.i. is er zowel op christelijk erf als binnen het Jodendom te signaleren dat er redenen in onszelf gelegen gezocht worden voor Gods roeping en verkiezing. In het commentaar op Gen 12:1-3 in de Chumash, (Stone edition) uit de Art Scroll series lezen we over Abraham " .. after twenty generations of failure, the privilege of being God's Chosen People was earned by Abraham and his offspring." In het commentaar wordt dan ook gesproken over de toewijding aan de Naam van God van Abram en Sara voorafgaand aan hun roeping. Ook kan genoemd worden de gedachte dat Israël de Tora ontving vanwege het feit dat de volken die niet wensten te ontvangen (vgl Sifrei Deuteromium 343) De keerzijde van deze neiging tot verklaring van genade-initiatieven van God is echter dat het gevaar bestaat dat de roeping van God gezien wordt als iets waarop God terug zou kunnen komen (vgl Rom 11:29). Vervangingstheologie is theologie die niet uitgaat van de trouw van God in/aan zijn eigen initiatief! Zie ook 5.7 .

¹² 1 Cor 1:24

¹³ 1 Cor 1:25

¹⁴ 1 Cor 1:19,20

¹⁵ 1 Cor 2:10-16

Geest van God, die ook de Geest van de Messias¹⁶ is, moet openbaring schenken, opdat wij kunnen weten en verstaan.¹⁷

Als het gaat om de vragen rond Gods heil voor Israël en de volken klinkt de waarschuwing tegen het koesteren van hoogmoedige gedachten over onszelf¹⁸. Terugkijkend op tweeduizend jaar kerkgeschiedenis moet geconstateerd worden dat niet de huiver voor het oordeel van God over trotse mensen¹⁹ ons heeft geleid en voorzichtig gemaakt bij ons lezen en interpreteren van de Schrift. Veeleer moeten wij erkennen dat op een duistere manier²⁰ onze hoogmoed ons heeft gebracht tot een mis-kennen van God in Zijn trouw aan Israel. Een daaruit voortkomend verstaansparadigma heeft ons blind gemaakt voor de blijvende aanwezigheid van Gods trouw aan Israël ook in de kring rond de Messias. Ook voor Gods trouw aan zijn eens gegeven Tora zijn wij blind geworden.

Onze blindheid voor Gods trouw heeft grote gevolgen gehad. Daarover kan geen misverstand bestaan. Maar ook onder ons is Zijn genade groter geweest dan onze (gedeeltelijke) blindheid. Ons kennen was ten dele, maar het mocht door Zijn genade toch een kennen zijn.²¹ Zoals de Messias Israël terugvoerde en –voert naar het land van de belofte, zo voert Hij ons ook uit schaduwen naar meer licht.

---

¹⁶ Vgl 1 Cor 2:10 met 2:16

¹⁷ 1 Cor 2:12-13

¹⁸ Rom 11: 20

¹⁹ Rom 11:20-21

²⁰ Moshe Morrison, messiasbelijdend joods voorganger te Kiryat Ata, legde in een persoonlijk gesprek een verband tussen de anti-joodse en anti-judaïstische besluiten van keizer Constantijn (tav de paasdatum en de zondag), 2 Tess 2:3-4 en degene, die in Dan 7:25 beschreven wordt met de woorden: “ .. hij zal er op uit zijn de tijden en wet te veranderen ...” !! (Op 3 mrt 321 werd door Constantijn een zondagswet werd uitgevaardigd, die ambtelijke personen en stadsbewoners verbood om op zondag te werken, zie J. v. d Berg. De sinds de tweede eeuw in gang gezette ontwikkeling om de zondag i.p.v. de sabbat te gaan vieren stond in een anti-joods kader, K.A.D. Smelik (p 122). De beslissing om de Paasdatum niet meer te laten vallen op 14 Nissan genomen door het concilie van Nicea (325) en bevestigd op het concilie van Antiochië (341) is - in de woorden van C.P.van Andel (p 27) - : “het eerste typisch antisemitische besluit dat op een officiële kerkvergadering, een concilie, genomen werd.”)

²¹ Zie verder wat ik schreef in de laatste alinea van hoofdstuk 3.

5.2 ... gij ... ons ...

De ontstaansgeschiedenis van de gemeente te Corinthe laat zien dat binnen die gemeente zowel Joden als heiden-gelovigen te vinden waren.¹ De woorden “gij” en “ons” in 1 Cor 1:30-31 omvatten dan ook deze beide groepen. Israël én de volken zijn beide “in de Messias” aanwezig!² Beide groepen zijn op grond van hun eigen specifieke roeping³ door God binnengebracht in de (gemeente van de) Messias. De eigenheid van beide groepen mag blijven bestaan⁴ binnen de ene gemeente.

Levend en denkend vanuit twee duizend jaar heiden-christelijke overheersende massaliteit in denken en doen is het nodig om opnieuw de verwondering te ontdekken over het feit dat naast Israël ook heidenen mogen delen in het heil. Het heil in Messias Jezus is heil dat God aan Israël heeft beloofd en in het midden van Israël heeft gerealiseerd. Dat wij Paulus het evangelie ook aan niet-Joden zien verkondigen, betekent niet dat wij dat als een logische ontwikkeling kunnen beschouwen. Heidenen kunnen op geen enkele manier rechten laten gelden op een deelhebben aan Gods heil. De achtergrond van Paulus’ denken en handelen is een diepe verwondering over het feit dat de volken deelgenoten mogen worden.

In het tweede en derde hoofdstuk van de Efezebrief bespreekt Paulus vanuit deze verwondering hoe de heidenen deelgenoten zijn geworden van het heil. Zijn uitgangspunt daarbij is dat er een geschiedenis van verbonden en beloften van God met Israël⁵ is geweest, die maakte dat heidenen buitenstaanders waren. Israël was “dichtbij”, de heidenen waren “veraf”⁶. Dat het zó begonnen is, moet voor heiden-gelovigen een levende realiteit zijn en blijven.

*“Bedenkt daarom dat gij, die vroeger heidenen waart naar het vlees, en onbesneden genoemd werdt door de zogenaamde besnijdenis, die werk van mensenhanden aan het vlees is, dat gij te dien tijde zonder Christus waart, uitgesloten van het burgerrecht Israëls en vreemd aan de verbonden der belofte, zonder hoop en zonder God in de wereld. Maar thans in Christus Jezus zijt gij, die eertijds veraf waart, dichtbij gekomen door het bloed van Christus ”.*⁷

Startpunt voor Paulus is in dit alles de openbaring van God gegeven aan en in het midden van Israël. Het denken van Paulus is – in navolging van Jezus – het denken van een zoon van Israël. Israëls God reikt in Zijn openbaring in de Tenach/het OT ons de ‘denkcategoryen’ aan over deze materie. In de Tora vinden we ook de openbaring van Gods geschiedenis met de volken. Hier liggen ook de uitgangspunten voor het denken binnen het Jodendom van de Tweede Tempelperiode over deze zaken. Deze openbaring van Godswege vormt ook de achtergrond van het denken en handelen van Jezus en – in Zijn navolging – van de apostelen en de gemeente van de eerste eeuw.

Het ‘dichtbij’ van het joodse volk – zo openbaart Israëls God – is een gevolg van Gods verkiezing van Israël, van de verbonden, van het geven van de Tora, van de openbaring van de heerlijkheid des HEREN, van het geschenk van de tempeldienst, van de beloften aan de vaders gedaan.⁸

¹ Hand 18:1-17

² Vgl 1 Cor 7:18

³ 1 Cor 7:20

⁴ 1 Cor 7:18 en 24

⁵ Vgl Rom 9:4,5

⁶ Ef 2:13, vgl Jes 57:19, Hand 2:39. Le Cornu en Shulam geven in hun commentaar op Hand 2:39 (p 137) een aantal voorbeelden uit Talmoed en Midrasj waar het “ver zijn” uit Jesaja 57:19 inhoudelijk geduid wordt als betrekking hebbend op zondaars.

⁷ Ef 2:11-13

⁸ Rom 9:3-5

Voor het verstaan van het ‘veraf’ van de volken moeten we eveneens terug naar de gegeven openbaring. Als Paulus een ‘diagnose’ tekent van de situatie van de volken⁹, is die slechts te verstaan tegen de achtergrond van de openbaring in de eerste hoofdstukken van Genesis. Daar zien we de ontwikkeling van de geschiedenis van de volken profetisch belicht. Daar zien we de zich ontwikkelende mensheid in ongehoorzaamheid en opstandigheid jegens zijn Schepper leven. Daar zien we hoe de cultuur en de samenleving getekend worden door een verzet tegen Gods bedoelingen. De opdracht om als beeld dragers van God te leven uit Genesis 1:26-28, die weer terugkomt en meeklinkt in de opdracht aan Noach en zijn gezin¹⁰ brengt niet tot nederige dienst aan de Eeuwige, in/naar wiens beeld de mens(heid) is geschapen. Het tegenovergestelde gebeurt. Het verlangen om als God te zijn¹¹ en als de Ene te zijn¹² tekent de ontwikkelingsgeschiedenis van de volken. Het is deze achtergrond waartegen Paulus in Romeinen 1 zijn ‘diagnose’ van de volken tekent. Alle volken zijn strafwaardig.¹³ Deze situatie vormt dan ook het toneel waarop de uitverkiezing van Abram en Israël gaat plaatsvinden. De keuze van de Eeuwige God voor Israël is enkel gegrond in Zijn barmhartigheid.¹⁴ De voorrechten van Israël zijn *genadegaven*.¹⁵ Als Paulus spreekt over “het burgerrecht Israëls”¹⁶ moeten wij dat niet verstaan vanuit een humanistisch – uit de Verlichting voortkomend – ‘recht hebben op’¹⁷ de heilsbedeling. Er ontstaat door Gods initiatief een tweedeling binnen de volkerenwereld, waarin Israël door Gods genade Hem toebehoort. Er is vanaf dat moment sprake van “kinderen”¹⁸ en ‘niet-kinderen’.¹⁹ Er is “mijn volk”²⁰ en “niet-mijn volk”.²¹

Deze tweedeling in de geschiedenis van de volken vormt ook de achtergrond van de discussies over de onreinheid van de heidenen binnen het Jodendom van alle eeuwen. Dat deze tweedeling niet het einddoel van al Gods plannen vormde, wordt reeds duidelijk in de belofte dat alle volken zegen zullen ontvangen in Abraham.²² Maar de “ene kudde”²³ zal gevormd worden door schapen afkomstig van verschillende “stal”.²⁴ Deze tweërlei afkomst vormt dan ook achtergrond van de discussies over de toegang van de heidenen tot het heil in Messias Jezus, die we in het NT tegenkomen.

De verwondering die Paulus onder woorden brengt, is slechts te begrijpen als we verdisconteren dat de volkeren zonder God ook zonder hoop waren.²⁵ God had hen op “hun eigen wegen laten gaan”²⁶ en dat waren in de meest letterlijke zin

---

⁹ Rom 1:18-32

¹⁰ Gen 9:1-7

¹¹ Gen 3:5

¹² Gen 11:4-6, vgl *echad* in vs 6

¹³ Vgl Rom 3:19

¹⁴ Rom 9:15,16

¹⁵ Rom 11: 29. Vgl ook wat ik in paragraaf 5.1, noot 6 opmerkte over visies binnen het Jodendom op de verkiezing van Abram en Israël en het geven van de Tora aan Israël.

¹⁶ Ef 2:12

¹⁷ Het is opmerkelijk hoe in het begin van de 19^e eeuw W. Bilderdijk - in confrontatie met het gedachtengoed van de Verlichting - de nadruk legde op Gods vrije keuze en daarmee zijn leerlingen Isaïac da Costa en Abraham Capadose bijbels beïnvloedde.

¹⁸ Mt 15:26

¹⁹ Vgl Hos 1:9, Rom 9:25-26 en 1 Petr 2:10 .

²⁰ Ex 19:5,6

²¹ Hos 1:9 vgl Rom 9:25-26

²² Gen 12:3, vgl Gal 3:1-14

²³ Joh 10:16

²⁴ Joh 10:15-16

²⁵ Ef 2:12

²⁶ Hand 15: 16

doodlopende wegen. Er was geen “hoop der heerlijkheid”²⁷ voor hen. Daarin is door Messias Jezus verandering gekomen, op een ongedachte wijze.²⁸ Zonder Gods initiatief in de verkondiging van het evangelie zou dit een geheimenis gebleven zijn.²⁹ Deze nieuwe heilsdaad van God in Messias Jezus is niet minder verwonderlijk dan al wat is voorafgegaan.

De spannende discussies over de toegang van de volkeren tot Israëls God, die we in het NT vinden, hebben alles te maken met de huiver van de discussianten om niet in Gods wegen te gaan. De huiver om af te wijken van de geopenbaarde weg. Maar ook waarschuwt Paulus al profetisch voor de neiging om hoogmoedig te worden.³⁰ Er is de duistere mogelijkheid om hoogmoedig te worden. Dan wordt verwondering vervangen door vanzelfsprekendheid. Eerbiedig ontzag voor de Heilige en Zijn genade maken plaats voor een zich beter wanen dan anderen.³¹ Vervanging van Israël ten behoeve³² van de volken wordt dan een anti-bijbelse theologische mogelijkheid³³, in sommige denksystemen zelfs tot een noodzakelijkheid.³⁴ Als vanzelf verdwijnt zo het zicht op de ‘twee kinderen’ van de Messias, op het feit dat de kudde van de Messias uit twee “stallen” afkomstig is.³⁵

Paulus daarentegen stelt dat Joden en heidenen een eigen plaats hebben in de Messias³⁶ en spoort hen aan de eigen roeping uit te leven. We kunnen stellen dat net zoals man en vrouw³⁷ ieder een eigen identiteit en bestaanswijze blijven houden ‘in’ de Messias, dit ook het geval mag zijn als het gaat om de specifiek joodse bestaans- en leefwijze. Dit is wat we ook zien in Handelingen 21, waar Paulus in de ontmoeting met Tora-getrouwe en Jezus-als-Messias belijdende Joden bevestigend en niet corrigerend optreedt. Daar wordt ook opnieuw uitgesproken dat de twee groepen binnen de gemeenschap rond Jezus een eigen weg en identiteit (mogen) hebben.³⁸

Wat een desastreuze ontwikkeling³⁹ heeft er inmiddels plaats gehad als in de 5^e eeuw een door Chrysostomos opgestelde afzwerings- en zelfvervloekingsgelofs-

---

²⁷ Col 1:27

²⁸ In Hand 15: 14 en 17 wordt gesteld dat God een volk voor zijn naam uit de heidenen bijeenbrengt. In feite is de implicatie hiervan dat er nu nóg een volk voor zijn naam ontstaat.

²⁹ Ef 3:4 en Col 1:27

³⁰ Rom 11: 20-21

³¹ Rom 11:17-18

³² Rom 11:19! In dit vers gaat het niet om de totale vervanging van heel Israel, maar in de vss 17-24 komen we wel al de elementen tegen die in de vervangingstheologie – via een proces van generaliseren – een rol zullen spelen : een hoogmoedig denken en redeneren vanuit het eigen geloof tegenover het ongeloof van een deel van Israel en het niet rekenen met de mogelijkheid van omkeer van wie nu nog afwijzend staan tegenover het evangelie van Jezus de Gezalfde.

³³ Rom 11:29

³⁴ De door de Verlichting beïnvloede befaamde historicus E. Gibbon voor wie rationaliteit en menselijkheid (p 181) de belangrijke ijkpunten zijn, kan in zijn *Verval en ondergang van het Romeinse Rijk* vanuit zijn vooronderstellingen niet anders dan concluderen dat het “asociale gedrag” (p 166) en de “asociale godsdienst” (p 217) van Israël met de “triviale ceremoniën” (p 172) en de wetten van Mozes die grotendeels “pietluttig of absurd”(p 217) zijn, wel vervangen *moesten* worden. In de beschrijving van het Jodendom is een duidelijk antisemitisme bij deze historicus waar te nemen. Daarin is hij niet rationeel en gericht op menselijkheid!

³⁵ K.A.D. Smelik, *Hagar & Sara* (p 59) wijst erop dat in de vroeg-christelijke kunst stereotiep de twee groepen van christenen naast elkaar worden afgebeeld: de Ecclesia ex circumcissione en de Ecclesia ex gentibus. Maar kunstuitingen zijn uitdrukking van gedachten, die in dit geval zullen veranderen. Al spoedig (vanaf de tweede eeuw) is de invloed van de joodse christenen voorbij.

³⁶ 1 Cor 7: 17-24

³⁷ Vgl Gal 3: 26-29

³⁸ Hand 21: 17-26

³⁹ Flusser, *Schism I* (p 617) beschrijft hoe al in de 2e eeuw het voor christenen uit de heidenen verboden is om de wet van Mozes te vervullen en hoe de meerderheid van de christenen dan al *denkt* dat datzelfde ook geldt voor Joden die zijn gaan geloven in het evangelie.

belijdenis voor Joden die tot geloof zijn gekomen verplicht wordt gesteld.⁴⁰ Dan is er geen ruimte meer voor een Jood die Jezus als Messias belijdt, voor een joods ‘kind’ van de Messias, voor een joods-christelijke vormgeving van de navolging.⁴¹ Als vanzelf ontstaat er – mede onder invloed van de politieke situatie, die vanwege het ‘joodse probleem’ binnen het Romeinse rijk negatief uitpakte ten aanzien van het benadrukken van enige vorm joodsheid⁴² - dan een verstaansparadigma dat de exegese van OT en NT gaat bepalen.⁴³

Een aantal elementen van dit verstaansparadigma kunnen hier genoemd worden. De verwondering over het toegebracht worden van de volkeren heeft plaatsgemaakt voor een al dan niet bewuste houding van vanzelfsprekendheid die geen blijvende plaats voor een joods messiasbelijdend deel binnen de gemeente van de Messias kent. Gods openbaring aan Israël is verleden tijd. De aan deze openbaring verbonden beperkende versmalling tot Israël wordt gezien als een fase die inmiddels is afgesloten. Dat de openbaring aan Israël blijvende Zelfopenbaring van God⁴⁴ is krijgt daarbij minder aandacht/speelt geen rol. Paulus wordt geïnterpreteerd vanuit een bij hem veronderstelde antinomiaanse gerichtheid met betrekking tot de Tora. Argumentatie *e silentio* wordt gevoerd vanuit de vooronderstelling dat de Tora is afgeschaft en vervangen door het hoger onderricht van het evangelie. Exegetische conclusies uit concrete passages getrokken worden op een maximale wijze ingevuld vanuit de gedachte dat de Tora door Christus is vervangen of opgeheven.⁴⁵ Teksten die de Tora samenvatten⁴⁶ gaan functioneren als een soort reductie van de Tora. De tweehed binnen de kring van leerlingen van de Messias wordt vervangen door de eenheid van de Kerk, die al op de eerste bladzijden van de Bijbel wordt gesignaleerd.⁴⁷

⁴⁰ Ik geef nogmaals – zie 3.4 - de vertaling die ik aantrof bij L.E. Meijer (p 11, noot 44). Een Jood moest de priester de volgende woorden nazeggen: “Ik verwerp alle gewoonten, riten, wetticisme, ongezuurd brood en offerande van lammeren van de joden, en alle andere feesten van de joden, offeranden, gebeden, besprenkelingen, reinigingen, heilighingen, belijdenissen, en vasten, en nieuwe manen, en Sabbats, en bijzondere dagen en synagogen, en het voedsel en de drank van de joden. Met één woord verwerp ik absoluut alle joodse dingen, elke wet, rite en gewoonte (...) En als ik later deze belijdenis wil ontkennen en terug wil keren naar het joodse bijgeloof, of als men mij vindt etende met joden, of feestende met hen, of geheimelijk converserend met hen en het christelijk geloof veroordelende, in plaats van de joden openlijk te weerleggen en hun doelloos geloof veroordelend, laat dan de beving van Kaïn en de melaatsheid van Gehazi mij aanhangen, alsmede de wettelijke straffen waar ik toerekeningsvatbaar voor ben. Ik moge een vloek zijn in de toekomstige wereld en mijn ziel moge dolen tussen satan en zijn duivels”. De vertaling is gebaseerd op J. Parkes, *The conflict of the Church and the synagogue*, 1969, (p 397-398).

⁴¹ Meijer (p 10) geeft een citaat van Hiëronymus van rond 400 n. Chr : “Omdat zij tegelijk jood en christen willen zijn, zijn ze noch jood noch christen.”

⁴² Dit betreft zowel de periode voor de val van Jeruzalem in 70 na Chr als de periode toelidend naar de opstand van Bar Kochba van 132-135 na Chr.

⁴³ Dit verstaansparadigma zal uitvoeriger aan de orde komen onder 5.5.

⁴⁴ De temidden van en aan Israël gegeven openbaring wordt niet ongedaan gemaakt. Een parallel is te trekken met de incarnatie van de Zoon van God die ook niet ongedaan wordt gemaakt in de voleinding, maar juist een wezenlijk onderdeel van de openbaring aangaande God en zijn handelen is geworden. De openbaring aan Israël gegeven is geen provisorium, maar toegevoegde blijvende openbaring. De openbaring wordt niet ontjoodst en teruggerepareerd naar een soort universalistisch begin-ideaal. Ook voor Jezus vormen de Tora en de profeten Gods blijvend normatieve spreken. Van de eerste Adam weten wij slechts uit de Tora. De Tweede Adam is een Jood. Het nieuwe Jeruzalem is de opstandingsgestalte van het ‘oude’ Jeruzalem Het is nog steeds geen Mekka , Rome, New York of andere hoofdstad van de Verenigde Naties. Bewust of onbewust heeft vaak een marcionistisch godsbeeld en openbaringsidee rondgewaard. Gager ziet ook manicheese schaduwen over de interpretatie van Paulus liggen.

⁴⁵ Dat geldt bijvoorbeeld *tav Mk 7:19* binnen de context van *vss 1-23* en *tav de interpretatie van het visioen van Petrus in Hand 10*. Ook de interpretatie van bijvoorbeeld *Col 2:16-17* kan hier genoemd worden.

⁴⁶ Bijvoorbeeld *Mat 22:37-40*.

⁴⁷ Dit denken komen we ook tegen in de Heidelbergse Catechismus *Zd 21* en in de Nederlandse Geloofsbelijdenis *art 27*. Daar wordt gesteld: Er is één kerk/gemeente geweest vanaf het begin der tijden. Een kerk die

In onze tijd maken wij het mee dat dit verstaansparadigma vanuit verschillende kanten en vanwege verschillende redenen ter discussie wordt gesteld. Het opkomen van het Nazisme met de verschrikkelijke gevolgen daarvan en de stichting van de staat Israël hebben daarbij de rol van aanjager van het proces gespeeld.⁴⁸ Een brede beweging van diepgaande studie naar de oorzaken van de Sjoa kwam op. In dat verband hield men zich ook weer hernieuwd bezig het uiteengaan van de wegen van synagoge en kerk. Joodse en christelijke⁴⁹ wetenschappers bestudeerden opnieuw allerlei nt-ische gegevens en de interpretatie ervan. Het joodse milieu en karakter van de hele nt-ische boodschap kreeg veel aandacht en werd benadrukt. Een andere visie op Paulus ontstond binnen joodse kring.⁵⁰ Werd Paulus voorheen gezien als een man die de boodschap van Jezus in een anti-Tora richting misvormd had, nu ontstaat er een beweging die stelt dat hij het Jodendom nooit heeft verlaten.⁵¹ Zijn negatieve uitlatingen over de wet worden gezien als nauw gerelateerd aan de vragen die opkwamen toen heidenen zich massaal keerden tot de God van Israël.⁵² Er ontstaat aandacht voor typisch joodse categorieën als de halacha in het NT.⁵³

Naar mijn mening moet hier als factor ook nog genoemd worden het ontstaan van de joodse messiasbelijdende beweging⁵⁴, die vanuit het zoeken naar de eigen identiteit en daarmee verbonden specifieke vraagstelling naar de rol van de Tora in het leven van messiasbelijdende gelovigen en het geheel van de kerk allerlei oude vragen opnieuw is gaan stellen.⁵⁵ Dit gebeurt zowel op wetenschappelijk niveau⁵⁶ als op het vlak van de beïnvloeding van de spiritualiteit van gemeenten en gelovigen. Voor de praktische vertaling en ‘popularisering’ van een veranderend verstaansparadigma naar

---

het volle heil bezat, verzegeld door de Geest (art 27). In de eenheid van het ware geloof bewaard. Deze gedachte laat het blijvende verbond met Israël onzichtbaar worden. Hebr. 11 is hier model, maar het nadeel van deze gedachte is dat zowel de verschillende verbonden op zichzelf als het nieuwe van het nieuwe verbond onderbelicht blijven. Eigenlijk wordt - net als bij de rabbijnen, die Abraham tot een in elk opzicht orthodox levende Jood maken - het nieuwe in het oude teruggedprojecteerd. Ook wordt niet meer duidelijk waarom de HERE een nieuw verbond beloofde! Hier liggen verbindingslijnen naar de visie van de vroege kerkvaders die heel Israël maar als een tussenfase zagen, die bij de komst van Christus afgesloten werd. Vanaf toen greep God weer terug naar het algemeen menselijke, dat zo al spoedig de kleur krijgt van het ‘echte’!

⁴⁸ Gager noemt deze factoren als drijvende kracht achter de paradigmawisseling voorzover het de interpretatie van Paulus betreft, maar datzelfde geldt natuurlijk ook voor een bredere veld van de interpretatie van het NT.

⁴⁹ Hier kan de voortrekkersrol van W.D. Davies genoemd worden.

⁵⁰ Gager noemt in dit verband Pinchas Lapide, Michael Wyschogrod, Daniel Boyarin en David Flusser.

⁵¹ Gager noemt het boek – met de typerende titel – *Heimholung des Ketzers* van Stefan Meissner, Tübingen, 1996.

⁵² Zo Gager. Ook J. van Bruggen ziet de negatieve opmerkingen van Paulus over wet en de ‘werken der wet’ gerelateerd aan specifieke vragen die opkwamen rond het thema van de heilsweg voor de heidenen. Van Bruggen (p 189) stelt dat vanuit de dominantie van het evangelie van de niet-besnijdenis binnen de latere christenheid er gemakkelijk een “perspectiefvervalsing” kan optreden. Daarbij kan Paulus dan in het licht komen te staan van die latere ontwikkeling. Dan kan het gaan lijken of “het evangelie *zonder* besnijdenis het enige was en ieder geval het normale.”

⁵³ Zo bijvoorbeeld P. J. Tomson en M. Bockmuehl.

⁵⁴ De zesdaagse oorlog en de eenwording van Jeruzalem hebben een grote rol gespeeld in de groei van deze beweging. Overigens zijn er binnen de messiasbelijdende joodse gemeenschap ook best verschillen in opvatting aanwezig. Er zijn zeker ook stemmen te horen die veel minder de nadruk leggen op een specifieke plaats voor het ‘oudste kind’ en zeker niet pleiten voor een houden van de Tora. L. Meijer geeft daarvan voorbeelden.

⁵⁵ Hier kan D.H. Stern genoemd worden en ook het werk van J. Shulam.

⁵⁶ De commentaren van J. Shulam en H. Le Cornu op Romeinen en Handelingen zijn daar een bijzonder voorbeeld van.

de wereld van gemeenten en gelovigen gaan er allerlei impulsen van deze beweging uit.⁵⁷

Wij maken het mee dat opnieuw overduidelijk zichtbaar wordt dat de joodse Messias Jezus zowel geloofd en gevolgd wordt door Joden als door gelovigen uit de volken. De ‘twee kinderen’ worden weer zichtbaar. Door deze daad van God worden wij gedrongen om opnieuw na te denken over de vraag wat de eenheid is maar ook wat de verschillen zijn tussen ‘het evangelie van de besnijdenis’ en ‘het evangelie van de niet-besnijdenis’.⁵⁸ De vraag ook naar de legitimiteit⁵⁹ van een verschil in de weg van de navolging tussen messiasbelijdende Jood en messiasbelijdende ‘heiden’. We zullen ons – als gelovigen uit de volken – moeten afvragen in hoeverre wij in ons denken als het ‘rovende kind’ zijn geweest en aan het ‘oudste kind’ een voor Gods aangezicht legitieme plaats hebben ontzegd.

In het vervolg zal ik echter eerst stil staan bij het binnengebracht worden van zowel Jood als heiden in de Messias. In Hem ligt de eenheid van de beide ‘kinderen’.

---

⁵⁷ Zo is in Nederland een vertaling verschenen van het boek van A. en D. Berkowitz, *Torah Rediscovered*. Eveneens verscheen S. Bacchiocchi, *Van Sjabbat naar Zondag*, een vertaling van een dissertatie uit 1977 met een pleidooi voor de viering van de sjabbat. Genoemd kan verder worden D.H. Stern, *Het Evangelie is Joods ...een eerherstel*, uit 1998. De jaarlijkse (internationale) conferentie *Sjofar* van/voor messiasbelijdende joodse gemeenten in De Bron, Dalfsen, is ook een voorbeeld van de vertaling van nieuwe impulsen naar het leven van gelovigen en gemeenten. Een van mijn gesprekspartneres, Chuck Cohen, schreef samen met zijn vrouw het boek *Roots of our Faith*.

⁵⁸ Zie Gal 2:7. J.van Bruggen (p 179) schrijft: “Het evangelie van de niet-besnijdenis wordt gebracht aan de heidenen die onbesneden blijven. Het evangelie van de besnijdenis wordt gebracht aan joden die de besnijdenis niet hoeven af te schaffen wanneer zij Messias Jezus aanvaardden. Er zijn echter geen twee evangeliën: één met en één zonder besnijdenis. Er is slechts één evangelie, dat in twee richtingen zich verspreidt: „ eerst de jood en ook de Griek!”

⁵⁹ Zie noot 38. Gibbon (p 171) beschrijft hoe de joods-christelijke gemeente na de opstand van Bar Kochba onder leiding van een heiden-christelijke bisschop in meerderheid haar trouw aan de Mozaïsche wet opgeeft om zodoende opnieuw toegang te krijgen tot de voor Joden verboden stad Aelia Capitolina/Jeruzalem. De vraag of een joodse Tora-getrouwe volgeling van Jezus behouden kon worden, werd door Justinus Martyr nog wel aarzelend bevestigend beantwoord, maar werd ontkennend beantwoord door vele heiden-christenen. Zelfs werden gewone sociale contacten geweigerd. Voor J. van Bruggen (p 180) is de tweeheid legitiem mits de eenheid van de gemeenschap in de Messias niet geschaad wordt.

B. Wentsel 1995 ziet messiasbelijdende Joden (als aparte groep) behoren bij de ene kerk (die bestaat uit de gelovigen in het theocratisch Israël [de Hebreeuwse gemeente] en de christenen-uit-de-joden en de christenen-uit-de-heidenen) die bestaat vanaf het allereerste begin (p 368). Het verbondsteken van de besnijdenis heeft een plaats onder hen. Hij kan echter ook schrijven dat de besnijdenis “achterhaald” is en die een plaats onder de ‘schaduw’ geven (p 374). (De heilshistorische verbondsfase van de sinaïtische, theocratische bedeling is sinds Christus’ komst vervuld en “volstrekt achterhaald” [p 367]). Toch ziet hij in de besnijdenis ook weer een “indrukwekkend, paradigmatisch gebeuren” (p 375). Dit heen en weer gaan tussen acceptatie/legitimatie en feitelijke theologische delegitimatie hangt naar mijn mening ondermeer samen met een uniformistische kijk op de weg van gelovigen in de Messias. Zie verder paragraaf 5.6.

5.3 ... in Christus Jezus ...

De ‘theologie’ van Paulus – evenmin als die van de overige apostelen en van het gehele NT – is niet ontwikkeld op een ‘theologische tekentafel’, waarop lijnen en aanzetten vanuit het OT/de Tenach zouden zijn doorgetrokken, uitgewerkt en ingekleurd.¹ Geen theoretisch-theologische constructie bepaalde Paulus’ leven en denken, maar een daad van God² en de openbaring van Godswege die daarin³ en daaromtrent plaatsvond. Door de verschijning van de Opgestane Heer aan Saulus⁴ is Paulus opgenomen in de kring van de ooggetuigen⁵, die juist door de opstanding van Jezus uit de dood Hem aangewezen zagen als de rechter over levenden en doden.⁶ Zijn opstanding was bewijs van Zijn aanstelling van Godswege, “deze is de Zoon in kracht”.⁷ De opstanding, de ten hemelopneming en de gebeurtenissen op het Pinksterfeest en daarna maakten dat niet slechts de eerste discipelen, maar ook het “ganse huis Israels”⁸ zeker moest weten dat God deze gekruisigde tot Heer en tot Christus had gemaakt. Niet Paulus’ eigen intellectuele creativiteit maar de openbaring van Jezus Christus Zelf⁹ en het welbehagen van God daarin¹⁰ zijn de bepalende factoren geweest voor het denken en de prediking van deze apostel. God Zelf maakte duidelijk: “zie, nú is het de tijd des welbehagens, zie nú is het de dag des heils.”¹¹ Dat het ook voor de volkeren “de dag des heils” was en wat dat heil voor de volken dan wel inhield, ook dat “geheimenis”¹² was hem geopenbaard, evenals het heel de gemeente geopenbaard was.¹³ De rijkdom van het heil van deze Messias is niet na te speuren.¹⁴ Zelfs kan de Messias Zelf als “het geheimenis Gods”¹⁵ aangeduid worden. In Hem is al de wijsheid en kennis van God verborgen.¹⁶ De volheid van God woont immers lichamelijk in Hem¹⁷ en gelovigen hebben die “volheid verkregen in Hem”.¹⁸

We zien hier hoe de Messias aangeduid kan worden als de culminatie van al Gods heilsbedoelingen, het hoogtepunt, kortom als hét heil van God. Binnengebracht worden, binnenkomen ‘in Christus’ is deelkrijgen aan het heil van de Messias.¹⁹ Gods

¹ Het evangelie is “naar de Schriften” (1 Cor 15:4), maar ook “niet .. naar de mens”(Gal 1:11). Op zichzelf moet het ons dus niet verwonderen dat er in het evangelie elementen voorkomen, die geen parallel hebben in de joodse literatuur uit de periode van de Tweede Tempel en daarna.

² Ps 103: 7 spreekt over de bekendmaking van de daden van God aan Israel. Petrus laat in zijn prediking (Hand 2 en ook 10) zien hoe de daden van God in Jezus ook nu centraal staan. In Hand 10 volgen daarop nieuwe daden Gods (10:44) die de basis vormen voor nieuwe overtuigingen en handelswijze/halacha (10:45-48, vgl 11:17-18).

³ De daden van God gaan aan het doorgronden van de implicaties ervan vooraf. J.van Bruggen (p 211) spreekt over het trekken van conclusies achteraf, “vanuit de feiten van Christus”.

⁴ Hand 9:1-19

⁵ 1 Cor 15:3-9; vgl Hand 10:39-42

⁶ Hand 17:31; vgl ook 10:42

⁷ Rom 1:4

⁸ Hand 2:36

⁹ Gal 1:12

¹⁰ Gal 1:15

¹¹ 2 Cor 6:2

¹² Ef 3:3,4 en Col 1:27

¹³ Vgl Ef 3:3 met Ef 3:4-5

¹⁴ Ef 3:8

¹⁵ Col 2:2-3

¹⁶ Col 2:3, vgl Ef 3:10

¹⁷ Col 2:9

¹⁸ Col 2:10

¹⁹ Ef 1:13; vgl 2 Cor 5:17. Het ‘binnenkomen’ wordt symbolisch ontvangen en beleefd in de doop, die een gelovige ‘naar binnen’ brengt (Rom 6:1-14). Wanneer er sprake is van ‘in Christus’ zijn wordt daarbij echter aan

genade geeft mensen een plaats in Zijn Messias. “.. uit Hem is het dat gij in Christus Jezus zijt ..” lezen we in de verzen die het uitgangspunt vormen voor deze studie.²⁰ Dit geldt zowel voor Joden als voor gelovigen uit de volken.²¹ We zullen ons daarom nader moeten bezig houden met het thema van (de verwachting van) de Messias en het eschatologische heil van de messiaanse tijd. Met name ook zullen we daarbij aandacht moeten hebben voor de plaats van de Tora en die van de volken in de verwachting van de toekomst. Maar eerst wil ik stilstaan bij die kenmerkende uitdrukking “in Christus”, die zozeer uitdrukking is van de centraliteit van de Messias in en voor het heil.

In de uitdrukkingen “in Christus Jezus”²², “in Christus”²³ of kortweg “in Hem”²⁴ wordt het leven van een volgeling van de Messias en van de gemeenschap van de gelovigen door Paulus²⁵ op de meest nauwe manier verbonden met de Messias Zelf. Het heil van God en het deelkrijgen daaraan is zozeer gerelateerd aan de Messias dat het ‘in Christus’-zijn de uitdrukking voor het heil zelf kan vormen.

De achtergrond van deze specifieke uitdrukkingen moet gezocht worden in het joodse²⁶ milieu uit de periode van de Tweede Tempel. Allereerst zal het onderwijs van Jezus – waarover ook Paulus zal hebben gehoord²⁷ – daarin als factor erkend dienen te worden. Als we er van uitgaan dat ook het evangelie naar Johannes overlevering van het onderwijs van de Heer is²⁸, kan ook het speciale gebruik in dat evangelie van de uitdrukkingen “in Mij”, “in Hem”, “in mijn Vader” gecombineerd met het woord “blijven”, betrokken worden bij het verstaan van de onderhavige uitdrukkingen bij Paulus.²⁹ De joodse overtuiging van de solidariteit binnen het ene³⁰ volk van de HERE en de eschatologische verwachtingen aangaande de Messias die Zijn eigen gemeenschap zou meebrengen³¹, maakten dat de zaak die door de betreffende uitdrukkingen wordt aangeduid niet als vreemd ervaren hoefde te worden.³² De

---

meer gedacht dan aan het binnenkomen in Christus middels de doop alleen. Vgl. het voorkomen van *eis Christon* naast het *en Christoi* in resp. Rom 6:3 en 6:11. Zie verder 5.6 voor de relatie tussen 1 Cor 1:30 en de doop.

²⁰ 1 Cor 1:30-31

²¹ Zie bijv Gal 3:26-29

²² De aanduiding Christus Jezus geeft de Gezalfde, de Messias, zijn naam: Messias Jezus.

²³ Het weglaten van een lidwoord heeft z'n parallel in het Jodendom als Masjiach zonder lidwoord gebruikt wordt.

²⁴ Ook de uitdrukking “in de Heer” kan nog genoemd worden.

²⁵ A. Oepke (p 537) zegt over deze uitdrukkingen: “Paulus ist ihr eigentlicher Träger, vielleicht ihr Schöpfer.”

²⁶ En dus niet in de grieks-hellenistische religiositeit met zijn gnostieke en mystieke inslag. Zie H. Ridderbos 1971, hfst 1.

²⁷ Vgl 1 Cor 11:23 en ook 15:2

²⁸ Vgl bijv ook de ‘johanneïsche taal’ in Mat 11:27. W.D. Davies 1979 (p 157 en noot 6) geeft een kenmerkend citaat van W.F. Howard (1931) die over het voorkomen van deze ‘johanneïsche taal’ zegt : “its presence in that early stratum of Gospel tradition should warn us against assuming too readily that the mystical teaching of the Fourth Gospel is foreign to the historical situation when placed upon the lips of Jesus.”

²⁹ Voor de interpretatie van dit ‘blijven in’ kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het gebruik van het werkwoord *dbk* (aankleven) in Ps 63:9 en in Gen 2:24. In het laatste vers komt ook de verbinding met het woord *echad* voor! De *devekut* (*dbk*) is in het latere Jodendom tot een belangrijke mystieke term geworden. In het beeld van de wijnstok en de ranken worden het thema van dit ‘blijven’ wel op een heel speciale manier verbonden met de thematiek van de relatie van de Messias tot het geheel van Israël – de Ene en de velen. Immers Ps 80:9 noemt Israël Gods wijnstok!

³⁰ Deze eenheid omvat niet slechts de huidige (aanwezige), maar ook de toekomstige (nog niet aanwezige) generaties, zie Deut 29:14-15. Vgl de woorden uit Gen 17:7: “Ik zal mijn verbond oprichten tussen Mij en u en uw nageslacht in hun geslachten ...”.

³¹ Zie bijvoorbeeld de bijzondere relatie tussen de Zoon des Mensen en “(het volk van) de heiligen des Allerhoogsten” in Dan 7:14-27. Het koningschap ‘verbindt’ hen.

³² Zo ziet W.D. Davies 1989 de zaak die aangeduid wordt door de uitdrukking ‘*en Christoi*’ als aanwezig in het Mattheüsevangelie al is de terminologie zelf afwezig. Hij verwijst (p 97-98) ondermeer naar Mat 10:40 waar de

intimiteit van de omgang tussen Jezus en Zijn leerlingen is geworteld in deze eenheid tussen de Messias en Zijn messiaanse gemeenschap.³³

Wij mogen net als Paulus leven en denken vanuit de realiteit van de opgestane Heer. Zijn onderwijs van zowel voor als na de opstanding – door God van een bijzondere legitimatie voorzien³⁴ – vormt het uitgangspunt. In Jezus' onderwijs aangaande het koninkrijk van God vinden we de centrale betekenis van de Messias in relatie tot de komst van het koninkrijk aangeduid. We vinden er zelfs de identificatie van het koninkrijk met de Messias.³⁵

Dit alles maakt als vanzelf dat wij ons mogen afvragen of er in de Tenach/het OT meer aanwijzingen te vinden zijn die laten zien dat het 'in Christus' ook "naar de Schriften"³⁶ is. Concreet kunnen we ons – evenals Paulus – de vraag stellen of er uitdrukkingen, zegswijzen of andere categoriën voorkomen in de Schriften van Israel die op de een of andere manier spreken over het heil 'in' iemand. Is er verder misschien sprake van een heilbrenger of heilsdrager in wie anderen deelkrijgen aan het heil? Zijn er nog andere teksten of parallellen te vinden die kunnen helpen bij het verstaan? Zijn er lijnen vanuit de Schrift verder uitgewerkt binnen het Jodendom van die periode en daarna? Het antwoord moet bevestigend luiden. Zowel op inhoudelijk als terminologisch vlak vinden we aanwijzingen. Ook zijn er een aantal typologische verbanden te signaleren, die mede aan de schriftuurlijke basis voor het 'in Christus zijn' bijdragen.

In de brieven van Paulus zien we hoe de Tenach/het OT een fundamentele rol speelt wanneer hij over de betekenis van de Messias voor wie 'in Hem' zijn spreekt. We zien hoe in de Schrift "het volk Gods in oorsprongs-figuren als Abraham, Izak en Jacob als ook in de middelaarsfiguur Mozes begrepen en gerepresenteerd wordt ... en aldus een duidelijke praefiguratie vertoont van de corporatieve eenheid van de gemeente in Christus."³⁷ Deze gedachte van het 'allen-in-één' is een belangrijk gegeven in de Tenach/het OT.³⁸ Een stamvader, leider, koning of woordvoerder, en natuurlijk ook een priester, kan een heel volk of samenlevingsverband representeren. De leden van dat volk of verband kunnen met hem die als hun 'samenvatting' geldt

---

discipelen in zekere zin geïdentificeerd worden met de Heer ("in terms of the Jewish Shaliach"). Ook wijst hij op Mat 18:5,6 en 10 en ook naar Mat 25:31vv waar impliciet de realiteit van de eenheid van de Messias en Zijn volgelingen in het lichaam van de Messias voorkomt. Op p 99 zegt hij vanuit deze gedachte over de bergrede het volgende: "The Sermon is that of the Messiah, the Son of man and the community addressed is incorporated in him." Als het gaat om de navolging houdt dat in dat Jezus' leerlingen gezien moeten worden als "disciples within a larger context of incorporation into their Lord" (p 97).

³³ W.D. Davies 1989 (p 98).

³⁴ Rom 1:4

³⁵ Zie Mat 12:28 en parallellen; in Luk 17:21 vinden we de identificatie tussen de Messias/de Zoon des mensen en het koninkrijk van God in de woorden: "Want zie, het Koninkrijk Gods is bij u."

³⁶ 1 Cor 15:3 en 4, vgl ook Luk 24:25-27

³⁷ H. Ridderbos 1971(p 439). De parallel met Mozes (1 Cor 10:2) is opmerkelijk en belangrijk voor het onderwerp van deze studie.

³⁸ Het is de vraag of de term 'corporate personality' afkomstig van H. Wheeler Robinson en door hem gebruikt om bepaalde OT-ische verbanden aan te duiden, geschikt is om ook bij het verstaan van het NT een rol te spelen. Zie H.Ridderbos 1971 (p 33, noot 98; het engelse fragment is van Wheeler Robinson) : "Bij Paulus gaat het niet zozeer om de vertegenwoordiging van het geheel door ieder deel („an identity of the individual and the group to which he belongs"...) als wel om het begrepen zijn in en het vertegenwoordigd worden van het geheel door een bepaalde, aan het hoofd staande figuur (Abraham, Noach, Mozes ...)." Ook J.D.G.Dunn 1998 (p 390-412) wil geen gebruik maken van de term 'corporate personality' bij de interpretatie van 'in Christus' en verwante uitdrukkingen. Hij ziet daarin een denken stammend uit het begin van de 20^e eeuw dat "conceptual clarity" (p 410) miste.

vereenzelvigd worden.³⁹ Ook een schuldige kan in zo'n corporatieve eenheid met het geheel van het volk verbonden zijn.⁴⁰

We komen dit corporatieve denken ook in heel het NT tegen. Het is een van de "grondmotieven van Paulus' heilsprediking".⁴¹ Heel belangrijk is in dit verband dan ook de relatie tussen Adam en Christus. Paulus laat in Rom 5:12-21 zien dat hij zowel Adam als Christus ziet als een "epochal figure".⁴² Adam "initiated the first major phase of human history and thereby determined the character of that phase for those belonging to it."⁴³ Ook Christus staat zo aan het begin van een nieuw tijdperk. Als Paulus spreekt over Christus gaat het dan ook over "*the epochal once-for-all results of Christ's death*".⁴⁴ Gelovigen kunnen daarin delen, 'in Christus' hebben zij een bestaan dat reeds deelt in de nieuwe schepping.⁴⁵ Met de Messias is een nieuwe tijd aangebroken. Hij is de eerstgeborene uit de doden, het begin van Gods nieuwe schepping.

Paulus staat zeker niet alleen in zijn spreken over Christus als de Tweede Adam. In het NT zien we dat de psalmen 110 en 8 een rol speelden in het spreken over de Messias als de Adam van een nieuwe tijd.⁴⁶ Als het gaat om een verbinding tussen Adam en Christus kan ook gewezen worden op de betekenis van Gen 1:26-27.⁴⁷ Het is duidelijk dat er vanuit het NT op twee manieren teruggerepen wordt naar wat daar gezegd wordt over de schepping van de mens. Allereerst wordt Jezus Christus als Beeld van de onzienlijke God aangeduid.⁴⁸ Daarnaast wordt het doel van God met de mens omschreven als een "vernieuwing (..) naar het beeld van zijn Schepper", waarbij het doel vervolgens ook inhoudelijk beschreven kan worden met de woorden "alles en in allen is Christus".⁴⁹

In het hebreuws van Gen 1:26-27 vinden we de uitdrukking *betsalmenoe/betselem/betsalmo*⁵⁰, die meestal vertaald wordt met "naar Ons/zijn beeld/naar het beeld Gods". We zouden ons echter kunnen afvragen of een weergave als "in het beeld Gods geschapen" niet mede de achtergrond gevormd kan hebben voor de diepe inzichten die wij tegenkomen in Col 1:15vv. Wanneer we 'beeld Gods' in Gen 1:26-27 niet alleen maar zouden interpreteren als aanduiding van de aard of het wezen van de mens, maar ook als aanduiding van Hem in Wie de mens(heid) geschapen is, dan is er een treffende parallel met allerlei uitspraken uit Col 1. Daar immers horen we dat de Zoon het Beeld Gods is, dat in Hem alles is geschapen. Dan vinden we in de betreffende woorden uit Gen 1:26-27 niet slechts een aanduiding van de aard van het schepsel, maar ook van de bij de schepping betrokken Zoon van God.⁵¹ Hij die aan het

³⁹ Ik leun voor deze zinnen zwaar op H.Ridderbos 1971(p 60). Deze eenheid zou in een realistische (min of meer biologische, zie Heb 7:9-10) zin opgevat kunnen worden of ook gebaseerd op een verbondsrelatie.

⁴⁰ Vgl Joz 7:10-12 met 20-22; 1 Kron 2:7

⁴¹ H. Ridderbos 1971(p 60).

⁴² J.D.G. Dunn 1988 (p 289).

⁴³ J.D.G. Dunn 1988 (p 289).

⁴⁴ J.D.G. Dunn 1988 (p 332). Naar mijn mening moet ook de opstanding naast de dood van Christus genoemd worden.

⁴⁵ 2 Cor 5:17

⁴⁶ J.D.G. Dunn (p 279) noemt als plaatsen Mat 22:44 en de parallel in Mk 12:36; 1 Cor 15:25-27; Ef 1:20-22; Heb 1:13-2:8 en 1 Petr 3:22

⁴⁷ Een avondlijk gesprek in Jeruzalem met Kees de Vreugd opende mijn ogen voor de betekenis van deze tekst in relatie tot het 'in Christus Jezus' zijn van gelovigen.

⁴⁸ Col 1:15; 2 Cor 4:4; vgl Heb 1:3

⁴⁹ Col 3:10

⁵⁰ Zie ook Gen 9:6; vgl Gen 5:1

⁵¹ Zie ook Heb 1:2; vgl Joh 1:2-3. Dan kan niet meer gezegd worden dat Paulus "dezelfde „adamiatische” categorieën(Beeld, Eerstgeborene), waarmee hij Christus' betekenis in de „eschatologie” beschrijft, óók toepast

begin stond, is dan in zichzelf tegelijk de ‘levende inhoud en model’ van Gods heil. De uitspraak “alles en in allen is Christus”⁵² immers kwalificeert het heil als de Messias. We zullen later zien dat dat van belang is voor de zaak waar het in deze studie om draait.

Een andere lijn vanuit Genesis naar de Messias wordt gevonden in Gen 3:15. Hier wordt gesproken over het “zaad” van de vrouw. In de rij van het nageslacht van de vrouw vinden we ook Abraham en zijn “zaad”.⁵³ Paulus duidt het “zaad van Abraham” als slaande op de Messias⁵⁴, door wie ook Zijn volgelingen – ‘in Hem’! – deelgenoten worden van de beloften en “zaad van Abraham” genoemd kunnen worden.⁵⁵ Hier zien we dus een corporatief begrip als ‘zaad’ met de daarin vervatte fluctuatie van betekenissen functioneren zowel in de Tenach/het OT als in het NT.

Dat Gods zegen te verkrijgen is in één persoon wordt ook duidelijk door de meermaals herhaalde belofte van de HERE dat in⁵⁶ Abra(ha)m alle volken gezegend zullen worden.⁵⁷ Abraham wordt een vader der volken⁵⁸ ook in die zin dat in zekere zin volken middels hem/in hem mogen delen in de beloofde zegen. We zien dat Paulus in de context van de Galatenbrief die ik boven besprak ook nog deze ‘draad’ inweeft en ook hier een verbinding legt “in Jezus Christus”.⁵⁹

De alomvattende betekenis van de Messias voor het heil én de identificatie van de Messias met het heil komen we ook tegen – zowel bij Paulus als in andere NT-ische geschriften – wanneer Christus aangeduid wordt als “de wijsheid Gods”⁶⁰. De oorsprong van deze aanduiding zullen we allereerst moeten zoeken in Jezus’ eigen prediking, waarin Hij op verschillende momenten spreekt als de goddelijke wijsheid en Zichzelf en Zijn prediking identificeert met die wijsheid.⁶¹ Daardoor is het slechts begrijpelijk dat we al heel snel tegenkomen dat de eerste gelovigen hun Heer identificeren met de gepersonifieerde Wijsheid uit het boek Job en uit Spreuken.⁶² In

---

op zijn plaats in de „protologie”, zo H.Ridderbos 1971 (p 83). Natuurlijk moet gezegd worden dat deze exegese opgeroepen wordt door het ingrijpende gebeuren van de dood en de opstanding van Jezus en door de verlichting van de Geest (2 Cor 4:6) in het proces van het het Schrift met Schrift vergelijken. Het is zeker niet zo dat bij eerste lezing van Gen 1 deze lijnen duidelijk worden. Ook in het Jodendom is overigens Gen 1 niet een hoofdstuk dat onder de categorie ‘snel te doorgronden’ valt. Nauwgezette aandacht voor zulke kleine details als het woordje ‘in’ is zeer zeker iets dat wij van joodse uitleggers kunnen leren.

⁵² Col 3:10

⁵³ Gen 13:15; 17:8; 22:18

⁵⁴ Gal 3:16. Strack-Billerbeck ad Gal 3:16 meldt dat “soweit wir sehen können” de oudere rabbijnse literatuur nergens het ‘zaad van Abraham’ interpreteert als slaande op de Messias. Strack-Billerbeck ad Mat 1:5 geeft een citaat uit Genesis Rabba 23(15d) waar de uitspraak van Eva in Gen 4:25 daarentegen wel in messiaanse zin geïdentificeerd wordt. Op zich is het niet vreemd om een vervloeiing van bijbelverzen waarin het draait om hetzelfde woord aan te nemen.

⁵⁵ Gal 3:26-29

⁵⁶ De vertaling “met Abraham” is een betekenisversmalling doordat zo slechts één betekenisaspect weergegeven wordt. Het “in u” geeft de ene plaats van de zegen aan tegenover de plaats die de volken voor zichzelf dachten te maken, zie Gen 11:4vv.

⁵⁷ Gen 12:3; 22:18; in Gen 28:14 wordt deze belofte ook aan Izaäk gegeven.

⁵⁸ Gen 17:4-7

⁵⁹ Gal 3:14

⁶⁰ 1 Cor 1:18vv; vgl Col 2:3. Ook Heb 1:2-3 en Joh 1:1-18 kunnen hier genoemd worden al komt het begrip wijsheid daar niet voor. Vgl ook Col 3:10 waar een verband tussen kennis/wijsheid en het beeld Gods voorkomt.

⁶¹ Mat 11:19 en de passage Mat 11:25-30. Zie voor de uitnodiging van vs 28-30 Spr 9.

⁶² Job 28 en Spr 8:22vv. De wijsheid wordt als hypostase als een zelfstandige entiteit gezien. Dit proces van hypostasering van eigenschappen van God is ook aanwezig als bijvoorbeeld sprake is van de ‘macht/kracht van God’. Vgl Rom 1:16. J. Shulam en H. Le Cornu geven (p 40vv) parallellen uit contemporaine joodse literatuur waarin Wijsheid en Kracht samen voorkomen. In Jes 9:6 (vgl ook Jes 11:2 en 53:11) worden aan de Messias namen gegeven die wijsheid en macht/kracht verbinden. In Heb 1 en Joh 1 zien we de activiteit van de pre-

het jodendom uit de periode van de Tweede Tempel werd de wijsheid op grond van deze teksten niet slechts gepersonifiëerd opgevat als de metgezel en medewerker van God bij de Schepping, maar ook steeds meer gezien als een zelfstandige entiteit. De wijsheid werd op grond van de teksten als pre-existent gezien en daardoor werd de basis gelegd voor de latere identificatie met de Tora.

In het bovenstaande ging het om allerlei inhoudelijke gegevens uit de Tenach/het OT die de structuren van het ‘in Christus’ meebepalen en die tevens een deel van de inhoud daarvan vormen. Ook op het vlak van de typologische prefiguratie kunnen een aantal zaken genoemd worden.⁶³ Een treffend voorbeeld van het begrepen zijn van ‘de velen in de ene’ lijkt mij te vinden in het ambtsgewaad van de hogepriester. Het borstschild met de twaalf namen van de stammen ‘vat’ op de meest letterlijke manier de velen samen en brengt ze binnen de ‘setting’ van van de ene hogepriester.⁶⁴ Ook de ene tafel met de toonbroden – één onderdeel van de drievoudige symbolisch-reele aanwezigheid van de Eeuwige⁶⁵ – duidt op een gedragen worden van het ganse volk (twaalf broden!) door de aanwezige⁶⁶ liefde van God.

Een opmerkelijke inkleuring van het ‘in Messias/Christus’-zijn zou ook gevormd kunnen worden door de gedachte dat Jeruzalem als de ene plaats van het heil, waar de stammen van Israël, maar ook de volken mogen binnenkomen, beeld van de Messias zou zijn.⁶⁷

In het bovenstaande heb ik al een aantal keren verwezen naar joodse verwachtingen aangaande de Messias en de messiaanse tijd. Het is goed daar nu wat langer bij stil te staan. In verband met het onderwerp van deze studie wil ik me allereerst vooral richten op de opvattingen ten aanzien van de plaats van de Tora in de messiaanse tijd. Vervolgens wil ik stilstaan bij de plaats die de volken innemen in de eschatologische verwachting binnen het Jodendom.

Het is goed om ons vooraf te realiseren dat de schriftelijke neerslag van joods denken pas op gang is gekomen met de ordening en het optekenen van de overleveringen die samen de Misjna vormen en de uiteindelijke totstandkoming van de definitieve versie van deze verzameling in de 2^e eeuw na Chr.⁶⁸ Dit schriftwordingsproces ging vervolgens door en bereikte een verdere voltooiing in het ontstaan van de definitieve versie van zowel de palestijnse⁶⁹ Talmoed in het begin van de 5^e eeuw en van de babylonische Talmoed aan het eind van de 5^e tot het midden van de 6^e eeuw na Chr.⁷⁰ Deze stand van zaken houdt in dat de schriftelijke verwoording van joods denken tot stand kwam in de tijd waarin ‘kerk’ en ‘synagoge’ in steeds scherpere oppositie tegenover elkaar kwamen te staan en uiteindelijk totaal uit elkaar groeiden. Wij moeten ons daarom realiseren dat opvattingen en positiekeuzes die wij vinden in

existente Heer beschreven in termen die aan Spr 8 herinneren. Ook de uitdrukking “het begin der schepping Gods” in Op 3:14 is “another echo of Prov. 8:22”, zo F.F. Bruce (p 5).

⁶³ Vgl Heb 9:1-5. Er zouden meerdere voorbeelden te noemen zijn.

⁶⁴ Ex 28:15-30, vgl ook de schouderstenen Ex 28:9-14.

⁶⁵ De Ark, de Tafel, de Kandelaar, Ex 25:10-40. Het is opvallend dat als de HERE gezegd heeft dat Israël voor Hem een heiligdom moet maken, de eerste opdracht bestaat in het maken van de drie meest heilige voorwerpen. Deze drie voorwerpen moesten bij vervoer ongezien blijven (Num 4:1-12).

⁶⁶ In het Heilige (symbool voor deze wereld; vgl echter ook Heb 9:9) in tegenstelling tot het Heilige der heiligen (aanduiding van de duisternis waarin God woont).

⁶⁷ In een gesprek met Lisa Loden, directeur van het messiaans Caspari-studiecentrum in Jeruzalem, gaf zij mij deze visie van haar man David Loden door, geïllustreerd aan de hand van Ps 87.

⁶⁸ H.L. Strack 1974 (p 20-25).

⁶⁹ De aanduiding Yerushalmi is de gewoonlijk gebruikte aanduiding, maar moet niet verstaan worden als een aanduiding van de plaats van ontstaan, zie H.L. Strack 1974 (p 65).

⁷⁰ H.L. Strack 1974 (p 65-72).

de Talmoed mede bepaald (kunnen) zijn door de steeds scherper wordende tegenstelling met de (heiden-)christelijke kerk en de ‘christelijke’ staatsmacht.⁷¹

Wanneer het gaat om de plaats van de Tora in relatie tot de Messias is het duidelijk dat de opvattingen aan beide zijden van de groeiende kloof geen fijne nuanceringen⁷² toelieten, mede onder invloed van het negatieve beeld van elkaar. Het evangelie stond voor (niet messias-belijvende) Joden in een anti-nominiaans licht. Wat de synagoge beluisterde was dat ‘Genade’ de grote tegenstelling met de ‘Wet’ vormde. Paulus werd daarbij als de grote boosdoener gezien. Hij brak vanuit zijn messianisme met de Tora. Het trof mij hoezeer deze beeldvorming heel lang heeft doorgewerkt.⁷³ Pas recent ontstaan er ook aan joodse kant andere visies op Paulus.⁷⁴

In de Tenach/het OT komen we gedachten en gegevens tegen die voor de toekomstige tijd veranderingen met betrekking tot bepaalde wetten/de Tora voorzien. Er zal niet meer gedacht worden aan de ark.⁷⁵ Een tijd komt dat ontmanden welkom zullen zijn in de gemeente des HEREN.⁷⁶ Er komt een tijd dat de vervloeking van Ammon en Moab verleden tijd zal zijn en dat heilsbeloften voor deze broedervolken in vervulling zullen gaan.⁷⁷ Ook voor Egyptenaren worden beperkende maatregelen opgeheven.⁷⁸ De gehoorzaamheid van Israël zal door een ingrijpen van God tot echte gehoorzaamheid gemaakt worden.⁷⁹ Een nieuw verbond – niet als dat van de Sinaï – zal door de HERE gesloten worden met Zijn volk.⁸⁰ Opnieuw klinkt daarbij de belofte van een nieuwe gehoorzaamheid.⁸¹ Op zichzelf is de herhaling van de 10 woorden in Deuteronomium⁸² al een ‘verandering’ ten opzichte van Exodus 20. In de lijn van deze gegevens uit de Schrift kunnen we in joodse verwachtingen over de Messias en de messiaanse tijd dan ook stemmen beluisteren die soortgelijke veranderingen van de Tora verwachtten. Alle offers – ook de zondoffers, er is dan immers geen zonde meer – zullen worden afgeschaft, op de dankoffers na. Eveneens zullen alle gebeden

⁷¹ Ook de stijd tegen Marcion en zijn aanhangers en de gnostiek is mede van invloed geweest op het klimaat waarin de gedachtenwisselingen plaatsvonden. Een al te positieve benadering van de Tenach/het OT en het joodse volk lag gewoonweg niet goed in de markt.

⁷² De joods-christelijke groepen werden door beide kanten niet erkend en weggedrukt in de gang van de geschiedenis.

⁷³ In het standaardwerk van E.E. Urbach over het denken van Israëls wijzen komt men deze visie op Paulus en het evangelie overal tegen. Ook G. Scholem ziet een krachtig anti-nominianisme bij deze apostel. D. Flusser, *Dead Sea Sect* (p 227), schrijft dat Paulus de overtuiging was toegedaan “that the works required by Judaism, the commandments of the Law are useless.” Hij schrijft verder: “This conclusion was not drawn by the Qumran covenanters, who were very strict in their interpretation of the Law. It is Paul who came to the conclusion that the Christian is freed from the Law since he entered the realm of grace.” De confrontatie met het anti-nominianisme van de messiaanse beweging rond Sabbatai Zwi (in de 18^e eeuw met uitlopers tot in het begin van de 20^e eeuw) heeft de blijvende huiver binnen het Jodendom voor alles wat riekt naar opheffing van de Tora alleen maar versterkt. Zie G. Scholem.

⁷⁴ Zie 5.2 noot 50 en 51.

⁷⁵ Jer 3:16, zie ook de volgende voor een beschrijving van de messiaanse tijd.

⁷⁶ Vgl Jes 56:3 vv met Deut 23:1.

⁷⁷ Vgl Deut 23:3-6 met Jer 48:47 en 49:6. Opmerkelijk is hoe bijvoorbeeld in Mk 3:7-8 beschreven wordt hoe Jezus door scharen uit het Over-Jordaanse gevolgd wordt.

⁷⁸ Vgl Deut 23:8 met Jes 19:23-25.

⁷⁹ Deut 30:6, vgl Ez 36:24-28. Over Deut 30:6 wordt in het commentaar in de Chumash van de ArtScroll serie gezegd: “the profound change implied by this verse will occur with the coming of the Messiah.” De visie van Nachmanides (Ramban) is dat de ‘besnijdenis’ waar het hierom gaat “the removal from humanity (!,ejw) of the natural desire to sin” is.

⁸⁰ Jer 31:31-34, vgl ook 32:36-41.

⁸¹ Jer 31:33

⁸² Deut 5:6-21; de motivatie van het vieren van de sjabbat is hier gebaseerd op de uittocht uit Egypte en niet op de schepping.

behalve de dankgebeden afgeschaft worden.⁸³ We horen de opvatting dat alle onreine dieren rein verklaard zullen worden door de Heilige, terwijl tegelijk de andere stem – die dat betwist – daaraan toevoegd wordt.⁸⁴

Als er echter sprake is van een nieuwe Tora, onderwezen door de Messias, wordt die uitspraak niet nader toegelicht. Het blijft een verre toekomst verwoord in algemene termen.⁸⁵ Urbach merkt op dat zolang “the Messianic faith continued to be engrossed in its Utopian vision”⁸⁶ er geen gevaar was dat zulke verre toekomstvisies de relatie tot de Tora en de geboden in het heden negatief zouden beïnvloeden. Wanneer daar echter wel kans op was, werd het daarentegen heel duidelijk gesteld: een verandering van Tora is niet wat God van plan is. God zal geen andere Tora geven.⁸⁷ We horen ook dat God en de Messias juist de reeds gegeven Tora in de messiaanse tijd ten volle zullen onderwijzen. De geheimen ervan zullen verklaard worden, vragen over de redenen voor de verschillende geboden beantwoord. Als mensen de Tora zullen zijn vergeten, zal de Messias hen weer onderwijzen.⁸⁸ De vijf boeken van Mozes zullen blijven bestaan ook als de profeten en de geschriften hun geldingskracht verliezen.⁸⁹

Als Urbach op grond van wat er in de (latere) schriftelijke neerslag van de joodse overleveringen concludeert dat Paulus nergens aanknopingspunten kon vinden voor de visie dat de Tora afgeschaft of een vervangen zou worden in de messiaanse tijd⁹⁰, dan moet allereerst gesteld worden dat hij Paulus verkeerd interpreteert. Urbach signaleert dat er een grote tegenstelling is tussen Paulus enerzijds en Jezus’ woorden over de wet in de bergrede anderzijds.⁹¹ Vervolgens kan ook de vraag gesteld worden of er van joodse zijde geen sprake zou kunnen zijn van een zekere selectieve behandeling van thema’s. Misschien is er wel sprake van dat thema’s en bijbelplaatsen die te zeer ‘de andere kant’ in de kaart zouden spelen, vermeden zijn.⁹² We moeten daarbij in gedachten houden dat ook ‘de theologie van het evangelie’ niet ontwikkeld is op een tekentafel van gedachten, maar ontstond in de confrontatie met de heilsdaden van God in kruis en opstanding (en wat daarop volgde) van Jezus. God moest ogen en harten openen voor wat verborgen was gebleven. Zelfs na de opstanding van Jezus

⁸³ Leviticus Rabba 9:7, geciteerd bij R. Patai (p 250). Patai (p 248) merkt op dat het voor de auteurs van deze Midrasj die in de 5^e eeuw ontstond relatief makkelijk was om zo iets te stellen, aangezien de tempel(dienst) al zo’n 400 jaar eerder was opgehouden

⁸⁴ Midrasj Psalmen 146, par 4, geciteerd bij E.E. Urbach (p 314).

⁸⁵ R. Patai (p 247).

⁸⁶ E.E. Urbach (p 313).

⁸⁷ Maimonides stelt in punt 9 van zijn 13 Artikelen des geloofs: “Ik geloof, met volmaakte trouw, dat deze Leer (Tora, ejw) niet veranderd zal worden, en dat er geene andere Leer zal gegeven worden, door den Schepper, geloofd zij Zijn naam”. Deze belijdenis is deel gaan uitmaken van het joodse morgengebed! De huiver om iets af of toe te doen aan de eens gegeven Tora is tot een dagelijkse herinnering geworden. De hier gegeven vertaling is afkomstig uit G. I. Polak, *Gebeden der Israëlieten voor het geheele jaar*, Amsterdam 1893 (p 39a-b).

De onveranderlijkheid van de op Sinai gegeven Tora werd ook extra gewaarborgd doordat Israëls wijzen na veel discussie stelden dat profetie (een stem vanuit de hemel) niet meer mocht leiden tot veranderingen in de halacha. Een extra afgrenzing tegen claims van de overkant van de kloof inzake een veranderde Tora! Zie E.E. Urbach (p 301-302).

⁸⁸ Zie E.E. Urbach (p 308-314) en R. Patai (247-257). Kabbalisten interpreteerden de uitspraken over een ‘nieuwe Tora’ als duidend op de verklaring van alle esoterische geheimen vervat in de Tora.

⁸⁹ Alles is dan immers vervuld en er is geen behoefte meer aan troost en vermaning, zo de jeruzalemse Talmoed Megilla, 1, p 70d, geciteerd bij E.E. Urbach (p 309).

⁹⁰ E.E. Urbach (p 302).

⁹¹ E.E. Urbach (p 293) stelt: “It is difficult to find in Tannaitic literature a dictum more opposed to Paul’s teaching than that of Matthew (Mat 5:18-19, ejw).” Het zou een uitdaging kunnen zijn om er vanuit te gaan dat het ‘evangelie van Paulus’ in harmonie is met het onderwijs van Jezus! Zie verder wat in 5.2 is geschreven.

⁹² Dit zou een interessant thema voor verdere studie kunnen zijn.

moeten volgelingen van Jezus nog expliciet geholpen worden bij het verstaan.⁹³ Op zich moet het ons dus niet verbazen dat niet alle thema's die verband houden met de gekomen Messias en Zijn rijk te vinden zijn in Misjna, Talmoed en Midrasj.

Het OT/de Tenach laat op allerlei plaatsen zien dat de toekomst in zekere zin ook de heilstijd voor de volken genoemd kan worden. Israëls God stelt Zijn Knecht tot een licht voor de volken.⁹⁴ De Messias zal een banier der natiën zijn.⁹⁵ De volken zullen toestromen naar Jeruzalem om daar de wet te horen.⁹⁶ De Messias speelt een centrale rol in de bekendmaking van Gods Tora aan de volken.⁹⁷ Alle volken zullen zich bekeren.⁹⁸ Gods Geest zal komen op alle vlees.⁹⁹ In de Psalmen worden regelmatig de volken opgeroepen om Israëls God te prijzen.¹⁰⁰ Vanaf de zomen van de aarde zullen de psalmen klinken.¹⁰¹ Ze moeten over Zijn daden horen.¹⁰² Ze worden welkom geheten in Jeruzalem.¹⁰³ Gesteld kan worden dat de hele gang van Gods openbaring gericht is op de volken. Israëls verkiezing is met het oog op de volken.¹⁰⁴

De profeten spreken heilsbeloften uit voor afzonderlijke volken. Egypte én Assur én Israël zullen samen de HERE dienen.¹⁰⁵ De ganse aarde zal delen in het heil dat op Gods berg – in Sion – gerealiseerd zal worden.¹⁰⁶ God is niet alleen maar begaan met Israël. Hij weent ook om Moab.¹⁰⁷ Eens zullen de volken het feest van Loofhutten meevieren met Israël.¹⁰⁸ Israël bidt daarom, elk jaar weer.¹⁰⁹ Jeruzalem zal bron van levend water zijn voor heel de aarde en God zal koning zijn.¹¹⁰ Zijn huis een plaats van gebed voor alle volken.¹¹¹ De aarde zal vol zijn van de kennis van de HERE.¹¹²

Het heil voor de volken is ook verbonden met het heil voor Israël. De Messias zal Israël tot zegen zijn en de volkeren vrede verkondigen.¹¹³ Hij zal Israël tot verbond zijn en de heidenen tot licht.¹¹⁴ Hij zal Israël veilig doen wonen in het land en koning zijn.¹¹⁵ Maar het zou te weinig zijn als de Messias enkel Israël zou oprichten. De

---

⁹³ Luk 24:25-27

⁹⁴ Jes 42:6 en 49:6

⁹⁵ Jes 11:10

⁹⁶ Jes 2:1-5; Mi 4:1-5, zie ook Ps 22:27; 56:6-8; 60:3

⁹⁷ Jes 42:1-4, vgl 2:3-5

⁹⁸ Ps 22:28, vgl Joël 2:32(=3:5 MT)

⁹⁹ Joel 2:28-32(=3:1-5 MT)

¹⁰⁰ Ps 100 ; 103:22 ; 117

¹⁰¹ Jes 24:15

¹⁰² Ps 105:1-2

¹⁰³ Ps 87

¹⁰⁴ Op de zonde van de volken en hun uiteengeslagen worden in Gen 11 volgt de roeping van Abraham/Israël in Gen 12. Een roeping om een priestervolk te zijn ter verzoening en ter 'ver-Een-iging' van de volken. Vgl. Ef 1:7 en 9-10 en Col 1:18-20.

¹⁰⁵ Jes 19:23-25

¹⁰⁶ Jes 25:6vv

¹⁰⁷ Jes 15:5; 16:9-12 en Jer 48:31-39. Zie E.J. Westerman 1979.

¹⁰⁸ Zach 14:16-19

¹⁰⁹ In de offerwetgeving voor het Loofhuttenfeest is er sprake van 70 stieren (Num 29). Israël moet offeren voor de volkeren. Elk jaar weer bidden voor de volken. Zie N. Sherman 1997.

¹¹⁰ Zach 14:8-9

¹¹¹ Jes 56:7

¹¹² Jes 11:9, Hab 2:14

¹¹³ Zach 9:9-10

¹¹⁴ Jes 42:6-7, vgl 49:6

¹¹⁵ Jer 23:5vv

einden van de aarde moeten het heil van de Messias ervaren.¹¹⁶ Koningen en vorsten zullen Gods Messias eren.¹¹⁷ De door de Messias bewerkte veiligheid voor Israël zal zijn uitwerking van vrede hebben tot aan de einden der aarde.¹¹⁸ Vele volken zullen door Gods Knecht gereinigd worden.¹¹⁹ Het hernieuwde wonen van de HERE in het midden van Zijn volk zal gepaard gaan met het komen van vele volken tot Israël's God: en zij zullen Zijn volk zijn.¹²⁰

De uitbundige overvloed van heilsverwachting voor de volken die we in de Schrift tegenkomen, is afwezig in de geschriften uit de intertestamentaire periode en in de schriftelijke neerslag van het onderricht van Israël's wijzen. Deze stand van zaken hoeft niet verklaard te worden door aan te nemen dat het geloof in de uiteindelijke redding van de volken plaatsmaakte voor een pessimistischer en meer particularistisch en eng-nationalistisch gerichte periode.¹²¹ De grote groepen proselieten en godvrezenden in het Romeinse rijk en het gehele gebied van de hellenistische beschaving getuigen van het feit dat Israël beseftte dat de uitverkiezing om de Naam des HEREN te kennen een verplichting inhield jegens de volken.¹²² Het gedrag van Israël – de gehoorzaamheid aan de wil van de Heilige – is de voorwaarde, willen proselieten komen en zich voegen bij Israël.¹²³

Veel meer dan “an ‘uneasy conscience’ regarding the Gentile question”¹²⁴ aan te nemen, moeten we de wisselende beoordeling van en houding tegenover de volken en proselieten begrijpen vanuit de historische ervaringen van vervolging¹²⁵, overheersing, oorlogen¹²⁶, verwoesting van de tempel en de toenemende druk van de christelijke kerk en staatsmacht. Proselieten werden soms verraders. Dat maakte dat het verwelkomen van bekeerlingen ook met voorzichtigheid gepaard ging. De ‘annexatie’ en ‘onteigening’ van de Tora door christenen maakte dat er soms scherpe geluiden te horen waren – en nu te lezen zijn – tegen bijvoorbeeld de Tora-studie door heidenen.¹²⁷ Echter: “The hope for conversion did not cease so long as the belief in Israel's election and in the power of the Torah was a living and dynamic faith that deemed its purpose to be the perfection and renewal of the world. This faith was shared by both the first and the last of the Amoraim, both in Babylonia and in Eretz-Israel.”¹²⁸ Zoals doornstruiken immers gebruikt worden als een haag voor een tuin was Israël bedoeld als een haag voor de wereld.¹²⁹ Zoals de wereld niet kan zonder de winden, kan zij evenmin zonder Israël.¹³⁰ Op de vraag wat de Messias komt doen kan

¹¹⁶ Jes 49:6. De teksten die zo nauw het heil voor Israël en het heil voor de volken met elkaar verbinden, leggen verbindingen die voor deze studie van belang zijn. De ene Messias voor Israël en de volken!

¹¹⁷ Jes 49:7

¹¹⁸ Micha 5:1-3

¹¹⁹ Jes 52:15, het werkwoord *nzh* (hifil) duidt op een ritueel reinigen door besprenkeling (Lev 14:7a; 4:6; 8:11) vgl E.J Young (Vol III, p 338). Vgl Zef 3:9.

¹²⁰ Zach 2:10-11

¹²¹ Zo W.D.Davies 1979 (p 58-64).

¹²² Zo E.E.Urbach (p 542). Mat 23:15 laat de gerichtheid op het winnen van bekeerlingen zichtbaar worden.

¹²³ Zie E.E.Urbach (p 553 en noot 15).

¹²⁴ W.D. Davies 1979 (p 63).

¹²⁵ Te beginnen met de periode van Antiochus IV Epifanes, die de makkabeese opstand tot gevolg had (167-164 v Chr).

¹²⁶ Te denken valt aan de oorlog uitlopend op de verwoesting van Jeruzalem en de opstand van Bar Kochba (132-135 na Chr).

¹²⁷ Zo E.E.Urbach (p 541-564).

¹²⁸ E.E.Urbach (p 552). In noot 98 (p 936) geeft Urbach een citaat uit b Avoda Zarah 3b: “It is taught: R. Jose said: In the time to come the nations of the world will offer themselves for conversion.”

¹²⁹ Rabbi Jochanan, Exodus Rabba 2,5, geciteerd bij E.E.Urbach (p 552, noot 10).

¹³⁰ Rabbi Jozua ben Levi, b Ta‘Anit 3b, geciteerd bij E.E.Urbach (p 552, noot 12).

dan ook ten antwoord gegeven worden dat hij de ballingen van Israël komt bijeenbrengen en dat hij dertig geboden komt geven aan de heidenvolkeren.¹³¹ Zelfs als het gaat om de minim (afvalligen en ketters, waaronder ook christenen gerekend worden) kan gezegd worden dat men ze met de linkerhand moet afhouden, maar met de rechterhand naderbij brengen.¹³² Mensen moeten in opdracht van de God van Israël onder de vleugels van de Shechina gebracht worden.¹³³

In deze paragraaf hebben we ons bezig gehouden met de werkelijkheid die aangeduid wordt door de woorden ‘in Christus Jezus’. De Messias Zelf is het heil voor Israël en voor de volken. Paulus beschrijft een binnengebracht worden van velen in de Ene. Een kenmerkende karakterisering van de betekenis van de Messias voor Israël vinden wij in het boek Jesaja in de uitdrukking *berit ‘am*.¹³⁴ De Messias in Zichzelf is het verbond voor Israël. Een unieke uitdrukking, die tegelijk de brug slaat naar zijn betekenis voor de volken. Daardoor vormt deze uitdrukking een goede overgang naar de volgende paragraaf. Daar wil ik nader ingaan op deze bijzondere woorden.

---

¹³¹ Genesis Rabba 98, 9 geciteerd bij E.E.Urbach (p 310, noot 81). Het getal dertig is afkomstig uit Zach 9:12, het vers waar in het NT naar verwezen wordt als het gaat om het loon voor Judas Iskariot (Mat 27:9). Urbach (p 310) meent dat de bedoeling van deze uitspraken is te stellen dat de Messias geenszins het juk van de geboden van Israël zal afnemen, maar dat hij juist de gehoorzaamheid aan de geboden zal opleggen aan de volkeren.

¹³² j Sanhedrin, 10, 6, 29b

¹³³ b Nedarim 32a, geciteerd bij E.E.Urbach (p 552, noot 99). Urbach meldt daar dat Rabbi Jochanan ten antwoord op de vraag waarom Abraham en zijn kinderen gestraft werden met slavernij in Egypte, zei : omdat hij mensen verhinderde binnen te komen onder de vleugels van de Shechina (! ejw). Op p 553 noemt Urbach Rav Ashi als een voorbeeld van ontevredenheid (!) vanwege het geringe aantal proselieten in zijn tijd.

¹³⁴ Jes 42:6 en 49:8

5.4 ... die ons van God is geworden ...

De Messias Zelf is de volheid van Gods heil voor wie in Hem zijn. Dat Hij dat is, is niet het gevolg van gedachten of daden van mensen. Hij is Gods heil omdat God dat heeft gewild en omdat de HERE Zelf daartoe heeft gehandeld.¹ Hij heeft Jezus tot de(ze) Christus gemaakt, die Hij is.² De woorden “wijsheid, rechtvaardigheid, heiliging en verlossing” in het vervolg van 1 Cor 1:30 beschrijven wat de Messias is voor wie in Hem zijn binnengebracht. God geeft in Zijn Messias een viervoudig geschenk. In deze vier woorden liggen al Gods bedoelingen met mensen besloten.³ Het is alles wat Hij aan Israël en de volken wil geven. Het is ook alles wat Hij van hen vraagt. Het is een viervoudig heil. Maar het is ook een viervoudige levenskwaliteit die geschonken wordt. De Heilige God geeft wat Hij vraagt. Daarom is er geen plaats voor een trots roemen.⁴

Het gaat hier niet om eigenschappen die losgedacht en losgemaakt kunnen worden van de Messias zelf. Het gaat om het leven dat de Messias Zelf in ons wil leven. Hier wordt de realiteit beschreven van het “.. niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij”.⁵ Wie een eigenhandig ‘maaksel van God is, krijgt de roeping om “goede werken te doen, die God tevoren bereid heeft, opdat wij daarin zouden wandelen”.⁶ Het gaat hier niet om een spel met woorden, maar om de *eer* van God. De gehoorzaamheid van mensen is schepping van God, in Messias Jezus.⁷ De noodzakelijke gehoorzaamheid van mensen aan de geopenbaarde wil van de HERE is tegelijk geschenk. Hij werkt ons willen en werken. Niet omdat Hij dat verplicht zou zijn, maar vanuit “Zijn welbehagen”.⁸

Gehoorzaamheid van mensen – hun ethiek – is evenzeer een daad van God als hun verkiezing en verlossing. God Zelf is het geheim achter en in hun toewijding. Ook in de Tenach/het OT vinden we deze gedachte verwoord. God belooft dat Hij “een geest des gericht voor wie ten gerichte gezeten is en tot heldenkracht voor wie de strijd terugdringen naar de poort” zal zijn.⁹ Als vanzelf denken we dan ook aan de zalving van priesters, koningen en profeten. En aan de woorden: “niet door kracht, noch door geweld, maar door mijn Geest! Zegt de HERE der heerscharen.¹⁰ De kern van waar het hier om gaat, wordt door Jesaja aldus verwoord: “HERE, Gij zult vrede over ons beschikken, want ook al onze daden hebt Gij voor ons verricht.”¹¹ De naam van de Messias zal volgens Jeremia 23 luiden: “de HERE onze gerechtigheid”.¹² Niet slechts zal Israëls God er voor zorgen dat Zijn volk van binnen uit Hem gaat dienen doordat Hij Zijn Geest in hun harten geeft¹³, maar Hij Zelf wordt in hen de trouwe dienst aan Hem. In diezelfde trant klinkt het talmoedcitaat: Het mikve van Israël is Adonai/HaSjem.¹⁴

¹ Het *apo theou* wijst God aan als de Veroorzaker van deze stand van zaken.

² Vgl Hand 2:36

³ Dit geldt zowel Jood als ‘heiden’. Zie verder 5.6

⁴ 1 Cor 1:31

⁵ Gal 2:20

⁶ Ef 2:10

⁷ Ef 2:10, vgl Ef 4:24 en Col 3:10

⁸ Fil 2:12-13

⁹ Jes 28:5-6

¹⁰ Zach 4:6

¹¹ Jes 26:12

¹² Jer 23:6

¹³ Ez 36:26-27

¹⁴ b Yoma 85b in een aanhaling van Rabbi Akiva van Jer 17:13. Hij leest in dat vers het woord ‘hoop’ als mikve (reinigingsbad) en verklaart zo Ez 36:25.

In dit verband is het goed om stil te staan bij de uitdrukking *berit 'am* die wij in de gedeelten over de Knecht des HEREN in het boek Jesaja tegenkomen.¹⁵ Degene die aangeduid wordt als de Knecht des HEREN wordt door Israëls God gegeven¹⁶, aangesteld tot *berit 'am*. In 42:9 staat *berit 'am* nevensgeschikt aan “licht der natiën”. In 49:8 wordt *berit 'am* van een ‘inhoud’ voorzien, die in feite een uitwerking geeft van wat in het eerste deel van 49:6 gezegd wordt over de taak van de Knecht met het oog op Israël. In 49:6b zien we de taak met het oog op de volken opnieuw uitgedrukt in de woorden “tot een licht der natiën”. Op grond van beide teksten kunnen we ‘*am* interpreteren als doelend op Israël.¹⁷ De Knecht zal een *berit 'am* zijn voor Israël en daarnaast ook een “licht” voor de volken.¹⁸ De taak met het oog op Israël is een andere dan die met het oog op de volken.¹⁹ De Knecht zal een *berit 'am* voor Israël zijn. Hij zal – door Gods besluit en daad – in zichzelf een verbond zijn van/voor het volk. Zoals de HERE bij het sluiten van het verbond met Abram als enige verbondspartner tussen de helften van de geslachte dieren doorging en het verbond daarmee in Zichzelf grondde²⁰, zo stelt God de ene Knecht aan tot verbond *per se*. In de aanstelling tot een *berit 'am* wordt de daad Gods duidelijk zichtbaar. In het aanstellen van deze ene Knecht tot een verbond wordt heel Israël samengevat in deze ene. Hij is het verbond voor Israël. God scheidt een ‘Een-voor het geheel- verbondsdrager’. Zoals ook Mozes de samenvatting van het gehele volk kon zijn.²¹ Zoals ook de hogepriester en de koning als samenvatting van het volk konden gelden.²² “Somehow the Servant in himself will be the embodiment of God’s covenant with his people”.²³ Het is dan ook zeker niet buiten de orde om bij deze uitdrukking te denken aan de heilsbelofte over een ‘nieuw verbond’ uit Jer 31.²⁴ God Zelf scheidt een verbond dat niet verbroken wordt en dat het heil ten gevolge heeft. Met deze Knecht – met dit verbond – begint het heil. God stelt hem aan “om *mijn* heil te zijn”, zo horen we in Jes 49:6.²⁵ Het heil heeft daarbij de kleur en klank van het jubeljaar.²⁶ Het is opmerkelijk om te zien hoe

¹⁵ Jes 42:6 en 49:8. De vertaling luidt: verbond van/voor het volk.

¹⁶ *ntn le* in de zin van aanstellen.

¹⁷ Zo ook J.N.Oswalt (p 117). Oswalt stelt dat wie de Knecht identificeren met het volk Israël in ‘*am* vaak een aanduiding van de mensheid zien. Zo bijvoorbeeld C. Westermann ad 42:6; hij interpreteert op grond van het parallelisme *berit 'am* als “covenant-salvation for all mankind”. A.v.d.Beek (p 191) identificeert de Knecht met een persoon, maar zegt: “De Knecht des Heren is gesteld tot een *berit* voor de volken”.

¹⁸ In Jes 51:4 wordt Gods Tora een “licht voor de volken” genoemd, in 51:7 is sprake van de “wet in het hart”. Het heil – *jish 'i-* van God (51:5) is verbonden met zijn Tora.

¹⁹ J.N.Oswalt (p 116) verwijst ook naar Luk 2:32 en Hand 26:23. De dubbele taak komt ook naar voren in Hand 26:23, al vindt daar een toepassing van het begrip licht plaats op zowel volkeren als Israël.

²⁰ Gen 15:17-21

²¹ Vgl 1 Cor 10:2

²² Zie 5.3

²³ J.N.Oswalt (p 297). Op p 117 schrijft hij: “The sense is almost certainly that the Servant represents the covenant, much as Jesus said, “I am the way, and the truth, and the life”(John 14:6).” Vgl ook Gen 17:1-2; vanuit de openbaring aangaande de Messias *als* het verbond teruglezend, krijgt ook de tweede belofte van deze *drieledige* toezegging mogelijk een nog diepere betekenis. De komst van de Zoon om het verbond te *zijn* klinkt dan al door!

²⁴ Jer 31:31-34. Oswalt legt eveneens dit verband als hij Jes 49:8 bespreekt en zegt dat ondanks de ontrouw van Israël in het gegeven verbond “God still understands himself as bound by it and intends to offer it in a new form (Jer 31:31).”

²⁵ *Liheyot jesjoeati* kan – en dat is logischer in de context – zo vertaald worden. De Knecht is “MIJN heil”! Zo E.J.Young, t.p.

²⁶ De “language of Jubilee” vindt J.N.Oswalt (p 297) in de eerste drie strofen van Jes 49:8. Hij signaleert ook een “reestablishment of Joshua’s work”(p 298). Oswalt verstaat wat gezegd wordt over het werk van de Knecht als handelend over verlossing uit de gevangenis van de zonde en als sprekend over het thuisbrengen in de aanwezigheid van God. Ik meen dat dat een versmalling betekent van de inhoud van het heil. Zie 5.6.

ook Paulus het verband van Jes 49:8 citeert en betreft op de messiaanse tijd die is aangebroken in Messias Jezus.²⁷

Belangrijk is het ook om er oog voor te hebben dat als de Messias het verbond *is* – in de zin van de totale en volkomen vervulling van het verbond –, Hij daarmee ook alle verbondszegeningen heeft verworven en alle verbondsvervloekingen heeft weggedragen. Zijn gehoorzaamheid geeft weer – van Godswege! – ‘recht’ op alle verbondsbeloften. Dit is een bijbelse lijn die wij in Tenach/het OT en in het NT aantreffen. Zijn luisteren en zich keren tot God (*teshoeva*) maakt dat God behagen²⁸ heeft in Hem en aan wie in Hem zijn. Hij ontvangt²⁹ de eerste gave van alles dat gaat komen, de Geest. De toekomst (de wederoprichting aller dingen) is daarmee een via de weg van het verbond verworven geschenk! Hier oog voor te hebben maakt dat we meer gaan begrijpen van de messiaanse eenheid in de verlossing. Ook het herstel van het volk Israël is immers begrepen in zijn Messias. Ook Gods trouw aan heel Israël loopt via de Messias. Het maakt dat ons spreken over het heil in al zijn aspecten een eenheid krijgt vanwege de eenheid die er is gelegen in de Messias.³⁰

Wat in het bovenstaande gezegd is over de Messias *als* het heil van God heeft verstrekkende gevolgen. Allereerst wordt alle menselijke trots de pas afgesneden. Dat de Messias het heil *is*, berooft mensen van hun hoogmoed. “.. De wijze roeme niet op zijn wijsheid, en de sterke roeme niet op zijn kracht, de rijke roeme niet op zijn rijkdom, maar wie roemen wil, roeme hierin dat hij verstand heeft en Mij kent, dat Ik de HERE ben, die goedertierenheid, recht en gerechtigheid op aarde doe ..”³¹ Dat God Hem als het heil aan mensen geeft, maakt dat alles *Zijn* werk is. Dat betreft zowel hun binnengebracht worden in de Messias als hun leven in het nieuwe leven van de Messias. Dat de Heilige God zo alleen de eer krijgt, is niet iets dat voor de goede orde vastgesteld wordt of erkend moet worden, maar dat stelt mensen op de meest diepe manier in al hun kleinheid voor de Heilige Israëls, de Vreze van Izaäk.

Verder wordt, als de Messias het heil *is*, de ‘verlossing’ ten nauwste verbonden met het ‘verloste leven’. In de ‘leer van de verlossing’(soteriologie) gaat om Gods handelen, maar ook in de ethiek gaat het om Zijn handelen. Ons handelen en gehoorzamen is namelijk evenzeer handelen *Gods* door Zijn Messias in ons. De gehoorzaamheid van de Messias³² wordt heel nauw verbonden met onze gehoorzaamheid. Onze gehoorzaamheid is Zijn gehoorzaamheid in ons uitgeleefd. ‘De Messias leeft zijn leven in ons.’ Dat is een christologische verwoording van een pneumatologische realiteit. Het “zonder Mij kunt gij niets doen”³³ is het leven door de Geest van de Messias.³⁴ Het vernieuwd worden naar zijn beeld, is Zijn leven in ons.³⁵

²⁷ 2 Cor 6:2. Ik vond deze tekstverwijzing bij Oswalt (p 298). Het is wel heel treffend dat Paulus na het betoog in 2 Cor 5:11-21 met deze aanhaling komt! Immers in 2 Cor 5:21 heeft hij zijn betoog samengevat in de woorden: “Hem, die geen zonde gekend heeft, heeft Hij voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij zouden worden gerechtigheid Gods in Hem.” Hier komt het *berit* ‘am niet naar de bewoording maar wel naar de inhoud voor. Hoezeer de Messias het heil *is*, blijkt ook uit Col 1:28. Hij is de inhoud van de verkondiging en het ‘ethisch vermaan’. Hij is de inhoud van wat er in de voleinding ‘te zien zal zijn’ in het leven van gelovigen (2 Tess 1:10).

²⁸ Deut 30:1-10

²⁹ Hand 2:33, vgl ook Jes 53:10-12.

³⁰ Dit alles is van belang als we nadenken over de concrete inhoud van ‘verlossing’. Zie hierover de betreffende gedeelten van 5.6 .

³¹ Jer 9:23-24. De vss 25-26 gaan over het oordeel over alle onbesnedenen van hart in Israël! Vgl Jer 31:33 en Ez 36:26-27.

³² Zijn ongedeelde totale gehoorzaamheid, zowel de oboedientia activa als de oboedientia passiva.

³³ Joh 15:5

³⁴ Vgl Rom 8:9 (de Geest Gods in u .. de Geest van Christus), 10 (.. Christus in u ..). Zie ook 2 Cor 3:17-18 waar de Messias en de Geest heel nauw met elkaar verbonden worden.

Een systematisering met behulp van buitenbijbelse onderscheidingen heeft het herkenbaar messiaans karakter van het leven van hen die in de Messias geloven vaak geen goed gedaan. De ‘heiliging’ kwam zo makkelijk los te staan van de ‘rechtvaardiging’, met alle soms noodzakelijke maar soms ook onheilige tegenstellingen die daaruit voortkwamen binnen kerken³⁶, maar ook in gesprekken tussen ‘kerk’ en ‘synagoge’.³⁷

Maar ook als het gaat om de plaats van de Tora in het leven van de volgelingen van de Messias is het bovenstaande van groot belang. Wanneer – bijbels gesproken – *Hij* het is, die Zijn leven wil leven in volgelingen, dan moet namelijk de vraag gesteld worden: wat is dat leven dan wel dat Hij wil leven in zijn volgelingen? Hoe ziet dat eruit? Als de vraagstelling zó gaat luiden, komt meteen de vraag naar de blijvende betekenis van de Tora op een klemmende manier naar voren. Immers: de Messias kwam om heel de Tora en de profeten te vervullen.³⁸ En: op weg naar de voleinding gaat Hij voort in déze weg van vervulling van Gods Tora en beloften.³⁹ En: Hij neemt Zijn volgelingen mee in dit leven, in deze gehoorzaamheid. Hij verzamelt Zijn beide ‘kinderen’ rond en in zijn roeping, die de roeping van Israël was en is.

De vraag wordt dan als vanzelf: op welke wijze vervult de Messias in het leven van de Zijnen ook vandaag nog de Tora en de profeten? Dan leven de Zijnen immers niet slechts *van* de wetsvervulling die *voor* hen is geschied, maar dan leven de Zijnen ook *in* de wetsvervulling van de Messias die *in* hen geschiedt. De blijvende vervulling van heel de Tora door de Messias tot in het uur van de wederoprichting van alle dingen⁴⁰ maakt dat we de geschiedenis niet meer kunnen indelen in perioden, die losstaan van elkaar. Dan kunnen we niet een “Mosaic Law” voor Israël uit een

³⁵ 2 Cor 4:11

³⁶ In de drieslag ellende-verlossing-dankbaarheid *kan* bijvoorbeeld de dankbaarheid als ‘aanhangel’ gaan functioneren losgemaakt van de Heer Jezus Christus die Zijn leven in ons wil uitleven. Een dogmatische onderverdeling van onderwerpen in bijv ‘de leer over God’, ‘de leer over de verlossing’ en ‘de leer van de mens’ kan onwillekeurig zaken scheiden die niet te scheiden zijn. Verschillende kerkelijke ‘zaken’ zijn daaruit voortgekomen. Hieronder vallen bijvoorbeeld de strijd van een orthodox christelijke theoloog als D. Bonhoeffer tegen de ‘billige Gnade’, de scherpe discussies rond de sociale dimensies van het evangelie in de jaren ’60 en ’70 van de vorige eeuw, maar ook de felle tegenstellingen rond de visies van H. Wiersinga (70er jaren) en C. J.den Heyer (90er jaren) binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland.

³⁷ Het viel mij tijdens mijn verblijf in Jeruzalem op hoe er ook aan joodse een eenzijdig beeld bestaat van ‘de christelijke leer/opvattingen’. Mogelijk is dit ook veroorzaakt door een eenzijdige – op de soteriologie en daarin weer op de incarnatie gerichte – verwoording van de christelijke boodschap. In een lezing van I.Y.Greenberg over *Tikkun Olam, the Jewish Way of Perfecting the World* werd tegenover het joodse denken over de mens als partner van God de christelijke visie getekend met de woorden ‘God moet alles doen’ en werden de (rk !) ‘heiligen’ tegenover de joodse menselijkheid geplaatst. In het artikel van M. Soloveichik, *Redemption and the Power of Man*, Azure No. 16, winter 5764 / 2004 worden joodse en christelijke visies over verlossing, de Messias en de kracht tot het goede van de mens naast elkaar gezet. Ook in dit artikel houdt de weergave van de christelijke visie op bij de constatering: de mens moest verlost worden door een Messias die de zonde op zich nam. Kennelijk is ook deze auteur nooit in aanraking gekomen met een weergave van het evangelie waarin de volledige inschakeling van de mens – door de Geest van de Messias – met al zijn mogelijkheden voorkwam. Ik miste daar tevens ook het inzicht in de – ook in het evangelie aanwezige – noodzakelijkheid van de gehoorzaamheid van de mens(heid in de Messias samengevat)!

³⁸ Mat 5:17-20. De bedoeling van Ef 2:14-15 is niet om te stellen dat de Tora geen rol meer kan spelen ‘in Christus’. In het ten dode gedoemde vlees van de Messias wordt de veroordeling inhoudende, scheiding makende en daarom ook vijandschap (tussen Israël en de volken) brengende kant van de Tora uitgeleden en daardoor van zijn (zeggings)kracht ontdaan. (Vgl ook Col 2:13-14). In 2:15 wordt het doel van de vernieuwing omschreven. Het herhaalde ‘een’ in deze verzen staat tegen de achtergrond van zowel Gen 11:1-9 als Deut 6:4.

³⁹ Mat 5:18. Het werk van de Messias kent nog niet voltooide aspecten. Zie bijvoorbeeld: 1 Cor 15:24-28; Ef 4:10; Col 1:24; vgl Mat 24: 14; Rom 11:25-26. Ook Jes 49:8 kan geïnterpreteerd worden als een aanduiding van een – in de tijd uitgestrekt – werk van de Messias ten opzichte van Israël.

⁴⁰ Hand 3:21

afgesloten periode tegenover een “church age”⁴¹ plaatsen. Dan worden we gedwongen om na te denken over hoe de wetsvervulling van de Messias zowel Israël als de volken met elkaar verbindt.

De vraag naar de blijvende betekenis van de Tora zal zeker niet losgezien kunnen worden van de volbrachte vervulling van al Gods geboden en beloften – de Tora en de profeten – in het leven, sterven en opstaan van de Messias. Maar we worden dan wel gedwongen om op *een aan de Schrift ontleende manier* te denken over de betekenis van de Tora binnen de gemeenschap van ‘de beide kinderen van de Messias’. Het traditionele – niet aan de Schriften ontleende – onderscheid tussen morele, burgerlijke en ceremoniële wetten verliest dan zijn geldigheid en overtuigingskracht.⁴² De Ene Messias van Israël vervult Israëls roeping ten volle en wordt zo heil voor de volken. Hij betreft de zijnen in zijn eigen roeping, die omschreven is in de Tora en de profeten. Israël en de volken worden zo ten nauwste op elkaar betrokken en met elkaar verbonden.

Als er al verschuivingen optreden in de concrete betekenis van de Tora voor het leven van de Zijnen, zullen die verschuivingen alleen kunnen voortkomen uit en veroorzaakt kunnen zijn door het leven en dienen van deze Messias Zelf. Hij is het verbond voor Israël en tevens licht voor de volken. Nadenken over de betekenis van de Tora *vanuit* deze Messias maakt dat er ook ruimte komt voor de beide ‘kinderen’ en hun verschillen. Wanneer in algemene termen gedacht wordt over het volbrachte werk van de Messias, waarop en waarna de daden van Zijn volgelingen moeten volgen, kan veel moeilijker recht gedaan worden aan de specifiek eigen positie van de beide ‘kinderen’ in de Messias. De aandacht wordt dan namelijk vanzelf gericht op het subject van de volgelingen van de Messias. Waarna vervolgens veelal een soort uniforme benadering toegepast wordt op de navolging van allen.⁴³ Als daarentegen de Messias Zelf in het centrum blijft staan, is er ruimte voor de vraag wat de specifieke weg is die *Hij* wil gaan in joodse gelovigen en in gelovigen uit de kring van de volken. Evenals bijvoorbeeld de weg, die Hij gaat in mannen en vrouwen, bepaalde specifieke verschillen kent, mogen we er op grond van het NT van uitgaan dat Hij eigensoortige wegen gaat in Jood en ‘heiden’.⁴⁴ De volgende paragraaf houdt daarmee verband.

---

⁴¹ J.D. Hays (p 30).

⁴² J.D.Hays (p 21-24) laat zien hoe deze onderscheidingen willekeurig worden toegepast. Heel de Tora had een theologische betekenis en een morele kant. Het werken met deze onderscheidingen maakt dat soms heel gekunsteld het ene vers wel en het volgende vers niet gezien wordt als gezaghebbend woord voor vandaag.

⁴³ In de joodse halacha wordt veel meer rekening gehouden met de verschillende geboden voor verschillende groepen mensen. Er is bijvoorbeeld een specifieke halacha voor priesters en koningen, voor mannen en vrouwen, voor levieten en nazireeërs. Er zijn specifieke wetten en geboden voor Israëlieten en voor vreemdelingen. Zie ook 5.5.

⁴⁴ Zie bijvoorbeeld Hand 21:20. De constatering dat er (tien)duizenden joodse gelovigen zijn, die “ijveraars voor de wet” zijn, wordt niet van een negatieve kanttekening voorzien.

5.5 Excurs: Handelingen 15 en de noachitische geboden

5.5.1 Een messiaanse halacha voor heidenen

Dat de bezinning binnen de jonge messiasbelijdende gemeenschap, die wij zich zien vormen in het NT, niet vanuit een op theorie gerichte behoefte opkwam, wordt ook goed zichtbaar in Handelingen 15. Gods handelen in de bekering van heidenen staat centraal. Hij heeft een “deur des geloofs” voor heidenen geopend.¹ Daarover is de gemeente in Antiochië blij. Datzelfde wordt gezegd van de gemeenten in Fenicië en Samaria.² Ook in Jeruzalem staat het handelen van God centraal.³ Juist dit handelen van God roept bij sommigen vragen op. Moeten deze heidenen zich – in hun bekering – niet laten besnijden?⁴ De onenigheid en de bezinning starten dus met een daad van God!

Op de speciaal bijeengeroepen vergadering van apostelen en oudsten in Jeruzalem zien we opnieuw hoe Petrus als er grote onenigheid is over de vraag naar de besnijdenis en de wet van Mozes⁵ in het leven van de heiden-gelovigen, de impasse doorbreekt door te herinneren aan de eerdere daden van God.⁶ God Zelf had immers ingegrepen en Petrus het evangelie laten verkondigen aan heidenen.⁷ En Petrus herinnert aan het feit dat de Heilige Geest op Cornelius en zijn huis was uitgestort.⁸ Door de gave van de Geest had God Zelf duidelijk gemaakt dat heidenen de toekomst van de Messias waren binnengegaan. Daardoor kon de doop niet geweigerd worden.⁹ God maakte daardoor duidelijk dat Hij de heidenen in hun hart gereinigd had. Een reiniging door het geloof. Hierin maakte Hij geen onderscheid meer tussen Jood en heiden.¹⁰ Beiden zijn in genade door God ‘binnengebracht in het heil’. Petrus’ conclusie is dan ook dat Jood en heiden op dezelfde wijze – namelijk door genade – behouden zullen worden. God heeft door de gave van Zijn Geest duidelijk gemaakt dat het binnengaan in de messiaanse toekomst niet te danken is aan de vervulling van de Tora door Israël.¹¹ Hij heeft Joden en heidenen binnengebracht in het heil.

Dat impliceert dan ook dat de Tora geen plaats heeft als weg *naar* het heil. Met die stelling was immers de discussie begonnen.¹² Zoals de daad van God in het huis van Cornelius de basis vormde voor de beslissing om de doop niet te weigeren, schept de herinnering aan die daad van God tijdens de vergadering in Jeruzalem een nieuwe openheid voor bezinning.¹³ Er ontstaat rust in de vergadering en opnieuw luistert men naar verslagen van al wat God doet onder de heidenen.¹⁴ Ook nu vormt de onontwijkbare confrontatie met de daden van God de basis voor de halachische

---

¹ Hand 14:27

² Hand 15:3

³ Hand 15:4 en 12

⁴ Hand 15:1

⁵ Hand 15:5

⁶ Hand 15:7-9

⁷ Hand 10:1-43

⁸ Hand 10:44

⁹ Hand 10:47-48

¹⁰ Hand 15:8-9

¹¹ “...noch onze vaders, noch wij ...”, Hand 15: 10.

¹² Hand 15:1 : “... kunt gij niet behouden worden”.

¹³ Jakobus lijkt de gebeurtenissen rond Cornelius te zien als een *ma’aseh*, een daad van God die als juridisch precedent kan gaan gelden voor verdere besluitvorming, zo H. Le Cornu en J. Shulam (p 830).

¹⁴ Hand 15:12. H. Le Cornu en J. Shulam (p 831) stellen dat de getuigenissen van Paulus en Barnabas gezien kunnen worden als “the presentation of additional “cases” or examples” in een proces van halachische besluitvorming.

beslissing die de vergadering neemt.¹⁵ Het is duidelijk dat Israëls God zowel “de vervallen hut van David”¹⁶ weer opbouwt en dat Hij ook de heidenen op het oog heeft.¹⁷ Jakobus stelt de beslissing voor, die door allen¹⁸ gedragen wordt. Men is zich bewust van de ‘status’ die de beslissing heeft. De Heilige Geest heeft de vergadering gebruikt om leiding te geven.¹⁹ Op deze wijze kreeg wat in de Tora geschreven staat over de beslissingsbevoegdheid van door God aangewezen leidlieden een concrete toepassing binnen de gemeente van de Messias.²⁰

De inhoud van de beslissing die genomen wordt en later bekendgemaakt aan de gemeenten, vinden we allereerst verwoord door Jakobus en vervolgens in de woorden van de brief, die ook mondeling toegelicht/voorgelezen zou worden.²¹ Er worden geen extra lasten²² op de schouders van de discipelen (uit de volken)²³ gelegd. Behalve dan “dit noodzakelijke”²⁴: “dat zij zich hebben te onthouden van wat door de afgoden is bezoedeld, van hoererij, van het verstikte en van bloed”.²⁵

De uitdrukking “dit noodzakelijke” laat zien dat wat hier besloten en bekendgemaakt wordt niet maar een triviaal iets betreft.²⁶ Het heeft ook zeker niet slechts de bedoeling de (tafel)gemeenschap tussen de joodse en de heidense messiasbelijders te waarborgen. Dan zou het gaan om een tijdelijke maatregel, die weer terzijde geschoven zou kunnen worden wanneer en waar er geen twee groepen messiasbelijders meer naast elkaar zouden voorkomen. Ook al heeft de heidenchristelijke kerk heel vaak deze opvatting gehuldigd²⁷, in Handelingen 15 gaat het wel degelijk om veel meer!

Opnieuw is het te danken aan de grotere aandacht voor het joodse milieu en karakter van de NT-ische geschriften dat ook hier veranderende inzichten ontstaan zijn.²⁸ Ook van de kant van messiasbelijdende Joden wordt telkens weer gewezen op

¹⁵ “.. a ma’aseh bestows a special validity upon the halakhic principle derived from it, a rule tested in practical life being regarded as having a greater force than one for which no evidence exists for its practical application – “an act is weightier/preferred .....” The fact that it remains permissible to dispute a halakhic principle derived from a ma’aseh does not deprive the latter of its substantial character”, H. Le Cornu en J. Shulam (p 830).

¹⁶ De sukkat David symboliseert de eschatologische tempel (vgl Ps 27:5). Zo H. Le Cornu en J. Shulam (p 833).

¹⁷ Jakobus volgt de Septuaginta die in Amos 9 mensen/Adam i.p.v. Edom leest. De slotwoorden van het bijbelcitaat lijken erop te wijzen dat Jakobus de komst van de heidenen al aangekondigd zag vanuit een tijd die al een aanvang nam voordat de profeten over de komst van de heidenen begonnen te spreken.

¹⁸ Vgl “.. wij ..” vanaf 15:22. Het meerderheidsprincipe was een belangrijk gegeven binnen het Jodendom.

¹⁹ Hand 15:28! Hierin verschilt deze praktijk van het rabbijnse Jodendom waar profeten of een hemelse stem (*bat kol*) niet toegelaten werden in het proces van het komen tot een halachische beslissing.

²⁰ Deut 17:8-13

²¹ Hand 15:19-21 en 28-29

²² H. Le Cornu en J. Shulam geven in hun behandeling veel rabbijns materiaal dat parallellen geeft rond het juk van het Koninkrijk/de last van de geboden/zwarte en lichte geboden.

²³ Hand 15:10. Opmerkelijk is dat Petrus hier het woord discipelen gebruikt! De vooronderstelling van het hele besluit is overigens dat er voor joodse messiasbelijders niets verandert!

²⁴ Hand 15:28

²⁵ Zo 15:20; in 15:29 verschilt de volgorde en wordt dat wat “door de afgoden bezoedeld is” omschreven als “hetgeen de afgoden geofferd is”.

²⁶ In Op 2:14 en 20 wordt gerefereerd aan de inhoud van dit besluit. In 177 na Chr. worden in de Rhone-vallei de bepalingen van Hand 15 nog als een verplichting opgevat, ongeveer 20 jaar later kan datzelfde gesignaleerd worden in de provincie Africa; zie H. Le Cornu en J. Shulam (p 851).

²⁷ De onderdelen van het besluit die te maken hebben met bloed en bepaalde wijze van slachten zullen daarbij op ‘de grote hoop van afgeschafte spijswetten gegooid zijn’. Ook ikzelf heb in mijn jonge jaren bloedworst voor-gezet gekregen en gegeten. Ook heb ik soms later het vanuit een vrijzinnige kritiek op het OT en de daarin gegeven wetten geuite argument ‘we eten nu toch ook bloedworst’, gedacht te kunnen beantwoorden vanuit een denken langs heils-historische lijnen waarbij alle spijzen nu rein verklaard zouden zijn.

²⁸ Ook hier vinden we joodse en christelijke auteurs langs dezelfde lijnen aan het werk.

de blijvende betekenis van wat door de apostelen en oudsten te Jeruzalem is besloten. De reden dat dit gebeurt is gelegen in de terechte constatering dat de heiden-christelijke kerk door het loslaten van het in Handelingen 15 bepaalde, zich heeft losgemaakt van Gods bedoelingen en ook van Gods Tora. Dit was immers een door de Heilige Geest geleide beslissing. Een beslissing die alles te maken had met de scheppingsbedoelingen en de geboden van de Eeuwige God. De heiden-christelijke kerk moet niet denken daarmee “in vijf minuten klaar te zijn”.²⁹

De vier geboden die de inhoud vormen van de beslissing zijn maar niet willekeurig bijeen gezocht. Ze hebben alles te maken met het joodse denken uit die tijd over de volken/de heidenen in relatie tot de geboden/de Tora van God en het volk Israël. Nu was ten tijde van Handelingen 15 de bezinning over de vraag welke geboden voor heidenen in het algemeen en voor godvrezenden in het bijzonder golden, nog niet afgerond.³⁰ Pas later is sprake van een duidelijk omschreven visie op het geheel van vragen dat door dit thema werd opgeroepen. Dan gaan de zogenaamde ‘noachitische geboden’ de kern vormen van het rabbijnse denken over de vraag wat de goddelijke wetten zijn die gelden voor de volken/de heidenen. Toch kunnen we ervan uitgaan dat allerlei opvattingen die pas later³¹ duidelijk geformuleerd en in halachische beslissingen hun neerslag zouden vinden, al eerder hun invloed deden gelden.³²

In het rabbijnse denken wordt allereerst uitgegaan van de opdrachten die God aan Adam gaf. In Genesis 2:16-17 worden zes geboden aan Adam en zijn nageslacht gegeven, die te maken hebben met (1) afgoderij, (2) godslastering, (3) rechtspraak, (4) moord, (5) ongeoorloofde seksuele betrekkingen, (6) diefstal.³³ Na de zondvloed gaat de HERE God verder met Zijn schepping en ontvangt Noach in het verbond dat God met hem sluit twee verboden, namelijk het verbod om vlees met bloed te eten en het verbod op doodslag/moord.³⁴ Het is daarbij heel opmerkelijk dat in het verbond met Noach God teruggrijpt naar Zijn oorspronkelijke scheppingsbedoeling. De (mede)mens is immers in/naar Gods beeld geschapen.³⁵

In de rabbijnse bezinning werd nu vervolgens een verband gelegd met de geboden aan Adam gegeven. En zo kristalliseerde het denken over het noachitisch verbond zich verder uit. Het noachitisch verbond werd uiteindelijk gezien als bestaande in één gebod (1) instelling van een rechtstelsel, en zes verboden, namelijk die op (2) afgoderij, (3) godslastering, (4) incest, (5) moord, (6) roof, (7) het eten van vlees van een levend dier.³⁶ Als nageslacht van Adam en Noach zijn ook alle niet-

²⁹ Zo Iossi ben Zvi – messiasbelijdend voorganger en denker te Jeruzalem- in een persoonlijk gesprek met mij.

³⁰ Zie bijvoorbeeld hierover W.D. Davies 1979 (p 117 ev), M. Bockmuehl (p 145-173) en H. Le Cornu en J. Shulam (p 588 en 828 ev).

³¹ M. Bockmuehl (p 159) vindt een datering in de eerste helft van de tweede eeuw zeer waarschijnlijk.

³² M.i. kunnen we ook Rom 1:18-32 lezen tegen deze achtergrond. De vvs 18-23 hebben te maken met afgoderij, de vss 24-27 met illegitime seksuele relaties, de vss 28-32 met de behandeling van de medemens als beeldrager Gods. Vgl Gen 9:6. We zien hier dan ook hoe een negatief gebod (m.b.t. moord/doodslag) uitgediept wordt, zoals ook Jezus doet in Mat 5:23-30.

³³ Zie bijvoorbeeld M. Bockmuehl (p 151) en G.H.Cohen Stuart (p 311). Cohen Stuart citeert rabbi Jehoeda bar Simon die dit afleidt uit : Toen *gebood* (1) *de Eeuwige* (2) *God* (3) *de mens* (4) *zeggende* (5): *Van elke boom van de hof mag u vrij eten* (6) – Gen 2:16.

³⁴ Zie Gen 9:1-7.

³⁵ Gen 9:6 en vgl Gen 1:26-27. Zie ook noot 32.

³⁶ Ik nam de opsomming over uit G.H.Cohen Stuart (p 313).

Joden aan deze geboden gehouden. Wie vanuit de volken deze verplichtingen op zich nam gold als een ‘vreemdeling, die bij u woont’³⁷ of zelfs als een “semi-convert”³⁸.

De bepalingen aangaande de ‘vreemdeling’ in de Tora speelden een rol in de bezinning en bij de tot standkoming van de uiteindelijke formulering van de ‘lijst’ van noachitische geboden. Drie categoriën van geboden voor ‘vreemdelingen’ komen we vooral in de Tora tegen.³⁹ Allereerst geboden die te maken hebben met de dienst aan de Enige God⁴⁰, vervolgens geboden die te maken hebben met het doden van mensen en het doden en eten van dieren⁴¹, en tenslotte geboden die te maken hebben ongeoorloofde seksuele relaties⁴². Het zijn geboden betrekking hebbend op de drie terreinen (afgoderij, moord/bloedvergieten, en seksuele overtredingen) waarvoor bij overtredingen de doodstraf gold.⁴³ Het gaat om het gehoorzamen aan Gods bedoelingen op drie terreinen waarop gehoorzaamheid geldt als minimum-vereiste voor wie in het land woonden.⁴⁴ Het is opmerkelijk dat we diezelfde drie terreinen ook aangeduid zien in de besluiten van de vergadering van Handelingen 15.

Hoewel – zoals boven gezegd – de definitieve formulering van de noachitische geboden en de afgrenzing van de halachische categorie van de ‘Noachiden’ pas van later datum zijn⁴⁵, kunnen we ervan uitgaan dat het gedachtengoed op zichzelf dus al veel eerder zijn invloed deed gelden. We kunnen ermee rekenen dat de bijbelse en rabbijnse lijnen hierboven beschreven een rol speelden in de omgang met en de beoordeling van heidenen en hun moraliteit. Niet zozeer gold dit die heidenen die overgingen tot het Jodendom. Veeleer gold dit de groep ‘godvrezenden’, die wij ook in het NT tegenkomen.

‘Godvrezenden’ waren mensen die niet volledig overgingen tot het Jodendom middels een formele bekering, bestaande uit besnijdenis en onderdompeling. De ‘godvrezenden’ bleven ‘heidenen’, maar vormden een kring van ‘blijkgevers van verbondenheid’⁴⁶ met de synagoge. Zij konden beschouwd worden als ‘rechtvaardigen’ (uit de volken) op basis van de overtuiging dat de wil van God voor de heidenen bestond in het noachitische verbond. De ‘godvrezenden’ behoorden daarmee tot een eigensoortige categorie. Zij hadden een eigen bestaansrecht en werden niet meer gezien als verkerend in een voorstadium van formele bekering. Cornelius was zo’n ‘godvrezende’ en hield als zodanig waarschijnlijk sommige (of alle) noachitische geboden.⁴⁷ Doordat God na de prediking van Petrus Zijn Geest op hem en zijn huis liet neerdalen, hechte Hij Zijn goedkeuring aan deze status.⁴⁸ Deze daad van God en de

³⁷ Hebreeuws: *ger-toshav*, ‘resident stranger’ zie Encyclopaedia Judaica, sv Noachide Laws. Daar wordt ook de visie van Maimonides vermeld, die deze heidenen zag als de rechtvaardigen uit de volken, die een deel hebben in de toekomstige wereld.

³⁸ Encyclopaedia Judaica, sv Noachide Laws, geeft dit als de visie die verwoord wordt in b Avoda Zara 64b. In de periode van de Tweede tempel werd *ger* de aanduiding voor een proseliet in de formele zin van een bekeering.

³⁹ Ik volg hier de indeling zoals die gegeven wordt door M. Bockmuehl (p 153).

⁴⁰ Lev 17:8-9; 20:2-5; 24:10-16

⁴¹ Lev 24:17-22; 24:18; 17:10-16

⁴² Lev 18 en 20

⁴³ Op deze drie terreinen gold binnen het Jodendom sinds de 2^e eeuw de plicht om koste wat het koste trouw te blijven. Een Jood moest liever zijn leven geven dan hier te zondigen. Ook de kerk heeft in de eerste eeuwen overtredingen op deze drie terreinen als ‘doodzonde’ aangemerkt.

⁴⁴ Ezech 33:23-26. Ik volg hier M. Bockmuehl (p 154). b Yoma 9b stelt dat afgoderij, incest en moord de redenen waren waarom de eerste tempel werd verwoest.

⁴⁵ Zie noot 31. M. Bockmuehl (p 159) wijst bijvoorbeeld op m Nedarim 3:11 waar de categorie van ‘Noachide’ verondersteld wordt.

⁴⁶ Om een uitdrukking uit de nieuwe PKN-terminologie te gebruiken.

⁴⁷ Volgens Strack-Billerbeck (III, p 716) ad Hand 13:16 : “besonders wohl die Sabbat- u. Speisegebote”.

⁴⁸ Zo H. Le Cornu en J. Shulam (p 848).

‘statement’ daarmee gegeven, speelden een fundamentele rol in de bezinning en besluitvorming van de vergadering van Handelingen 15. In de kern van de zaak komt het erop neer dat God heidenen *als heidenen* binnenhaalt in Zijn heil. Wanneer Hij hen laat delen in de messiaanse gave van de Geest dan mag er geen nieuwe last op hun schouders gelegd worden dan de geboden, die al – op basis van de Schriften – voor hen golden.

In de gesprekken die ik voerde benadrukten sommige messiasbelijdende gesprekspartners⁴⁹ dat het in het besluit van Handelingen 15 om een minimum gaat. Het stond ‘godvrezenden’ immers vrij om vrijwillig allerlei andere geboden te houden. Ook niet-messiasbelijdende joodse stemmen verwoordden deze visie.⁵⁰ Dat Jakobus in zijn pleidooi het “prediken (en) voorlezen van Mozes” noemt⁵¹ – waarbij wel specifiek gedacht moet worden aan de wekenlijkse lezing van de Tora – wordt dan ook door een aantal messiasbelijdende gesprekspartners opgevat als duidend op de mogelijkheid om verder te ‘lernen’.⁵² Vreemd is dit niet. Dat zal zeker ook duidelijk worden wanneer we nu zullen stilstaan bij de concrete inhoud van de vier onderdelen van het apostelbesluit.

“dat zij zich hebben te onthouden van wat door de afgoden bezoedeld is, van hoererijs, van het verstikte en van bloed”, zo luidt het beleidsvoorstel van Jakobus.⁵³ Omdat afgodendienst onrein was en onrein maakte, bestonden er in het Jodendom veel halachische bepalingen die erop gericht waren om (cultisch) rein te blijven in een wereld waar contact met afgodendienst en – dienaren een veel voorkomend iets was. De uitdrukking “wat door de afgoden bezoedeld is” is een uitdrukking die ook ‘hetgeen de afgoden geofferd is’⁵⁴ omvat.⁵⁵ De uitdrukking “hoererijs” omvat alle illegitieme seksuele relaties, inclusief alle incestueuze relaties. Het “verstikte” duidt op vlees dat afkomstig was van een dier dat door verstikking was gedood en dus op een zodanige manier geslacht was dat het bloed niet vrijelijk had kunnen weglopen. Het noemen van het “bloed” tenslotte bedoelt allereerst de consumptie van bloed te verbieden, maar heeft tevens de bedoeling om bloedvergieten te verbieden.⁵⁶

⁴⁹ Zo bijvoorbeeld Joseph Shulam, die dit ook verwoordt in zijn (samen met Hilary Le Cornu) geschreven commentaar op Handelingen (bijvoorbeeld p 835, waar zij verwijzen naar Jes 14:1 en 56:6 en ook een rabbijnse uitspraak dienaangaande citeren). In een persoonlijk gesprek wees Shulam mij op het participium praesens in Hand 15:19 waardoor het voortgaande proces van de bekering uitgedrukt zou kunnen zijn.

⁵⁰ Zo bijvoorbeeld D. Flusser, *Schism* (p 630-634) en ook Encyclopaedia Judaica, sv Noachide Laws. Flusser meent dat Paulus de besluiten van Hand 15 als een *maximum* zag. Voor hem is Paulus de grote antinomiaanse scheurmaker. Volgens hem werden door het besluit van Hand 15 de ‘godvrezenden’ eindelijk verlost van hun minderwaardigheidscomplex t.o.v. de ‘echte’ Joden. Tevens konden ze zo beter integreren in hun omgeving die geen relatie had met de Joodse wet/‘wetsvrij’ was.

⁵¹ Hand 15:21

⁵² Zo ook D.H. Stern. Hij bespreekt in zijn commentaar (p 279) zes verschillende mogelijkheden van interpretatie. In de verschillende interpretaties varieert de bedoeling van vs 21 van het geen aanstoot geven aan Joden tot : op deze manier zullen heidenen vanzelf Joden worden. Hijzelf vindt het moeilijk om te kiezen maar becommentariëert in de richting van de visie dat de heidengelovigen steeds meer zullen leren over Gods bedoelingen, ruimer opgevat dan de vier onderwerpen van het besluit. H. Le Cornu en J. Shulam (p 838-839) gaan in hun commentaar ook in de richting van een ruimere interpretatie. Heiden-gelovigen worden tussen de regels door aangemoedigd tot “more observance than less”.

⁵³ Hand 15:20

⁵⁴ Hand 15:29

⁵⁵ Zo H. Le Cornu en J. Shulam (p 836).

⁵⁶ Ook in het gebod aan Noach (Gen 9:4-6) wordt het eten van vlees met bloed en het vergieten van bloed verboden. Een van mijn gesprekspartners vroeg zich af door het noemen van “bloed” ook nog op andere mitzvot met betrekking tot bloed geduid zou kunnen worden.

De bepalingen van het besluit – die naar mijn mening aansluiten bij de opdrachten en geboden die God aan Noach en zijn familie geeft – duiden terreinen van dienst aan God aan. “Wat door de afgoden bezoedeld is” impliceert daarom positief ook: de dienst aan de Enige, Ware God. “Hoererijs” duidt niet slechts op een negatieve manier een verboden leven aan, maar impliceert ook de roeping tot een op Gods bedoelingen gericht (sexueel) leven in relaties.⁵⁷ “Bloed” herinnert ook aan de hoge roeping van de mens. Hij is immers naar het beeld Gods geschapen.⁵⁸ Wie het bloed van een mens vergiet, vergrijpt zich aan Gods evenbeeld. Positief gesteld: hier wordt ook de liefde tot de naaste als opdracht gegeven. Dat de bedoeling van het voorstel van Jakobus niet alleen zo ruim opgevat *kan*, maar ook *moet* worden, kan ook uit iets anders duidelijk worden. In de Westerse tekstoverlevering van dit hoofdstuk wordt de negatieve versie van de “Gulden regel” (“Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doet dat aan anderen niet”) aangetroffen.⁵⁹ In elk geval laat dat zien dat men de vier bepalingen van het apostelbesluit veel ruimer opvatte, en er een heel leven in aangeduid zag. De ‘Gulden regel’ heeft misschien gegolden als een samenvatting van de Tora niet slechts voor Joden maar ook voor heidenen.⁶⁰ Op deze ruime manier geïnterpreteerd spreekt het besluit van Handelingen 15 over de twee tafels van de wet en komen we er de samenvatting van de wet in tegen zoals Jezus die geeft.⁶¹

Wanneer wij hier in Handelingen 15 zien dat voor de formulering van de halacha voor de heiden-gelovigen gebruik gemaakt wordt van lijnen uit de Tenach/het OT die te maken hebben met Gods verbond met Noach, dan is dat ook om een andere reden voor ons van belang. Ik heb immers gesteld dat wij op zoek moeten gaan naar aan de Schriften zelf ontleende criteria met behulp waarvan wij de vraag zouden kunnen beantwoorden naar de geldigheid van de Tora in het leven van gelovigen uit de volken. Naar mijn mening vinden we in het ‘gebruik’ van de noachitische ‘lijn’ een bijbels startpunt voor onze bezinning op deze vraag. Ook hier kunnen wij als heiden-christelijke kerken in de leer bij Israël.

Binnen het Jodendom heeft men zich namelijk bezig gehouden met de vraag naar de relatie tussen het noachitische verbond (dat teruggrijpt op Gods scheppingsbedoelingen) enerzijds en het verbond met Abraham en het Sinaïtische verbond anderzijds. In de Talmoed is daarover een verhandeling te vinden.⁶² Daarin gelden Abraham en zijn nageslacht tot aan de Sinaï als Noachiden. Wat al aan Noach en zijn nageslacht was opgedragen en herhaald werd op de Sinaï gold zowel voor Israël als voor alle volken. Het verbond met Abraham (en zijn nageslacht) heft het verbond met Noach niet op.⁶³ In de wetgeving op de Sinaï vinden we dus ook onderdelen, die

⁵⁷ De opdracht om vruchtbaar te zijn om Gods aarde te vervullen in Gen 9:1 en 7 is een herhaling van de scheppingsbedoeling voor man en vrouw in door God bedoelde relaties.

⁵⁸ Vgl de uitspraak van rabbi Akiva in Pirke Avot 3:14 waar hij refereert aan het naar Gods beeld geschapen zijn van de mens.

⁵⁹ H. Le Cornu en J. Shulam (p 837) verbinden de negatieve formuleringen van het besluit en de negatieve versie van de Gulden regel met een wijdverbreide vroomheid in die tijd waarin men op alle mogelijke manieren (aanleidingen tot) zonde probeerde te vermijden.

⁶⁰ H. Le Cornu en J. Shulam (p 838) wijzen erop dat de Gulden regel ook aangetroffen wordt in de Didache. En wel in het eerste deel (De Twee Wegen) dat algemeen door geleerden gekarakteriseerd wordt als een joods voor-christelijk document voor onderricht aan proselieten.

⁶¹ Mat 22:37-40

⁶² b Sanhedrin 58a – 59b

⁶³ Zo E. Borowitz (p 188): het verbond met Abraham maakt niet dat het verbond met Noach wordt afgeschaft, maar is bedoeld “so that the divine rule may become manifest in history and eventually transform it”. Ook G.H.Cohen Stuart (p 309-319) trekt deze lijnen. Op grond van Jubileeën 14 concludeert hij dat Gen 15 (het

normatief zijn voor alle volken. Het is deze gedachte die we ook bij Paulus in Romeinen 1 tegenkomen. De volken staan schuldig tegenover hun Schepper vanwege hun overtreden van wat aan hen opgedragen was. “Hij heeft u bekendgemaakt, o mens⁶⁴, wat goed is en wat de HERE van u vraagt...”.⁶⁵

De vraag die hier vanzelf opkomt is die naar de relatie tussen de verschillende verbonden. Is het Sinaïverbond (en dus de Tora) gegeven met het oog op de herschepping naar het beeld van God. Is dus uiteindelijk het heil van Gen 1 (het adamitische heilslijn) het doel van alle openbaring? Of is er in de openbaring op de Sinaï (en dus ook in de Tora) een meerwaarde gelegen, zodat – als het gaat om de Tora – de Tora zelfs de bedoeling van de schepping genoemd zou kunnen worden?⁶⁶ Toegespitst op het werk van de Messias luidt de vraag zo: is de dienst van de Messias – staande in het volk en delend in de geschiedenis van Israël *en* als Israël in één persoon – gericht op de herschepping, waarbij het specifiek joodse van noodzakelijke maar tijdelijke aard was? Of vindt in de dienst van de Messias een openbaring van Godswege plaats die weliswaar gericht is op de ‘wedergeboorte’ en ‘wederoprichting van alle dingen’, maar zoveel méér openbaart over God Zelf en Zijn heil dat de herschepping per definitie méér is dan het begin en de ‘meerwaarde’ van deze openbaring ook een blijvend karakter heeft? Is het Jood-zijn van de Messias en Zijn vervulling van de Tora ‘werkkleding’ die achtergelaten wordt of ‘feestkleding’ die blijvend is?

Ik denk dat hier fundamentele vragen aan de orde komen. Het was eigenlijk de insteek van de Oude Kerk om ‘in Christus’ achter Israël terug te gaan naar het oorspronkelijke (het adamitische en universele).⁶⁷ Ik meen dat dat geen bijbelse weg en opvatting is. Het is een benadering die geen rekening houdt met en uitgaat van de trouw van de Heilige God. De heilsweg via Abraham en Israël (met alles wat dat impliceert aan openbaring en daden Gods) is dan met de komst van de Messias afgesloten en kan verlaten en achtergelaten worden. Hooguit is er dan nog sprake van een typologische betekenis gericht op het nieuwe van het Nieuwe Verbond. Als het gaat om de waarde van de Tora en de Tenach als openbaring van Gods wil voor het leven en handelen moeten dan buitenbijbelse begrippen hun intrede doen. De ‘morele wet’ moet dan opgediept worden uit het geheel van de Tora.⁶⁸

Wanneer we echter proberen alleen de Schrift als uitgangspunt te nemen dan kan allereerst de structuur van denken die ten grondslag ligt aan het besluit uit Handelingen 15 ons helpen. Daar vinden we een duidelijk zicht op Gods handelen met de volken *naast* zijn handelen met Israël. We zien hoe gelovigen uit de volken binnenkomen ‘in Messias/Christus’. Wanneer we er vervolgens vanuit gaan dat God Zijn verbonden trouw blijft dan krijgen we oog voor de betekenis van de Tora ook voor gelovigen uit de kring van de ‘noachitische’ volken. Als we er bovendien van uit blijven gaan dat God Zijn heilsweg en heilswerk trouw blijft, dan opent zich de mogelijkheid om in de Messias zowel het heil voor de volken als dat voor Israël te

---

verbond met de onbesneden Abraham) de vernieuwing betekent van het verbond met Noach. Genesis 17 voegt dan daar het besnijdenisverbond (via Izaäk met Israël vs 19-21) aan toe.

⁶⁴ Hier vinden we het woord *adam*! Ook als het gaat om het ‘zoonschap’ kunnen we zien dat de ‘adamitische lijn’ en bedoeling van God (vgl Luk 3:38 en Gen 5:1) opgepakt wordt in de roeping van Israël (Ex 4:22-23; Hos 11:1) en in de Messias ten volle vervuld wordt (vgl Mat 3:17; Gal 4:6).

⁶⁵ Micha 6:8. b Yoma 67b legt een verband tussen de noachitische geboden en de gedachte van een ‘natuurlijke wet’.

⁶⁶ Deze laatste visie is sterk vertegenwoordigd binnen het rabbijnse denken.

⁶⁷ Zie ook in 5.2 het gedeelte (behorend bij noot 43) dat handelt over het verstaansparadigma dat de exegetische heeft bepaald.

⁶⁸ J.D.Hayes maakt duidelijk hoe willekeurig het er dan aan toe gaat!

zien. Daarbij zijn zowel de ‘vleeswording van het woord Gods in Israël’⁶⁹ als de ‘vleeswording van het WOORD GODS in Israël’⁷⁰ geen ‘werkkleding’ die na gedane arbeid weer ‘uitgetrokken’ kan worden. Zonder verder blijvende betekenis en openbaringswaarde te hebben. Nee! Tot in eeuwigheid – zo spreken de Schriften – is de Messias het Lam Gods, dat staat als geslacht.⁷¹ Gods toekomst is een hemels Jeruzalem.⁷² De feesten van Israël – zozeer verbonden met de hele geschiedenis van het volk – zijn van Godswege ‘gevuld’ met het heil ‘in Messias/Christus’. Ze worden de heilstoekomst binnengedragen. De toekomst is het grote Loofhuttenfeest!⁷³ De namen van de twaalf stammen van Israël staan op de poorten van Gods Stad!⁷⁴ Die van de twaalf apostelen van het Lam op de fundamenten van de muur.⁷⁵

Wanneer wij denken over het heil, moeten wij dus niet *terugdenken* naar een universeel gericht heilsverleden, maar wij moeten *met* de openbaring in en aan Israël (culminerend in de Messias) *meedenken*. In die openbaring van de Eeuwige God is ook het ‘noachitische’ en daarin het ‘adamitische’ heil besloten, maar het is en wordt en zal worden geopenbaard in de toekomst. De wegen Gods daartoe door Hem gegaan, maken deel uit van het heil; ze kleuren het, zijn medeconstitutief voor het heil.

Ook voor het omgaan met de Tora moeten we, meen ik, hieruit consequenties trekken. We kunnen niet *achter* de gave van de Tora aan Israël teruggaan! De Messias verschijnt in het gewaad van de Tora. Schuilen bij Hem betekent als heidenen door Hem verwelkomd worden. Vervolgens heeft Zijn stem de klank van en bestaat uit woorden van de Tora. We zullen als ‘jongste kind van de Messias’ moeten leren om de heilsbedoelingen geopenbaard in de Tweede Adam te spellen en te verstaan. Die heilsbedoelingen zijn geschreven in heel de Schrift. Heel de Schrift is door God uitgeblazen!⁷⁶ De God van Adam en van Noach openbaart zich aan ons als de God van Abraham en Izaäk en Jakob. In de Messias krijgt ‘Adam’ trekken van Abraham, van David, van Jesaja. We kunnen de Tweede Adam niet lospellen uit een joodse omhulling. We kunnen de verlossing niet vieren in een ont-joodste vorm. Die ‘vorm’ is namelijk deel van het heil. Het gezegend worden in en vanuit (de Messias van) Israël en het ontvangen van die zegen als gelovigen uit de volken wordt in Gods toekomst niet ‘veralgemeeniseerd’ in een algemeen-menselijke richting, waarbij het heil klank krijgt in een soort humanistisch-emancipatoire taal.

Ook als het gaat om de vraag wat de weg dan wel is die de Messias – in Zijn vervulling van de Tora tot in de voleinding – in Zijn beide ‘kinderen’ wil gaan, zullen we ons naar mijn mening meer op de hierboven geschetste wijze met de Tora en heel de Tenach/het OT moeten bezig houden.⁷⁷ Dat zal tijd, nederigheid en openheid van de

⁶⁹ Ik doel op heel de openbaring aan Abraham en zijn nageslacht, inclusief de gave van de Tora en de hele geschiedenis van het ingaan van de Tora in het (vaak weerbarstige) leven van het volk.

⁷⁰ Joh 1:1-3 en Heb 1:1-3

⁷¹ Op 5:6. Ook na de opstanding draagt de Messias nog de tekenen van het lijden.

⁷² Op 21 en 22

⁷³ Zach 14:8-21 en Op 7:9-17. Palmtakken behoren bij het Loofhuttenfeest. De intocht van Jezus in Jeruzalem draagt trekken van het Koningschap van God, gevierd op het Loofhuttenfeest. Hosanna rabbah, het grote Hosanna, is de aanduiding van de zevende dag van het loofhuttenfeest. Zie N. Sherman, 1997 (p 67).

⁷⁴ Op 21:13. Het is dus een ingaan via Israël!

⁷⁵ Op 21:14

⁷⁶ 2 Tim 3:14-16

⁷⁷ J.D.Hayes pleit terecht voor het niet meer gebruiken van buitenbijbelse criteria (de onderscheiding tussen ceremoniële, burgerlijke en morele wetten) bij de bepaling (binnen de christelijke gemeente) van de zeggingskracht en geldigheid van de wets-gedeelten uit de Tora. Hij voert dan echter opnieuw een buitenbijbelse terminologie in. In zijn pleidooi voor ‘*principlism*’ (p 30) gaat hij op zoek naar “universal, timeless principles” die liggen achter “the Mosaic commands for the original audience”(p 31). Ook als het om een algemene toepassing van een gedeelte uit de Tora gaat, gaat het om iets dat *in de Tora* geopenbaard is. Doordat hij geen

kant van het ‘jongste kind’ vragen. De ‘rovende elementen’ die aanwezig zijn in de structuur van ons denken moeten ter discussie kunnen worden gesteld. Deze herbezinning zal zeker spanningen en verdachtmakingen kunnen oproepen. Van Paulus gold dat het “voluit *laster*”⁷⁸ was om te beweren dat hij “alle joden onder de heidenen afval van Mozes”⁷⁹ leerde. De beide ‘evangelies’ van de twee ‘kinderen van de Messias’ moeten ook vandaag naast elkaar kunnen bestaan. Wanneer dat opnieuw geschiedt, zal de omgang met de Tora van het ‘jongste kind’ vanzelf beginnen de veranderen. Immers de Messias blijkt kennelijk nog niet klaar te zijn met de Tora.⁸⁰

Tenslotte nog dit: ook in het moderne Jodendom spelen de noachitische geboden en het noachitische verbond een rol. Er is verschil van mening over de vraag of het Noachidisme kan gelden als een einddoel of dat het gezien moet worden als een voorlopig stadium binnen Gods plannen.⁸¹ Ook in discussies over de morele basis van volkeren wordt gebruik gemaakt van deze bijbelse lijnen.⁸² Er is een Noachitische beweging, met eigen literatuur en presentie op het internet. Voor sommige vertegenwoordigers van het orthodox rabbijnse denken inzake het noachitische verbond houdt dat in dat de volken de rabbijnse halacha inzake Noachieten moeten erkennen.⁸³ We moeten daarbij wel beseffen dat er in deze beweging niet wordt uitgegaan van de constatering die Paulus doet in Rom 1-3. Bij hem vinden we immers de boodschap dat de volken niet leven naar de openbaring gegeven in de schepping en aan Noach. Alleen ‘in Messias/Christus’ is er de nieuwe mogelijkheid om naar Gods bedoeling te (gaan) leven. Paulus zou niet als bedenker van de bumpersticker met de leus *Keep the seven, go to heaven*⁸⁴ hebben kunnen gelden. Een diep verschil in inschatting van de menselijke mogelijkheden tot gehoorzaamheid en het goede vormt de oorzaak van

---

rekening houdt met de ‘twee kinderen van de Messias’ kan hij veel te gemakkelijk de “Mosaic Law” zien (en behandelen) als iets dat hoort bij een inmiddels afgesloten tijdvak. Bij hem is er geen ruimte voor ‘het evangelie van de besnijdenis’, vgl J.van Bruggen (p 189).

⁷⁸ J.van Bruggen (p 189).

⁷⁹ Hand 21:21

⁸⁰ In het evangelical standaardwerk *New Dictionary of Biblical Theology* (2000) betoogt C.G.Kruse (sv Law, p 629-636) dat ook joodse volgelingen van Jezus moesten gaan inzien dat ook zij mochten gaan leven in “freedom”. De “time of the law was coming to an end”. Kruse baseert zich hiervoor op Luk 16:16 en ziet daar een tegenstelling tussen “law” en “kingdom” (hij geeft geheel geen aandacht aan Luk 16:17 waaruit duidelijk wordt dat de wet geenszins buiten functie wordt gesteld!). Per consequentie interpreteert hij het besluit van Handelingen 15 als gericht op de gemeenschap tussen de beide groepen van volgelingen van de Messias. Aan heidenen werd gevraagd “to avoid certain things that would offend Jews”. Het lijkt mij dat daarmee de ernst van wat hier besloten werd volsterkt niet gepeild wordt! Het kostte volgens Kruse tijd om deze denkomslag te maken en maar weinigen van de joodse gelovigen onderkenden dat zij niet meer gebonden waren aan de wet. In een samenvattende zin concludeert Kruse dat de “law continued to have an educative role for them, but it was no longer the regulatory norm under which they lived. Christians were not bound to the actual demands of the law but had much to learn from the principles and values underlying them”. Ook bij hem dus een soort ‘princip-isme’ (zie noot 77). Kruse wil benadrukken dat gelovigen in de eerste plaats gekarakteriseerd worden door hun geloof in Jezus Christus en door hun participeren in de Geest van de Messias. Daarin heeft hij gelijk, maar de beschrijving van de plaats die de Tora – ‘in de Messias’ en binnen de participatie in Zijn Geest – inneemt is m.i. onjuist. Er zijn “actual demands of the law” die als zodanig bindend zijn!

⁸¹ De vraag of “the ultimate stage of humanity will comprise both Judaism and Noachidism, or whether Noachidism is only the penultimate level before the universalization of all of the Torah”, *Encyclopaedia Judaica* sv Noachide Laws.

⁸² Net zoals veel eerder Hugo de Groot en anderen dat deden (G.H.Cohen Stuart, p 318, noot 108). Zo ook D. Novak.

⁸³ Zo C. Clorfene, Y Rogalsky, *The Path of the Righteous Gentile, An Introduction to the Seven Laws of the Children of Noach*, Southfield/Jerusalem 1987. De vraag rijst dan of christenen zich – met hun belijdenis van de DrieEenheid – als Noachide kunnen laten aanmerken of als zodanig geaccepteerd worden.

⁸⁴ Zie G.H.Cohen Stuart (p 314).

deze tegenstelling. Let wel: ook ‘in Messias/Christus’ gaat het wel degelijk om gehoorzaamheid. De prediking aangaande Messias Jezus bestaat echter in de boodschap dat alleen *Zijn* gehoorzaamheid in elk opzicht *gehoorzaamheid* was! En dat alleen Zijn voortgaande gehoorzaamheid in ons tot gehoorzaamheid brengt.

5.5.2 Blijvende ‘dubbele halacha’ binnen de Messias ?

De drijvende overtuiging achter het besluit van het ‘apostelconvent’ van Handelingen 15 was dat de God van Israël heidenen *als heidenen* binnenbrengt in Messias Jezus. De “gehoorzaamheid des geloofs”⁸⁵, die daarom van hen gevraagd mocht worden was de gehoorzaamheid waartoe zij op grond van de Schriften reeds verplicht waren. Op basis van het besluit van Handelingen 15 lijkt er dus een legitimatie te zijn voor een ‘dubbele halacha’ binnen de gemeenschap van wie ‘in Messias/Christus’ zijn. Dat er in de loop van de geschiedenis een ‘perspectiefvervalsing’ is opgetreden⁸⁶ doordat de heiden-christenen de ‘alleenheerschappij’ kregen en de bezinning daardoor is gestempeld, doet niets af aan de bijbelse legitimatie voor een ‘dubbele’ halacha, namelijk een halacha voor Joden *en* een halacha voor heidenen ‘in Messias/Christus’.⁸⁷

De vraag die echter rijst is of de beslissing van Handelingen 15 een einddoel beschrijft of dat deze beslissing een begin omschrijft. Als we het beeld van een éénrichtingsweg met twee rijstroken gebruiken, kan de vraag alsdus gesteld worden: blijft de weg permanent uit twee rijstroken bestaan of wordt deze weg – al is het idealiter – ergens in de verte tot één rijstrook c.q. is hij in elk geval bedoeld tot één rijstrook te worden? Om het beeld nog wat verder uit te werken: zijn de beide rijstroken gescheiden enkel en alleen door een onderbroken streep of zien we een onderbroken streep aan de kant van de heiden-christenen en een *on*onderbroken lijn aan de kant van messias-belijvende Joden lopen? In feite kunnen we alle door het hierboven beschreven beeld aangeduide positiekeuzen tegenkomen binnen de kring van joodse messiasbelijvende denkers en gemeenten.⁸⁸

Alle joods-messiasbelijvende gesprekspartners benadrukten het belang van wat we in Handelingen 15 tegenkomen. Dat is behalve op grond van de exegese ook logisch op grond van hun speciale positie als het ‘oudste – maar zovaak beroofde – kind van de Messias’. Immers de vooronderstelling van Handelingen 15 is dat er een eigen plaats is voor een messiasbelijvende joodse gemeenschap. De messiasbelijvende joodse gemeenschap vormt zelfs het uitgangspunt voor de bezinning in Jeruzalem. Vervolgens is het ook zo dat de inhoud van het besluit de heiden-christenen bindt aan een – qua karakter – meer joodse ‘gehoorzaamheid des geloofs’.⁸⁹ Een heiden-christelijke kerk die zich opnieuw laat aanspreken door de besluiten uit Handelingen 15 wordt daarmee een beetje minder ‘heidens’. Een interpretatie die meer uitgaat van joodse categoriën opent tenslotte ook de weg naar een vormgeving van de

⁸⁵ Vgl Rom 1:5, 16:26 en Mat 28:19. De uitdrukking “gehoorzaamheid des geloofs” omvat ook het gaan van de weg der geboden (= halacha).

⁸⁶ De term is van J. van Bruggen (p 189), zie noot 67.

⁸⁷ M. Bockmuehl (p 171-172) beschrijft – handelend over Paulus – hoe als onopzettelijk gevolg van de genomen beslissing ook de visie van Paulus dat heidenen als heidenen gered worden in de praktijk ging *lijken* te betekenen dat Joden niet gered worden als Joden en dat de “Jewish special laws are no longer required of Jews”. Als gevolg daarvan zou dan uiteindelijk de beschuldiging geuit in Hand 21:21 opgekomen zijn.

⁸⁸ Ik zelf heb natuurlijk maar een klein deel van deze beweging ontmoet en enigszins leren kennen.

⁸⁹ Sprekend over de tekst in Ef 2:15 waar sprake is van “tot eenen nieuwen mensch” (Staten Vertaling) merkte Moshe Morrison op dat ‘this One Man’ er wel altijd typisch heidens en maar heel weinig joods heeft uitgezien.

gehoorzaamheid die langzamerhand doorweven wordt met steeds meer schriftuurlijke, joodse elementen. Door zo'n proces zou de afstand tussen kerk en synagoge verkleind worden en ook zou het dubbele isolement, waarin de joodse messiasbelijdende gemeenschap zich bevindt, minder worden.

Binnen de messiasbelijdende joodse gemeenschap is geen sprake van uniformiteit in opvattingen en praktijk als het gaat om de vraag naar de halacha van zowel Jood als heiden 'in Messias/Christus'. Ik kies ervoor om niet met naam en toenaam de verschillende posities te beschrijven. Het lijkt mij dat ik daardoor mijn gesprekspartners te zeer vastpin in/op standpunten en stellingnames die soms een voorlopig karakter hebben.

Dat Handelingen in elk geval een minimum-halacha voor heidenen beschrijft, is een opvatting die door iedereen gedeeld wordt. In de kring van mijn gesprekspartners werd daarbij benadrukt dat de halacha als weg van de gehoorzaamheid gekoppeld is aan het geloof in Messias Jezus. Behoud is er alleen maar door geloof! Benadrukt werd vervolgens dat het heidenen binnen het Jodendom van de Tweede Tempel vrijstond om op vrijwillige basis allerlei joodse geboden te gaan vervullen. Op diezelfde manier zouden heiden-christenen ook vandaag op vrijwillige basis – en niet om daarmee hun behoud te verdienen – de vervulling van allerlei extra geboden op zich kunnen nemen (in het beeld: de onderbroken streep laat invoegen in de andere baan toe).⁹⁰ Eén van mijn gesprekspartners stelde dat het uiteindelijk de bedoeling van God is dat de koninkrijksregels van de Tora ook door heidenen gehouden zullen worden (in het beeld: de weg is bedoeld tot één baan te worden). Van het gelijk van deze visie zijn anderen echter niet overtuigd. Wel viel mij tijdens mijn gesprekken op dat eigenlijk al mijn gesprekspartners – meer dan ik op grond van voorstudie verwacht had⁹¹ – neigen naar een opvatting waarin een ruimere blijvende geldigheid van (delen van) de Tora voor heiden-christenen geldt. Ik vraag me af of er wat dat betreft een ontwikkeling gaande is.

Als het gaat om het houden van de sjabbat en kosher voedsel zijn al mijn gesprekspartners er wel over eens dat dat voor wie leeft in Israel een noodzaak is. Volgens sommigen zouden deze beide zaken ook deel moeten uitmaken van de weg van heiden-christenen 'in Messias/Christus'. Althans, wil er iets terecht komen van een gesprek met niet-messiasbelijdende Joden en van het "jaloers maken"⁹². Anderen spelen met de gedachte dat wanneer heiden-gelovigen (op vrijwillige basis) bepaalde geboden zouden houden, dat zou kunnen helpen bij het zich onderscheiden van de wereld waarin men leeft. Een ander voorbeeld: de geboden met betrekking tot de maandelijkse onreinheid en de onreinheid na geboorte⁹³ zijn voor een aantal gesprekspartners ook vandaag nog geldend voor gelovigen uit de volken.

Van een gemeenschappelijke bezinning over deze zaken is in het land Israel (nog) geen sprake. Het zou naar mijn mening goed zijn als die wel op gang zou komen. Maar ik besef dat er tussen de verschillende stromingen binnen het geheel van de messiasbelijdende gemeenschap nog forse kloven gapen. Soms ontbreekt ook een stuk vertrouwen, waardoor men elkaar schuwt in plaats van het gesprek zoekt. Als het gaat om de plaats van de Tora binnen het leven 'in Messias/Christus' van zowel Jood

⁹⁰ Een van mijn gesprekspartners zei dat als een parallel misschien 1 Cor 7:21 genoemd zou kunnen worden; de status quo is uitgangspunt, maar als er een mogelijkheid is tot een andere weg, staat het vrij om die te gaan.

⁹¹ De studie van L.E.Meijer met de daarin weergegeven visies van allerlei messiasbelijdende gemeenten en denkers vormde mijn uitgangspunt.

⁹² Rom 11:11,14

⁹³ Een van mijn gesprekspartners liet merken dat er op dit punt eigenlijk geen sparke kon zijn van een 'dubbele halacha', immers dan zou in één gemeente een joodse vrouw onrein zijn (na de geboorte van haar kind) en een niet-joodse vrouw niet.

als heiden speelt de geschiedenis een grote rol. Immers Tora-getrouw leven riep vaak de verdenking op van judaïstisch, wettisch, beneden-maats leven. De collectieve geschiedenis van de ‘twee kinderen van de Messias’ en de persoonlijke geschiedenis van individuele messiasbelijdende Joden is overal aanwezig.⁹⁴ Soms bespeurde ik ook een huiver om in contacten met de (heiden-)christelijke kerken de eigen (zich verder ontwikkelende) opvattingen over de plaats van de Tora in te brengen. Angst om niet begrepen te worden of om snel afgewezen te worden speelt daarbij mijns inziens een rol. Dat heeft overigens ook tot gevolg dat een werkelijk wederzijds leren op dit terrein binnen de kring van de ‘twee kinderen van de Messias’ niet op gang komt.

---

⁹⁴ Daardoor is het niet verwonderlijk dat er ook binnen delen van de de messiasbelijdende gemeenschap in Israël soms een huiver bestaat om de Tora een plaats te laten hebben binnen het leven van wie ‘in Messias’ zijn. De teleurstelling van G.H.Cohen Stuart (zie L.E.Meijer, p 21-22), die had gehoopt binnen de messiasbelijdende gemeenschap in Israël een meer Tora-getrouw leven aan te treffen, is van zijn kant begrijpelijk, maar het is eigenlijk niet meer dan logisch – gezien de complexe geschiedenis – dat de situatie is zoals die nu is. Overigens staat ook op dit punt de ontwikkeling binnen de messiasbelijdende gemeenschap niet stil!

5.6 ... wijsheid, rechtvaardigheid, heiliging en verlossing ...

In vier woorden tekent Paulus de terreinen waarop de Messias de Tora ten volle heeft vervuld en zo door God voor ons geworden is wat de Tora vraagt. Met deze vier woorden worden eveneens vier terreinen aangeduid, waarop de Messias in ons een weg van gehoorzaamheid wil gaan.¹

Paulus vat in dit vers de bedoelingen van God kort samen. Daardoor hoort dit vers bij die andere schriftwoorden waarin een samenvatting gegeven wordt van Gods wil. Let wel: het gaat om een samenvatting, niet om een reductie.² In de Talmoed vinden we een verhandeling, waarin de veelheid van geboden als reeds in de Schrift samengevat gezien wordt. “Rabbi Simlai zei: “Mozes gaf Israël zeshonderd en dertien geboden. David kwam en vatte ze samen in elf (Psalm 15). Jesaja kwam en vatte ze samen in zes: “Hij die wandelt in rechtvaardigheid en spreekt in oprechtheid, hij die gewin verkregen door onderdrukking verafschuwt, en zijn handen afhoudt van het aannemen van geschenken, en zijn oren afwendt van het luisteren naar een moordplan, en zijn ogen sluit voor het zien naar kwade dingen, diegene zal in de hoogte wonen” (Jesaja 33:15). Micha kwam en vatte ze samen in drie: Hij heeft u bekendgemaakt, o mens, wat goed is en wat God van u vraagt: enkel recht te doen, barmhartigheid lief te hebben en nederig te wandelen met uw God” (Micha 6:8). Jesaja vatte ze vervolgens samen in twee: “Bewaar recht en doe gerechtigheid” (Jesaja 56:1). Amos kwam en vatte ze in één gebod samen: “Zoekt Mij en leeft” (Amos 5:4). Iemand anders vindt het ene samenvattende woord in Habakkuk: “De rechtvaardige zal leven door zijn geloof” (Habakkuk 2:4)”.³ We kunnen in de lijn van deze samenvattingen de vier begrippen uit 1 Cor 1:30 dus wel gebruiken als een middel om het geheel van Gods bedoelingen enigszins te systematiseren. Als we er daarbij maar oog voor blijven houden dat deze begrippen niet mogen gaan functioneren als ‘principes’ die gesteld worden tegenover het concrete gebod van de Tora van de Messias. Het mogen aanduidingen zijn van waar het in de Tora om gaat, zonder dat daarmee het concrete spreken van de Tora zijn zeggingskracht verliest.⁴

Alle bedoelingen van God voor wie ‘in Messias/Christus’ zijn worden hier op één noemer gebracht. Op grond van al wat aan deze paragraaf vooraf ging, moeten we deze vier woorden verstaan als de *ene* omschrijving, waarin de bedoelingen met gelovigen uit Israël en met gelovigen uit de volken samengevat kunnen worden. Zonder dan echter vervolgens deze samenvatting te interpreteren als een opheffing van de eigen wegen ‘in Messias/Christus’ van de beide ‘kinderen van de Messias’. In wat volgt wil ik dan ook proberen om bij het schetsen van de omtrekken van de weg van de Messias in Zijn ‘kinderen’, aandacht te hebben voor de specifieke weg van beiden.

Een bijzondere kleur krijgen deze woorden wanneer we ze verstaan binnen en vanuit een joodse context. De Messias wordt hier aangeduid als ‘wijsheid, rechtvaardigheid, heiliging en verlossing’. In de joodse traditie is sprake van de ‘gewaden van de Messias’ en van ‘de gewaden van God’. Israëls wijzen beschreven de gang van God

¹ Het is mogelijk om in de vier begrippen een typering te zien van de Messias als de Wijze (wiens kennis redt, Jes 53: 11), als de Profeet die Gods gerechtigheid betuigt, de Priester wiens heiliging van essentieel belang is en als de Koning die verlossend optreedt. De vier begrippen krijgen dan een ‘ambtelijke’ kleur. Zie ook noot 8 voor een andere inkleuring.

² Vgl “Aan deze twee geboden hangt de ganse wet en de profeten” (Mat 22:40).

³ b Makkot 24a, naar de weergave daarvan in R.H.Isaacs (p59-60).

⁴ Op deze manier zien we Jezus in Mat 23:23 spreken over “het gewichtigste van de wet”, terwijl hij ook het concrete gebod laat staan. In Hand 10:35 vat Petrus al Gods bedoelingen samen in de woorden “wie Hem vereert en gerechtigheid werkt”; het is niet moeilijk om hier iets als de twee tafels van de wet aangeduid te zien.

door de heilsgeschiedenis als een Zich bekleeden van God met verschillende gewaden.⁵ Vanaf de schepping van de wereld tot aan de overwinning van het kwaad bekleedt de Heilige Zich successievelijk met zeven gewaden, de “klederen des heils”.⁶ Als de Messias verschijnt bekleedt God Zichzelf met het zesde gewaad, dat bestaat uit het pantser der gerechtigheid en de helm des heils.⁷ Maar ook de Messias wordt omhangen met een schitterend gewaad. Van het ene einde tot het andere einde van de wereld zal Zijn gewaad stralen, zoals een bruidegom met een (schitterend) priesterlijk hoofdsieraad.⁸

Het hele complex van met elkaar verwante messiaanse beelden (bruidegom⁹, licht¹⁰, mantel der gerechtigheid) uit Jesaja 61 klinkt mee in de vier woorden waarmee Paulus (het heil van) de Messias beschrijft. Jezus Zelf had in Nazaret dit hoofdstuk immers ook op Zichzelf betrokken!¹¹ Paulus gebruikt eveneens het beeld van het ‘bekleden met heilsklederen’ als hij schrijft over gelovigen, die zijn gaan delen in het werk van Messias Jezus. “Want gij allen, die in Christus gedoopt zijt, hebt u met Christus bekleed.”¹² Ook als het gaat om de gehoorzaamheid vanuit het leven in de Messias, kan hij schrijven: “.. doet de Here Jezus Christus aan ..”.¹³

Het is dan ook niet vreemd dat men in de vier door Paulus gebruikte woorden een herinnering aan een doopliturgie meent te kunnen vinden.¹⁴ De doop was immers de zichtbare symbolische wijze waarop gelovigen ‘in Christus’ binnengebracht werden!¹⁵ Maar al valt de doop in 1 Cor 1:30 niet buiten de gezichtskring, toch moet naar mijn mening de interpretatie van dit vers niet blijven cirkelen rond de doop. Dat de Messias tot dit viervoudige heil voor gelovigen is geworden is immers in de allereerste plaats een besluit van de Heilige Israëls en een daad Gods geweest! Een daad Gods in de persoon en het werk van de Messias. Dat ‘de beide kinderen’ in Hem zijn binnengebracht heeft zeker met de doop te maken, maar daaraan voorafgaand ook met het tot geloof komen¹⁶ en met het in Hem begrepen zijn als de Heer die het verbond in één persoon is.¹⁷

Gezien wat ik boven zei over het samenvattende karakter van de begrippen *wijsheid*, *rechtvaardigheid*, *heiliging* en *verlossing* kan wat nu volgt niet meer zijn dan een voorlopige verkenning. Toch wil ik deze verkenning uitvoeren. Ik wil deze vier begrippen onderzoeken op wat daarin over het werk van de Messias *voor* ons gezegd

⁵ Zo Pesikta de rab Kahana S 6:5; ik vond deze en andere gegevens bij J.Shulam en H. Le Cornu (p 447 en noot 32), zie ook H. Le Cornu en J Shulam (p 486-487).

⁶ De uitdrukking komt uit Jes 61:10.

⁷ Jes 59:17

⁸ Jes 61:10. Misschien is het mogelijk om in deze vier woorden naar analogie van de metafoor van de heilsgewaden van God ook iets van een opsomming van de loop van de heilsgeschiedenis te zien. ‘Wijsheid’ herinnert dan aan het begin van schepping. ‘Rechtvaardigheid/gerechtigheid’ aan hoe de mens bedoeld was en aan de Messias. ‘Heiliging’ aan de door God gegeven weg waardoor de zonde is bedekt en weggedaan. ‘Verlossing’ duidt dan op het eschatologische einde (en op wat daarvan nu al te beleven is.)

⁹ Vgl Mat 9:15 en 25:1-13; Joh 3:29; Op 18:23 en 19:6-10.

¹⁰ Vgl Joh 1:9 en 8:12

¹¹ Luk 4:16-30

¹² Gal 3:27

¹³ Rom 13:14. Deze verbanden geven ook een heel andere kleur aan een bekend gedeelte als Ef 6:10-20. In plaats van aan de wapenrusting van een romeins soldaat ontleend te zijn is de beeldspraak dan afkomstig uit typisch joodse denkwijzen.

¹⁴ P.J.Tomson (p 72-73) zegt dat de traditiekritiek in verzen als 1 Cor 1:30 en 6:11 “elaborations of baptismal traditions” ziet. Hij ziet (p 72, noot 73) 1 Cor 1:30 ook een “purificational connotation” hebben.

¹⁵ Ook H. Le Cornu en J. Shulam leggen dit verband met de doop (p 11-12). Zie ook 5.3, noot 19.

¹⁶ Ef 1:13-14

¹⁷ Zie 5.3 over de Messias als het verbond in één persoon.

wordt en op dat wat daarin over Zijn werk *in* en *door* ons gezegd wordt. Over hoe Hij de Tora vervulde en over wat Zijn Tora is voor en in ons.¹⁸ Daarbij wil ik oog hebben voor een mogelijke ‘dubbele halacha’ van de beide ‘kinderen’. Naar mijn mening zullen we op deze weg een meer aan de Schriften zelf ontleende manier van omgaan met de vraag naar de betekenis van de Tora ‘in Messias/Christus’ kunnen ontdekken en ontwikkelen.

Wijsheid

Al eerder¹⁹ beschreef ik hoe de aanduiding van de Messias als de “wijsheid Gods” de Messias identificeert met de pre-existente wijsheid die met de Schepper meewerkte bij het tot stand komen van de schepping. Een ‘kleuring van de Messias’ met de binnen het Jodendom aanwezige identificatie van de Tora met die pre-existente wijsheid kan dan gaan optreden.

Het bovenstaande is natuurlijk niet afwezig als we ‘wijsheid’ als een van de vier begrippen van 1 Cor 1:30 tegenkomen. De bedoeling van het woord ‘wijsheid’ in de context van dit vers ligt echter vooral op het vlak van wat God aan wijsheid vraagt. Het gaat hier om de door God gevraagde, de door Hem bij zijn schepselen gezochte wijsheid. Het gaat om wijsheid die heel nauw samenhangt met de kennis van Hemzelf. Het gaat daarin zeker ook om inzicht, maar dan om een inzicht dat alleen verkregen kan worden in de nauwste relatie tot God Zelf.²⁰ Maar het gaat niet alleen om inzicht, het gaat ook om een leven *vanuit* dat inzicht. In het woord ‘wijsheid’ in 1 Cor 1:30 gaat het ook om een aanduiding van het hele gehoorzame leven, om het leven naar alle geboden. Om het leven dat geleefd wordt in overeenstemming met het door Hem gegeven Onderricht, de Tora. Immers het houden van Gods Tora zou de wijsheid zijn van Israël.²¹ Daardoor zou Israël een wijs volk zijn.²² Het is die wijsheid waarover Psalm 119 maar niet uitgesproken raakt. De inhoud van die wijsheid wordt gevormd door de geboden van de HERE. Deze wijsheid is ten volle religieus bepaald. “De vreze des HEREN is het begin der wijsheid en het kennen van de Hoogheilige is verstand.”²³ Daarom kan ook de waarschuwing klinken om niet wijs te zijn in eigen oog!²⁴ Wie het woord van God verwerpt en toch meent wijs te zijn, bedriegt zichzelf!²⁵ Wanneer Messias Jezus dan ook door God voor ons tot wijsheid is geworden, wil dat zoveel zeggen als dat Hij alles is geworden wat God vraagt. Hij is de levende wijsheid. De

¹⁸ Dit is de implicatie van de uitdrukking “die ons van God is geworden (tot)..” in 1 Cor 1:30.

¹⁹ In 5.3, zie daar ook de noten 60 t/m 62

²⁰ In de context van 1 Cor 1 en 2 vinden we ook de ‘inzicht’-elijke kant van de wijsheid verwoord. Het citaat uit Jes 29:14 dat Paulus geeft in vs 19 laat zien dat ook die ‘inzicht’-elijke kant van het begrip wijsheid niet afwezig is in de Schrift. Gods handelen is wonderbaar, hoger dan dat mensen het zouden kunnen vatten. Vgl. Jes 28:23-29. Toch is ook die ‘inzicht’-elijke kant van wijsheid niet los te zien van het doen van wat God zegt. Zie daarvoor Jesaja 55:6-9. Paulus stelt: de Grieken missen het juiste inzicht. En daardoor reageren zij niet op Gods wijsheid. Zij geloven niet! Zij bekeren zich niet. Hun wijsheid is dwaasheid. De eigen wijsheid maakt blind voor Gods wijsheid in het evangelie van de gekruisigde Messias. Paulus gebruikt geen meeslepende woorden die passen bij de (op inzicht gerichte) menselijke wijsheid, maar is gericht op de reactie van de aanvaarding (2:14) op het geloof.

²¹ Deut 4: 6

²² Deut 4 :7

²³ Spr 9:10; Ps 111:10; vg l ook Spr 1:7.

²⁴ Jes 5:21

²⁵ Jer 8:8-9. Vgl ook Gen 3:6!

geconcretiseerde gehoorzaamheid aan al Gods geboden. Door “zijn kennis ...(maakt hij) velen rechtvaardig”.²⁶ Zijn wijsheid redt!

Messias Jezus kan dan ook als de ‘schatkamer van al Gods wijsheid en kennis’ aangeduid worden.²⁷ Het onderricht aangaande Hem is onderricht “in alle wijsheid”²⁸ en heeft een duidelijk praktisch doel. Elke mens moet ‘zo-doende’ gebracht worden tot een volmaakt bestaan ‘in de Messias/Christus’.²⁹ De kennis van de Messias is een ingroeien in Hem *en* een binnenkomen van de Messias in ons.³⁰ Groeien in die kennis van Hem is een volworden op weg naar de volheid Gods. Een uiterst praktisch doel is het te groeien in de volheid van de kennis van de Zoon.³¹ Dan wordt het leven individueel en gemeenschappelijk herschapen naar Gods bedoelingen³² Dat is “de wijsheid die van boven komt”.³³ Wie in die praktische daad-werkelijke wijsheid, die bestaat in gehoorzaamheid, tekort schiet, mag bidden en zal ontvangen.³⁴

De Messias zelf is de wijsheid. Alleen wanneer Hij door Zijn Geest zichzelf kan ‘uitbreiden’ in zijn volgelingen worden wij wijs. Het is Zijn gehoorzaamheid, Zijn leven in wijsheid, die ons gehoorzaam en wijs maakt. Doordat God Hem voor ons *wijsheid* laat zijn, handhaaft God Zijn verwachting. Hij verwacht wijsheid van zijn schepselen! Dat God enkel en alleen *Hem* als wijsheid aanmerkt, maakt ons klein en doet ons belijden: wij zijn dwaas.³⁵ Dat God voorts Zijn Messias voor en in *ons* wijsheid laat zijn, laat zien dat Hij aan schepselen geeft wat Hij vraagt. Dat Hij ook ten volle mensen serieus neemt en hen (de gelegenheid) geeft wijze mensen te worden. Ten volle beeld Gods. Deze wijze gehoorzaamheid is (deel van de) eerste gave³⁶ van de Toekomst. Van de wederoprichting van alle dingen.³⁷ Door dwazen wordt God niet verheerlijkt.³⁸ Blijvende (dwaze) onvolwassenheid in onkunde is zelfs oneer voor God. Daarom is nauwlettende aandacht voor een wijze wandel altijd weer ‘Gebod der Stunde’. Zoals de kennis van de Messias³⁹ heil verschafte aan mensen, wil Hij Zijn kennis van God ook door ons heen uitleven. Daarmee wordt ‘onze’ kennis van God tot een noodzakelijkheid voor de uitwaaiing van het heil over heel de aarde.⁴⁰ Een volk dat zijn God niet meer kent, zal ook niet meer “sterk zijn en daden doen”.⁴¹

Het is “de alleen wijze God”⁴² die in Zijn Woord wijs maakt tot zaligheid en ons tot volkomen dienstbare mensen wil maken.⁴³ Paulus beschrijft de Schriften van Israël als het middel waarvan God zich bedient. Heel deze Schrift is door God (uit) “geblazen”.⁴⁴ De Messias bedient Zich van deze Schriften. Als gemeente van de

²⁶ Jes 53:11. ‘Kennis (van God)’ is ook een begrip uit de kringen van de wijzen/wijsheid in Israël. Jes 53:11 laat zien hoe er een verband gelegd kan worden tussen verschillende begrippen die we in 1 Cor 1:30 tegenkomen. Ook Hos 4:1-6 laat het verband zien tussen kennis van God, de concrete geboden en de priesterdienst.

²⁷ Col 2:3

²⁸ Col 1:28

²⁹ Col 1:28-29

³⁰ Ef 3:17-19

³¹ Ef 4:12-13

³² Ef 4:14-6:9

³³ Jak 3:13-18

³⁴ Jak 1:5

³⁵ Jer 4:22; Rom 1:22

³⁶ Rom 8:23

³⁷ Hand 3:21

³⁸ Ef 1:14

³⁹ Zie noot 26.

⁴⁰ Vgl Dan 11:33. Ook hier wordt de wijsheid/kennis van mensen de redding van anderen.

⁴¹ Dan 11:32

⁴² Rom 16:27

⁴³ 2 Tim 3:14-17

⁴⁴ 2 Tim 3:16 geeft een karakterisering van heel de Schrift als Woord Gods i.t.t. wat de NBG-vertaling zegt.

Messias zullen wij dan ook veel meer moeten leven met heel de Schrift. De groeiende onkunde in de christelijke kerken niet alleen met betrekking tot bijbelse verhalen, maar ook met betrekking tot allerlei grote lijnen in de Schriften staat een groeien in wijsheid Gods in de weg. Dat kan persoonlijk en als gemeenschap grote consequenties hebben. Dwaze meisjes zijn niet klaar om de Bruidegom te ontvangen.⁴⁵ Onkunde ten aanzien van Gods wil leidt tot het te gronde gaan van Gods volk.⁴⁶ Wat dat inhield in de geschiedenis van Israël en waartoe het leidde in het leven van de Messias – Hij werd immers tot (de) zonde (van Israël en de volken) gemaakt⁴⁷ - zou ons huiverig moeten maken om zonder deze kennis voort te gaan. Als ‘jongste kind van de Messias’ zouden wij intenser en intensiever de Schrift moeten bestuderen. Dat is het leven dat de Messias in ons wil leven. Zijn leven met de Schriften wil Hij in Zjn beide ‘kinderen’ voortzetten. Nog zijn immers de Schriften niet geheel vervuld. Zoals het in het Jodendom één van de positieve geboden is om de Tora te bestuderen⁴⁸, zou dat een centrale bezigheid binnen de gemeente van de Messias dienen te zijn. Een kerk die niet leeft met de Schriften, kan geen gesprekspartner zijn van Israël. Hier kan ook het leren van Israël een plaats krijgen. Er zijn vele ‘oude’ schatten verborgen in de voorraadkamer.⁴⁹ Ook in de kring van het ‘oudste (messiasbelijdende) kind’ is een leren van en met het niet-messiasbelijdende deel van Israël niet vanzelfsprekend. Het zal ook daar een openheid vragen voor de rijkdom van de Schrift van de God van Israël. Dat de Tora – in de betekenis van de vijf boeken van Mozes – ook voor Jezus zo centraal stond in Gods openbaring⁵⁰, is immers een constatering die mogelijk niet iedereen zal maken.⁵¹

Rechtvaardigheid/Gerechtigheid⁵²

Ook “gerechtigheid” is een van de onderdelen van het viervoudige heil van God in de Messias. Het is eveneens een van de vier aspecten van de levenskwaliteit die God ons in de Messias schenkt. *Tsedaka* (gerechtigheid) is wat God zoekt in mensen. Al in het leven van Abraham wordt duidelijk dat gerechtigheid een geschenk van God kan zijn. Abraham geloofde Gods woorden. Dat geloof werd hem tot gerechtigheid gerekend.⁵³ Alleen God is ten volle *Tsaddik* (rechtvaardig).⁵⁴ Hij is de “woonstede der gerechtigheid”.⁵⁵ Ook in de Tenach/het OT klinkt het besef door dat de gerechtigheid van Israël niet de reden is van Gods genade.⁵⁶ Er is geen reden om trots te zijn tegenover God, want “al onze gerechtigheden” zijn “een bezoedeld

⁴⁵ Mat 25:1-13

⁴⁶ Hos 4:6

⁴⁷ 2 Cor 5:21

⁴⁸ Maimonides verwijst naar Deut 6:7 als schriftuurlijke basis (R.Isaacs, p 70).

⁴⁹ Mat 13:52

⁵⁰ Zie bijv Mat 5:18-19; 23:23. Vgl ook bijv Joh 5:39-40 en 45-47. Zie voor Jezus houding ten opzichte van de Tora bijvoorbeeld M.Bockmuehl (p 3-15).

⁵¹ Eén van mijn gesprekspartners is heel intens bezig met deze centrale plaats van de Tora in Gods ‘heils-economie’.

⁵² De NBG-vertaling heeft hier rechtvaardigheid. Misschien vanwege een ‘heilsordelijke’ interpretatie (eerst rechtvaardigheid, daarna heiliging)? Ik geef de voorkeur aan de vertaling door “gerechtigheid”. Dit woord heeft mijns inziens een veel ruimere betekenis-inhoud. Het kan zowel God in zijn rechtvaardigheid karakteriseren (vgl Job 37:23) als zijn heilbrengend (vgl Ps 65:6; 71:2) of oordelend werk (vgl Jes 59:17-18) aanduiden. Mal 4:2 spreekt over de “zon der gerechtigheid” onder wier vleugels genezing is.

⁵³ Gen 15:6

⁵⁴ Deut 32:4

⁵⁵ Jer 50:7

⁵⁶ Op een indringende wijze wordt dat bijvoorbeeld duidelijk in Deut 9.

kleed”.⁵⁷ Daarom zal het toekomstige heil in de Messias ook zodanig zijn dat Zijn naam zal zijn “de HERE onze gerechtigheid”.⁵⁸ “Gerechtigheid” in 1 Cor 1:30 beschrijft de Messias dan ook als die Andere Gerechtigheid die gevraagd is, gegeven is en opnieuw uitgeleefd wordt. Daarmee wordt er een veel ruimere kring getrokken dan gebeurt in een rechtvaardigingstheologie, waarin de heiliging ontbreekt of pas op de tweede plaats staat. Het heil *geschiedt* hier *door* de gehoorzaamheid (ondermeer de ethiek) van die Ene en het heil *bestaat* ook *in* (al is het niet uitsluitend) een nieuwe gehoorzaamheid (en dus ook ethiek) door Hem uitgeleefd in ons. Deze gehoorzaamheid tot gerechtigheid wil Hij ons onderwijzen.⁵⁹ Zijn Tora is een Tora van en tot gerechtigheid.

‘Gerechtigheid’ en ‘heiliging’ zijn twee begrippen die wel onderscheiden maar niet totaal gescheiden kunnen worden.⁶⁰ Gerechtigheid duidt meer op het doen van daden die in Gods ogen recht zijn. Het woord kan als zodanig de door God gevraagde verbondsgehoorzaamheid van Israël en zijn Messias aanduiden.⁶¹ Door het woord heiliging wordt de aandacht meer gericht op de toewijding aan de Heilige Israëls. Door gehoorzaamheid wijdt Israël(s Messias) zich toe aan God en eert Hem.⁶² Zo wordt God verhoogd en geheiligd.⁶³ Zijn woorden en geboden zijn immers gerechtigheid.⁶⁴ Door het gebruik van het woord gerechtigheid kan alles dat te maken heeft met het recht-doen aan mensen aangeduid worden.⁶⁵ Als zodanig zou het kunnen gelden als aanduiding van ‘de tweede tafel van de wet’. Toch kan het niet haarscherp afgegrensd worden van de sfeer van de priesterdienst. Ook priesters kunnen zich bekleden met gerechtigheid.⁶⁶ Offers dienen gebracht te worden in gerechtigheid.⁶⁷

Jezus karakteriseert Zijn eigen aanwezigheid met het woord ‘gerechtigheid’. Wanneer Hij terugkeert naar zijn Vader missen zijn leerlingen de zichtbare uitdrukking van de gerechtigheid. Daarom zal de Geest komen om die te onderwijzen.⁶⁸ Zijn prediking beoogt ons tot mensen te maken die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid.⁶⁹ Die weg kan lijden meebrengen.⁷⁰ De gerechtigheid van het Koninkrijk moet boven alles gaan.⁷¹ Zijn leerlingen moeten daarin schriftgeleerden en Farizeeën overtreffen.⁷² En ook in Zijn onderwijs is er een nauw verband tussen de gegeven en ge-

⁵⁷ Jes 63:6-7, vgl ook Dan 9:7

⁵⁸ Jer 23:6. Zie 5.4 (noot 11 en 12). Vgl ook Jer 33:16.

⁵⁹ Joel 2:23 (*hamoreh litsdaka*). De leraar wiens onderricht (tora) gerechtigheid zal zijn. Vgl ook Jes 42:21!

⁶⁰ Vgl het “Hem dienen in heiligheid en gerechtigheid” in Lukas 1:75. Zie ook Ef 4:24.

⁶¹ Vgl Gen 18:19. Hier is sprake van “de weg des HEREN ... bewaren door gerechtigheid en recht te doen”. Zie ook Deut 6:25 en 24:13 waar de gehoorzaamheid door God tot gerechtigheid gerekend wordt. Vgl Mat 3:15 en 5:20. Ook Luk 1:6 kan hier als voorbeeld genoemd worden. Soms klinkt ‘gerechtigheid’ haast als een synoniem van gehoorzaamheid.

⁶² Vgl Ps 40:7-9 en Heb 10:5-7.

⁶³ “Maar de HERE der heerscharen wordt verhoogd door recht en de heilige God wordt geheiligd door gerechtigheid” (Jes 5:16).

⁶⁴ Ps 119:123, 138, 142, 144, 172

⁶⁵ Job 29:12-17 geeft een prachtige omschrijving van het doen van recht en gerechtigheid. Hier vinden we ook het beeld van gerechtigheid en recht als een mantel en – een nieuw beeld! – hoofddoek (vs 14)! J.H. Kroeze (p 321) interpreteert ipv hoofddoek “tulband?” en zegt dat het gaat om een woord dat ook als hoofdbedekking van priesters (Zach 3:5) en koningen (Jes 62:3) voorkomt.

⁶⁶ Ps 132:9, vgl ook vs 16.

⁶⁷ Mal 3:3

⁶⁸ Joh 16:10. Vgl noot 57.

⁶⁹ Mat 5:6

⁷⁰ Mat 5:10

⁷¹ Mat 6:33

⁷² Mat 5:20

schreven Tora en ‘gerechtigheid’.⁷³ Ook Petrus typeert het leven in de navolging als “voor de gerechtigheid ...leven” en stelt dat tegenover het leven in zonden.⁷⁴

Wanneer we met betrekking tot het woord ‘gerechtigheid’ willen verkennen wat daarin besloten ligt over wat de Messias als Zijn Tora in en door ons wil uitleven, moeten we ons herinneren wat in 5.5 is gezegd over de beide wegen die God ‘bewandelt’ bij het binnenbrengen in de Messias van zowel Israël als de volken. Wel kan in 1 Cor 1:30 alles op ‘één noemer’ gebracht worden, maar dat wil niet zeggen dat de concrete weg voor joodse gelovigen en voor gelovigen uit de volken daarmee ook in elk opzicht gelijk is. In de lijn van Handelingen 15 zullen we ons mogen afvragen wat de specifieke inhoud van elk van de vier hier gebruikte begrippen is voor beide groepen ‘binnen de Messias’.

Bij het woord ‘gerechtigheid’ gaat het om een aanduiding van de wil van God die we ons kunnen voorstellen als een serie kringen om één en het zelfde centrum. Bij dit woord wordt het middelpunt gevormd door een gerichtheid op het doen van daden van recht en gerechtigheid. Grofweg zou gezegd kunnen worden dat het daarbij gaat om alles wat de relatie met de naaste (in de ruimste zin opgevat) en de wereld waarin wij leven, betreft. De opdracht bij de schepping impliciet gegeven en tegenover Noach herhaald om de (mede)mens als Beeld Gods te zien en te behandelen en de schepping als koninklijke Beelddragers te vervullen, te gebruiken⁷⁵ en te bewaken⁷⁶, verbindt allen die van Adam en Noach afstammen. Ook de Tora van Sinaï bevestigt en benadrukt deze opdracht. Wat er ook over de roeping van Israël nog meer gezegd zou kunnen worden, in elk geval moet gesteld worden dat Israël en de volken deze opdracht gemeenschappelijk hebben. De Messias herstelt dan ook dit leven van gerechtigheid in Zijn beide ‘kinderen’.

Tijdens de vergadering in Jeruzalem werd hiernaar verwezen door de bepaling dat heiden-gelovigen zich dienen te onthouden van hoererij en bloed. ‘Hoererij’ omvat het hele terrein van menselijke relaties en de seksualiteit. ‘Bloed’ herinnert aan Gen 9:6 en bepaalt bij de alomvattende opdracht de naaste te behandelen als de Beelddrager van God zelf! We zullen deze beide woorden niet enghartig mogen inperken in hun betekenis. We zullen deze woorden – zo leert ons de Schrift immers – ruim moeten ‘vullen’, vol aan betekenis moeten zien. Het gaat bij ‘bloed’ bijvoorbeeld beslist niet alleen om moord en doodslag! Wel degelijk is het positieve van de liefde tot de naaste daarin aanwezig.

Om deze reden kunnen en moeten beide ‘kinderen’ van de Messias de Tenach/ het OT lezen als woord van God dat hen deze gerechtigheid wil leren. Daarbij is het belangrijk om te zien dat zij dat ‘in Messias/Christus’ doen. Zijn Geest wil hen de gerechtigheid leren en onderwijzen.⁷⁷ Dit betekent dat Hij als ‘hoogste Woord’ van God⁷⁸ onze ‘leraar ter gerechtigheid’ is en blijft door Zijn Geest.⁷⁹ Jezus laat zien dat Hij de Tora voluit als Gods openbaring erkent. Wel wordt duidelijk dat Hij concrete geboden kan aanscherpen en dat Hij interpretaties en overleveringen, die de reikwijdte van Gods geboden inperken, op grond van het aan Hem gegeven gezag als zodanig

⁷³ Vgl Mat 5:17-19

⁷⁴ 1 Petr 2:24. In 3:13-14 staan tegen de achtergrond van 3:8-12 en daarin identificeert Petrus “gerechtigheid” door de woorden “het goede”.

⁷⁵ Gen 1:26-28 en 9:1-7

⁷⁶ Gen 2:15!

⁷⁷ Joh 16:10

⁷⁸ Hebr 1:1,2

⁷⁹ Joël 2: 23, in het verband met het vervolg van Joël zou ook de Geest geïdentificeerd kunnen worden als deze leraar.

kan ‘ontmaskeren’.⁸⁰ Ook laat Jezus zien dat sommige geboden en bepalingen als ‘second-best’ verstaan moeten worden. Gods allereerste (scheppings)bedoelingen maken dat duidelijk!⁸¹ Overigens moeten we hierbij in het oog houden dat ook binnen het Jodendom uit de tijd van de Tweede Tempel diepgaande discussies gevoerd werden over vragen die te maken hadden met het spanningsveld tussen de concrete bewoording en de diepste bedoeling van de geboden.⁸² Ook over de vraag of ter wille van het ene soms een ander gebod overtreden mocht of juist moest worden. Jezus’ optreden en uitspraken op dit terrein vormen dus geen (aan het Jodendom van die tijd) wezensvreemd nieuw element. Ook Jezus’ diepte-kritiek op wetsvervulling, waarin essentiële elementen ontbraken⁸³, kent treffende parallellen uit die tijd.⁸⁴

Wanneer de beide ‘kinderen’ van de Messias in en vanuit Hem de Tora gaan bevragen op de gerechtigheid zullen zij tevens rekening moeten houden met het feit dat Zijn vervulling van alle geboden en Zijn onderricht het hoogtepunt van de tijd, het begin van de messiaanse tijd vormen. Daardoor komen sommige geboden uit de Tenach/het OT in een ander licht te staan. Ze horen bij een tijd die in de dood van de Messias ten einde is gegaan. In Zijn dood is in principe de oude tijd afgesneden. Zo zou het “al uw dagen” in Deut 23: 6 gesteld kunnen worden tegenover de dagen van de Messias. Aan de dagen van Israël is een einde gekomen toen Hij werd afgesneden.⁸⁵ In Zijn nieuwe dag is er dan ook ruimte voor dat wat in *onze* dagen niet was toegestaan. De daad van God in het sterven en opstaan van de Messias schept ook in bepaalde opzichten een nieuwe gebod met een nieuwe halacha. Concreet toegepast op wat in Deut 23:1-8 wordt genoemd, kan dan nu een ontmande, een bastaard, een Moabiet en Ammoniet in de gemeente van de HEER binnenkomen.⁸⁶ In de kring van de beide ‘kinderen’ zou een gedetailleerd bevragen van de verschillende geboden en verboden uit de Tora langs de hier geschetste lijnen moeten plaatsvinden. Alleen zo zal duidelijk kunnen worden dat op een diepere en waarschijnlijk onverwachte wijze sprake is van het feit dat de Tora ook vandaag nog de Tora van de Messias is.⁸⁷ Bij dit nauwgezette

⁸⁰ Zie voor beide bijvoorbeeld Mat 5:17-48. Vgl ook Mk 7:6-13.

⁸¹ Als voorbeeld kan hier genoemd worden wat Jezus zegt over de mogelijkheid van echtscheiding.

⁸² Hier kan als voorbeeld genoemd worden het rabbijnse principe van *lifnim mi-shurat ha-din* (= binnen de lijn/grens van de wet). Israëls wijzen omschreven dit soms als “behavior which goes “beyond the strict measure [‘letter’] of the law;” at other times they described by it actions performed which remain “within the strict letter of the Torah” when a man was in fact legally permitted to refrain from performing them. The principle reflected a situation in which the Rabbis were undecided as to whether the codified Torah (the “letter” of the Law) represented the highest possible ethical standard, or whether it itself pointed to a morality above and beyond its written ordinances – the “spirit” of the law”, J. Shulam en H. Le Cornu, die ook verwijzen naar b Ber 7a (p 110). In noot 60 (p 122) melden deze auteurs dat de babylonische Talmoed dit principe zag als een in de Tora gegeven gebod, terwijl de jeruzalemse Talmoed dit principe zag als een boven de geschreven Tora uitgaand iets.

⁸³ Zie bijvoorbeeld Mat 23.

⁸⁴ H. Le Cornu en J. Shulam (p 813) geven een treffend citaat waarin zeven typen Farizeeën beschreven worden. Het citaat is te vinden in j Ber 67a, j Sot 25a, b Sot 22b.

⁸⁵ Jes 53:8

⁸⁶ Dat is de implicatie van Jes 56; vgl voor heilsbeloften voor Moab en Ammon Jer 48:47 en 49:6. Hier wordt het laatste der dagen aangewezen als tijd van de genadige toewending van God. Dan zijn “al uw dagen” (Deut 23:6) voorbij!

⁸⁷ Bij J. van Bruggen blijft de Tora in Christus bestaan als “de belichaming van de kennis van de Schepper en van de wijsheid van God” (p 223). De Tora was “nationale grondwet van het afgezonderde volk Israël” (p 223). Aangezien de “wegversmalling tot één volk onder één mozaïsche grondwet” (p 223) voorbij is, is aan die tijd van de “joodse nationale wet” (p 223) een eind gekomen. Joden mogen zich blijven houden aan allerlei bepalingen, heidenen worden er niet aan gebonden. (De besnijdenis bijvoorbeeld mag als een “vaderlijke inzet” [p 189] blijven bestaan.) De Tora als “model voor een religieus volk” is “ingehaald door de Geest die een nieuw model voor dat volk creëerde.” (p 223) Naar mijn mening doet het beeld van de wegversmalling geen recht aan het feit dat de Tora juist de creatie van het priesterlijke volk (met de Messias als meest compacte uitdrukking van die roeping) ten behoeve van de volkeren beschrijft. Met de komst van de Messias gaat die

luisteren naar de Tora zal ook het leren van heel Israël een rol mogen en moeten spelen. Immers als het gaat om ‘gerechtigheid’ is het niet zozeer het *wat* als wel het *hoe* van de vervulling van de geboden dat scheiding tussen ons – ‘synagoge’ en ‘kerk’ – heeft gebracht.

Juist rond de kern van ‘gerechtigheid’ kan er ook een grote eenheid zijn en groeien tussen de beide ‘kinderen’. Binnenkomen in de Messias betekent immers gaan delen in de roeping van Israël, die (al is zij meer) in elk geval ook de roeping van heel het nageslacht van Noach omvat. Zoals Israël als nageslacht van Noach bij de Sinaï de Tora ontving, met daarin in ieder geval een bevestiging van de opdrachten aan Noach gegeven, zo verbindt de ‘gerechtigheid in Messias/Christus’ wie behoren bij Israël en wie uit de volken afkomstig zijn.⁸⁸ Misschien vormt dit gegeven ook wel de verklaring van het feit dat er in het NT als het gaat om het ethisch vermaan nauwelijks sprake is van een onderscheid als het gaat om de weg van gerechtigheid van de beide ‘kinderen’ van de Messias. De Tien Woorden – zeker niet opgevat als een reductie van de Tora! – vormen (mede⁸⁹) de achtergrond waartegen de weg die gegaan moet worden wordt getekend.⁹⁰

Een thematisch bevragen van de Tora – ‘in Messias/Christus’ – op geboden en verboden met betrekking tot gerechtigheid zoals hier boven door mij bepleit, stuit natuurlijk op het gegeven dat er geen haarscherpe afbakening van dit terrein te maken is. Elke systematisering heeft zijn beperkingen en heeft ook iets van een willekeur, wil men, voorkeur. Er is ook binnen het Jodendom veel discussie (geweest) over de vraag hoe en of de geboden en verboden in categorieën ondergebracht kunnen worden. Zelfs over de precieze invulling van de 613 geboden is verschil van mening (geweest).⁹¹ Zo zou wat ik boven schreef over de passage Deut 23:1-7 – waar de straffende gerechtigheid van God tegenover Moab en Ammon als achtergrond meespeelt – , ook geschreven hebben kunnen zijn in het hierna volgende gedeelte dat handelt over ‘heiliging’. Immers het gaat daar ook over de heiligheid van de gemeente van Israëls God. Ook vinden we allerlei ‘morele’ geboden in een context van ‘heiliging’.⁹² Al is deze verwevenheid een feit, toch heeft het een zeker nut om enige systematisering toe

roeping zich uitwerken in de volkerenwereld. Om over die roeping iets te kunnen weten en zeggen hebben we juist de Tora nodig. De Messias vervult door de Geest die roeping. Het model van de Geest is het model van de ‘Tora-in-de-Messias’. Nu eerst wordt heel de Tora vervuld (in Messias/Christus). Misschien moeten we ook ruimte laten voor de mogelijkheid dat eens *heel* de Tora ook voor *heel* Israël een nationale wet *in* de Messias zal zijn!

⁸⁸ Dit is ook het waarheidselement dat ten grondslag ligt aan allerlei discussies over de Noachitische geboden als gemeenschappelijke morele basis voor de inzet van zowel Joden als niet-Joden voor de wereld waarin wij leven. Een midrasj beschrijft hoe God voordat Hij de Tien Woorden aan Israël gaf, aan de volken vroeg of zij de Tora wensten te ontvangen. Ook in zo’n vertelling wordt duidelijk dat zij geen interne joodse morele code vormen. Dat God bij het geven van de Tora ook de volken op het oog had wordt eveneens duidelijk in de midrasj waarin gesproken wordt over de zeventig talen waarin de dekalooog uitgesproken werd. Ook nog ongeboren generaties waren tegenwoordig. Zie R.H.Isaacs (p 54-55).

⁸⁹ W.D.Davies 1979 (p 119-146) schrijft interessante zaken over mogelijk bestaande catechetische structuren en materiaal waar Paulus gebruik van gemaakt zou kunnen hebben. Zie ook M. Bockmuehl .

⁹⁰ Zie bijv Rom 1:22-23 en 13:8-10. Ook in Ef 6:1-2 wordt kennis van de dekalooog verondersteld. De Tien Woorden hadden ook in het Jodendom van de Tweede Tempel een bijzondere plaats. Waarschijnlijk werd de dekalooog elke dag in de Tempel voorgelezen. Pas door de groeiende tegenstelling met (bepaalde) christelijke groepen is ook aan de voorlezing van de dekalooog in de synagoge een eind gekomen. De reden was dat men bij (groepen) christenen een opvatting beluisterde waarin de dekalooog (gelijkgesteld met een soort universele morele wet) werd gesteld tegenover de rest van de Tora die terzijde geschoven zou kunnen. Zie E.E.Urbach (p 360-366).

⁹¹ Zie bijv R.H.Isaacs en A.Chill. De opvattingen en keuzen van Maimonides op dit punt hebben veel navolging gevonden.

⁹² Zo is bijv Lev 19:1 de inleiding op alles wat volgt! Zie ook Lev 20 en 21.

te passen. Vandaar dat ik nu verderga met het derde van de vier kernwoorden uit de verzen waarmee we ons bezig houden.

Heiliging

In het woord ‘heiliging’ wordt de totale toewijding van de Messias Jezus Christus aan Israëls God aangeduid. Een blijvende toewijding. Een toewijding die Hij ook nu in de Zijnen voltrekken wil. Op Sjavuot⁹³ werden twee grote (met zuurdesem gebakken) broden als een wijdingsoffer aan God gebracht. Zo zou de Messias Zijn beide ‘kinderen’ aan God willen toewijden. Zijn leven was immers een en al toewijding aan de Heilige God van Israël! Hij, de Eerste Getrouwe en Heilige, zou Zijn ‘kinderen’ als eerstelingen willen brengen. Als Israëls Messias was Hij geroepen om de roeping van Israël om een heilig volk⁹⁴ te zijn ten volle waar te maken. De heiliging van Zijn leven was en is zijn leven.

‘Heiliging’ betekent door God afgezonderd te worden.⁹⁵ Het kan ook betekenen het zichzelf afzonderen voor de Heilige.⁹⁶ Het is de Heilige God, die Zijn volk heiligt door Zijn geboden. Daarom is nauwgezette gehoorzaamheid belangrijk.⁹⁷ Eerstgeborenen moeten geheiligd worden.⁹⁸ Kleding⁹⁹, priesterlijke benodigdheden¹⁰⁰, de tabernakel¹⁰¹ en de tempel¹⁰², steden¹⁰³, akkers¹⁰⁴, poorten¹⁰⁵, ander bezit¹⁰⁶, alles kan geheiligd worden voor de HERE. Ook dagen en tijden.¹⁰⁷ Dat letterlijk alles aan de HERE geheiligd, toegewijd kan worden, maakt ook dat het woord ‘heiliging’ het totale bestaan van Israël, zijn Messias en de Zijnen raakt.

Ook in het NT is dat niet anders. De Geest is de Geest der heiliging.¹⁰⁸ De Geest van de Messias betreft ons dus in Zijn heiliging van het totale bestaan voor de Heilige God. Hij heiligde Zich voor de zijnen.¹⁰⁹ Zijn komst was in heiliging, zo zijn ook de Zijnen geroepen heilig te zijn.¹¹⁰ Zoals aan Israël de Naam van God was toevertrouwd, zo is de Naam aan de Messias gegeven.¹¹¹ Het totale en onverdeelde leven voor God is een heiliging van Zijn Naam. Daarin wenst Jezus de Zijnen te bewaren.¹¹² Zo leert Hij hen bidden.¹¹³ De beide ‘kinderen’ van de Messias doen goed om te leren van Israël dat een diep besef heeft van het *Kiddush Ha-Shem* (de heiliging

⁹³ Het wekenfeest, de bijbelse aanduiding voor het feest dat 50 dagen na Pesach werd gevierd. Het kan een ‘verchristelijkend’ anachronistisch spreken zijn om dit joodse feest hier als Pinksteren aan te duiden.

⁹⁴ Ex 19:6 en op vele andere plaatsen.

⁹⁵ In Ex 19:5-6 wordt het “eigendom” van God zijn ingekleurd met de woorden “koninkrijk van priesters .. en een heilig volk”. Zie ook bijv Lev 20:26!

⁹⁶ Zoals in Ex 19:10, 14-15, 22-23 het volk zichzelf heiligt, Mozes het volk heiligt, priesters zichzelf heiligen en zelfs de berg Sinaï geheiligd wordt. Voor messiasbelijdende Joden die zich heiligen, zie Hand 21:17-26.

⁹⁷ Bijv Lev 20:8

⁹⁸ Ex 13:2

⁹⁹ Ex 19:14; 28:2

¹⁰⁰ Zie Ex 40

¹⁰¹ Ex 40

¹⁰² 2 Kron 2:4; 7:7,16; 29:5vv

¹⁰³ Joz 20:7

¹⁰⁴ Zie Lev 27

¹⁰⁵ Neh 3:1

¹⁰⁶ Bijv Lev 27:28, vgl Richt 11:30-40.

¹⁰⁷ De sjabbat, andere feestdagen en vastendagen.

¹⁰⁸ 1 Petr 1:2; 1 Tess 4:7-8; 2 Tess 2:13; Hebr 12:14 om maar een paar plaatsen te noemen.

¹⁰⁹ Joh 17:19

¹¹⁰ Joh 17:16-19

¹¹¹ Joh 17:11

¹¹² Joh 17:11-12

¹¹³ Mat 6:9

van de Naam).¹¹⁴ De toewijding aan de Naam, die soms kan leiden tot een sterven voor de Naam.¹¹⁵ Ook de eerste leerlingen van Jezus kenden deze vorm van de heiliging van de Naam.¹¹⁶ De heiliging van Jezus is zeker ook te verstaan tegen een priesterlijke achtergrond. Zijn heiliging is ten brandoffer, tot zond- en schuldoffer. Hij wordt gewijd en wijdt Zich tot Lam dat de zonden der wereld wegneemt.¹¹⁷ In Zijn heiliging betreft Hij de Zijnen. Jesaja 61, het hoofdstuk dat gedeeltelijk door Jezus gelezen wordt in Nazaret, spreekt ook over Gods bedoeling van een (hernieuwd) priesterschap voor Israël in de messiaanse jubeljaar-tijd. Een nieuw dienstbaar zijn aan God.¹¹⁸ Zoals we een verband hebben gezien tussen de vier woorden waar we nu bij stilstaan en de verzen uit dat hoofdstuk, die spreken van de ‘klederen des heils’, zo mogen we dan nu ook een verband zien tussen deze woorden en een priesterlijke roeping. Zoals Israëls roeping (al vanaf Abraham) een priesterlijke was, is de roeping van wie ‘in Messias/Christus’ zijn dezelfde. Ook wij zijn geroepen tot heiliging van de Naam. Tot heiliging ook van de tijd en van het leven, van het totale bestaan aan de Naam!

Het is daarbij belangrijk dat we zien dat de opdracht tot heiliging van het totale bestaan aan de Heilige God als vanzelf en ook allereerst maakt dat er geen onbijbels onderscheid gemaakt wordt tussen het geestelijke en het materiële. Ook hier is een leren van Israël op zijn plaats. De heiliging van de Naam betekent ook het met grote zorgvuldigheid omgaan met de fysieke en materiële kanten van de vervulling van zijn wil.¹¹⁹ Ook het doen van Gods wil, de concrete uitvoering ervan – ons ‘verrichten van de mitzvot (de geboden) in de Messias’ – zou met meer aandacht beleefd kunnen worden als ‘heiliging van Zijn Naam’. Het gaat God om méér dan een gezindheid! We zullen de onbijbelse erfenis van een ‘vergeestelijking’ van het heil moeten loslaten.

Wanneer de beide ‘kinderen van de Messias’ vanuit en in Hem de Tora gaan bevragen met betrekking tot onze roeping tot heiliging, zal hier meer dan wanneer het gaat om ‘gerechtigheid’ sprake kunnen zijn van een ‘dubbele halacha’. Op grond van wat in 5.5 is beschreven is het immers duidelijk dat gelovigen uit de volken anders binnenkomen in de Messias dan joodse gelovigen. We moeten daarbij echter rekening houden met het feit dat de geschiedenis, die gestempeld is door het ‘rovende’ kind, aanwezig is ook ‘in’ het messiasbelijdend Jodendom. De vergeestelijking van het heil, het losgeweekt zijn van Israël, de negatieve houding tegenover de Tora, de assimilatie en secularisatie, de anti-religieuze periodes in de geschiedenis van sommige landen, en soms ook een reactie op negatieve ervaringen binnen orthodox joodse kringen, het kan allemaal aanwezig zijn in messiasbelijdende joodse gemeenschappen.¹²⁰ Daardoor kan het hervinden van een positieve houding ten opzichte van de Tora vanuit en in Messias/Christus ook voor joodse gelovigen een ingrijpend proces zijn.¹²¹

¹¹⁴ A.Chill ad Lev 22:32: “In the daily routine of his life, whatever he does and says and wherever he goes, the Jew must ask himself whether his deed will bring honor and add luster to the Name of God, or be profaning God’s Name” (p 275).

¹¹⁵ In de oorlog tegen de Romeinen kwam de associatie tot stand tussen het martelaarschap en de heiliging van de Naam, zie R.H. Isaacs (p 92).

¹¹⁶ Hand 5:41

¹¹⁷ Joh 1:19-34, vgl ook Jes 53:10. Zie ook Joh 10:36.

¹¹⁸ Jes 61:6.

¹¹⁹ In de spiritualiteit van sommige kloosterorden is dit beter bewaard gebleven dan in het leven van veel gewone gelovigen. Kasten, bergplaatsen en mededelingenborden (om maar wat te noemen) in onze kerkgebouwen zouden er ook heel anders uitzien wanneer in elk opzicht geleefd zou worden tot heiliging van Gods Naam.

¹²⁰ Zo bestaat de gemeente Ohalei Rachamim (Tenten der barmhartigheid, nabij Haifa) voor een groot deel uit russische immigranten, waarvan velen een summiere kennis van Jodendom en hun eigen joodse wortels hebben.

¹²¹ Ook in de kerkorde van de PKN is sprake van speciale zorg van de kerk voor haar joodse leden (Ord 1, art 2.2.). Het zou aanbeveling verdienen om hiertoe joodse leden van de in de PKN verenigde kerken uit te nodigen

Hier kan echter gememoreerd worden dat de beslissing van de apostelen in Handelingen 15 waarschijnlijk niet bedoeld is geweest als een eindpunt. Het zou kunnen zijn dat op vrijwillige basis heiden-gelovigen bepaalde specifiek aan Israël gegeven geboden eveneens binnen hun navolging en leven ‘in Messias/Christus’ een plaats gaan geven.¹²² In de Tora wordt immers zelf ook de notie van de vrijwillige (boven het gewone uitgaande) toewijding aan God gevonden.¹²³ Wanneer we meer het accent laten vallen op de wegen die de Messias in mensen gaat, komt er ook meer openheid voor in bepaalde opzichten verschillende wegen van de Zijnen.

Ik wil nu een korte verkenning uitvoeren met betrekking tot verschillende aspecten van de ‘heiliging’ die Messias Jezus in ons overeenkomstig de Tora wil uitleven. Ik wil daarbij proberen oog te hebben voor mogelijk verschillende wegen voor de beide ‘kinderen’. Uitgangspunt is eveneens dat in het leven, sterven en opstaan van Messias Jezus de God van Israël een Daad heeft gesteld, waardoor vanuit de Schrift zich soms nieuwe perspectieven openen en een in sommige opzichten mogelijk nieuwe halacha wordt opgeroepen.¹²⁴ Tevens dienen we er dus oog voor te hebben dat vanuit een vrijwillige toewijding in de kring van het ‘jongste kind’ er van Tora-ervulling sprake kan zijn die niet behoort tot de – op grond van de Schriften – van heiden-gelovigen verlangde halacha.¹²⁵

Heiliging van de Naam – Ik wil kort stilstaan bij de geboden en verboden die cirkelen rond de ware dienst aan God en die welke te maken hebben met afgoderij.

Indien al ergens dan wordt zeker op dit punt duidelijk dat de Tora als zelfopenbaring van Israëls God ook ‘in Messias/Christus’ maatgevend blijft. Er is geen kennis over de Eeuwige in de volkerenwereld beschikbaar.¹²⁶ De openbaring die de Heilige God aangaande zichzelf doet in de komst van de Zoon, onze Heer en Messias Jezus, is niet in tegenspraak met zijn openbaring in de Tora. God hoeft geen eerdere woorden terug te nemen als Hij zijn hoogste Woord uitspreekt.¹²⁷ De studie van wat de Tora – ook de profeten grijpen immers terug op de Tora – zegt over de heiliging van de Naam is essentieel. Ook ‘in Messias/Christus’. Datzelfde geldt het doen!

In de Tora treffen we bijvoorbeeld allerlei verboden aan met betrekking tot afgoderij in de vorm van kinderoffers¹²⁸ en allerlei okkulte handelingen.¹²⁹ Ook wordt duidelijk dat afgodendienst geen neutraal terrein is. Wie niet de ware God eert komt in

voor een speciale bijeenkomst. Dat zou een erkenning van het ‘oudste kind’ inhouden! Misschien zouden zelfs meerdere kerkgenootschappen daarin kunnen participeren.

¹²² Een van mijn gesprekspartners zag daarin mogelijkheden gelegen om zich meer te onderscheiden van de wereld om ons heen.

¹²³ Num 6 geeft de bepalingen met betrekking tot het Nazireeërschap. Vgl daarvoor ook Paulus, Hand 18:18 en 21:26. Vgl ook het ongehuwd blijven ter wille van het evangelie, Mat 19:12.

¹²⁴ Daarbij dienen we ook in het oog te houden dat er een verschil kan zijn tussen dat wat de geschreven Tora vraagt en dat wat op grond van de mondelinge Tora aan halacha is gegroeid. De joodse groepering van de Karaïeten wijst daarbij (net als sommige messiasbelijdende kringen) de halacha die op grond van de mondelinge Tora is ontstaan af. Zie ook hoofdstuk 3, noot 21.

¹²⁵ Hiertoe zou kunnen behoren het vrijwillig op zich nemen van mitzwot (geboden) m.b.t. (eventueel ‘biblical’) kosjer voedsel om daarmee zich te onderscheiden van de ‘wereld’. Mij werd verder verteld over een huis in de VS waar een van mijn gesprekspartners ooit een briefje met daarop Psalm 23 als een ‘goi-se mezoza’ zag vastgemaakt aan de bovendorpel van een deurpost.

¹²⁶ Rom 1:18vv laat juist zien dat de volkeren hun ‘kennis’ vervormen tot afgoderij.

¹²⁷ Zie bijv Heb 1 en Joh 1.

¹²⁸ Lev 18:21 en 20:1-2. Zie ook Deut 18:10 en Ez 16:20-21.

¹²⁹ Deut 18:9-22

aanraking met onreine geesten.¹³⁰ Ook in het NT wordt deze lijn doorgetrokken.¹³¹ De beide ‘kinderen van de Messias’ worden door Hem meegenomen in Zijn trouwe heiliging van de Naam. Ook op deze terreinen die in de Tora worden beschreven.

Wel is het zo dat de vraag gesteld kan worden of het ‘heden in de Messias’¹³² niet maakt dat er een verschuiving, een verandering, optreedt als het gaat om de straf op afgoderij. Als de Messias de gehele verbondsvloek heeft gedragen,¹³³ verwerft Hij daarmee/ontvangt Hij daarom van de Heilige God de tijd van genade. Zijn tokeer naar de God van Israël bewerkt volgens de Schriften een uitstel.¹³⁴ Daardoor is er vergeving ook voor afgodendienaars.¹³⁵ Daardoor ‘verandert’ niet Gods Tora, maar door de vervulling van de Tora in de Messias krijgen andere woorden uit de Tora voorrang. Concreet kan dat betekenen dat de doodstraf op afgoderij – ‘weggevangen’ door de Messias – plaats maakt voor een tijd van genade en bekering¹³⁶, zonder geheel ‘afgeschaft’ te worden.¹³⁷ Immers wie zich niet bekeert, zal merken dat God een jaloers God is en blijft.¹³⁸ Daarom is gehoorzaamheid ‘in de Messias’ aan wat de Tora over afgoderij zegt noodzakelijk in de kring van wie de Messias volgen.¹³⁹ Op dit punt is er geen dubbele halacha voorstelbaar en mogelijk! Dat dit zo is werd ook al duidelijk in de beslissing van Handelingen 15 waar immers ‘afgoderij’ ook expliciet genoemd werd!

Heiliging in dienst – Onder dit thema wil ik aandacht geven aan de offerwetgeving, het gebed en het Woord van God. Hier verder ook iets over de wetgeving met betrekking tot bloed. Tenslotte wil ik ook kort stilstaan bij de overgave van het leven als een offer.

Gods priesterlijke volk en Messias leven van Zijn *Woord*. Zij zijn geroepen en totaal bepaald in hun dienst door Zijn Woorden. De Messias leeft als een leerling om te horen¹⁴⁰ en te doen.¹⁴¹ Dat is Zijn voedsel.¹⁴² De Schriften spreken over Hem.¹⁴³ De beide ‘kinderen’ van de Messias ontvangen Zijn liefde voor het Woord van God. Dat is de bedoeling van de Geest. De hele Schrift is immers door God ge-adem-d.¹⁴⁴ Van en met heel Israël mogen de beide ‘kinderen van de Messias’ leren wat eerbied voor de Schriften en studie van de Schriften is. Het gaat dan om *al* de Schriften. Zoals de bestudering van de offers bijvoorbeeld in het Jodendom geldt als de vervulling van de offers, zouden in de kring van de gemeenschap van de Messias de Schriften in al hun delen intenser en met meer overgave bestudeerd moeten worden. Het lezen en

¹³⁰ Deut 32:16-17 en Ps 106:37

¹³¹ Gal 4:8, 1 Cor 8:4-6 en 10:14-22

¹³² Vgl Hebr 3 en 4 over het ‘heden’ waarin het woord van de Messias tot ons komt.

¹³³ Gal 3:13

¹³⁴ Zoals Hizkia’s bekering uitstel bewerkte van Gods oordeel (2 Kron 32:24-26). Het is opmerkelijk dat Jezus bij het voorlezen van Jes 61 *stopt* voordat Hij leest over de dag van de wrake van onze God (Luk 4:18-19, vgl Jes 61:2).

¹³⁵ Zie bijv 1 Cor 6:11.

¹³⁶ Vgl Rom 2:4. Hiermee zijn ook verbonden de vragen rond de ‘tucht’ in de kring van de gemeente.

¹³⁷ Misschien kan hetzelfde ook gesteld worden over de teksten die handelen over de ‘ban’. In Zach 14:11 is sprake van het feit dat er in de messiaanse toekomst geen ban (*cherem*) meer zal zijn. Dat opent de mogelijkheid om te denken dat er ook nu al – vooruitlopend op die toekomst – opschorting van de ban is.

¹³⁸ Op 21:8 en 22:15. Zie ook 1 Cor 6:10.

¹³⁹ 1 Cor 5: 10,11 en 10:7, 14. Zie ook Gal 5:20.

¹⁴⁰ Jes 50:4vv

¹⁴¹ Ps 40:7-9, vgl Heb 10:5-7.

¹⁴² Joh 4:34

¹⁴³ Joh 5:39-40

¹⁴⁴ 2 Tim 3:16

bestuderen van de Schriften (inclusief die van het NT) zou met meer concrete vreugde en eerbiedige wijdingsgebruiken gepaard mogen gaan.¹⁴⁵

Priesters zijn geroepen om in de kring van het volk de *offers* te brengen. De Messias is de belichaming van deze dienst. Nu is vanuit het NT duidelijk dat alle offers hun diepste verwezenlijking en vervulling vonden in de Messias.¹⁴⁶ Ook in de Tenach/het OT overigens worden offers als reële plaatsvervanging van de door God gevraagde menselijke overgave gezien.¹⁴⁷ De dood en opstanding van Messias Jezus werden na een kleine veertig jaar¹⁴⁸ gevolgd door de verwoesting van de Tempel die het brengen van offers deed ophouden. Ook in het niet-messiasbelijdend Jodendom leeft – mede onder de invloed van de kritiek van de profeten op een louter uitwendige offerdienst – het besef dat de offerwetgeving staat voor veel meer dan de preciese uitvoering van het ritueel.¹⁴⁹ Het gaat om de toewijding van heel het leven aan de HERE. Daarom is studie van de Tora met betrekking tot de offers een zegenbrengende bezigheid. Dat geldt ook voor de beide ‘kinderen van de Messias’. Al kan in het NT gezegd worden dat bepaalde zaken ‘schaduw’ zijn van wat komen moest¹⁵⁰, deze uitdrukkingwijze moet niet verstaan worden vanuit een buiten-bijbelse negatieve visie op ‘schaduw’.¹⁵¹ De offers staan zeer zeker in het perspectief van de “tijd van herstel”¹⁵² en van de “toekomstige goederen”.¹⁵³ Toch zien we hoe de eerste generatie messias-belijders participeert in de tempeldienst.¹⁵⁴ Dat negatief waarden of

¹⁴⁵ Te denken valt bijv aan korte momenten van feestelijke aandacht rond het voltooiën van de lezing van een bijbelboek, zoals binnen het Jodendom gebeurt bij de voltooiing van de bestudering van een talmoedtractaat. De vraag kan verder gesteld worden of het gebruik van bijv een *mezoëza* (het kokertje met teksten aan de deurposten) en *tzitzit* (gedenkkwasten/schouwdraden) een plaats zou kunnen hebben binnen het messiasbelijdend leven van het ‘jongste kind’ (voor het ‘oudste kind’ is dit niet meer dan normaal te achten!). Er is een midrasj die sjabbat, incest, de gedenkkwasten, gebedsriemen, tienden, bepalingen rond aren lezen, vergeten schoven en de hoeken van de akker ziet als het ‘naakte skelet van de wet’ dat God deed toekomen aan de heidenen, terwijl Hij aan Israël de details spelde in de Tora (Ex Rabba 30:9, zie H. Le Cornu en J. Shulam [p 839]). Deze midrasj betekent in elk geval dat deze zaken door degenen die deze midrasj hebben overgeleverd niet werden gezien als enkel en alleen aan het joodse volk toekomend. Het zou echter vandaag de dag wel degelijk door orthodoxe Joden zo gezien kunnen worden. Het zou daardoor (weliswaar onbedoeld) misschien de kleur kunnen krijgen van identiteitsroof.

¹⁴⁶ Zie bijv de brief aan de Hebrëen.

¹⁴⁷ Zie bijv Ps 40:7-8 en ook Jes 53:4-12. Te denken valt ook aan de schuldbelijdenis onder handoplegging bij een aantal offers.

¹⁴⁸ In b Yoma 39b wordt een overlevering aangehaald, waarin gesteld wordt dat in de veertig jaar voorafgaande aan de verwoesting van de tempel op verschillende manieren duidelijk werd dat de genadige aanwezigheid van God begon te wijken. In die overlevering treedt rabbi Jochanan ben Zakkai op als iemand die overtuigd is van de komende verwoesting van de tempel. Zie ook J. Shulam en H. Le Cornu (p 142-143).

¹⁴⁹ Zo citeerde rabbi Jochanan ben Zakkai bij het zien van de omgeploegde tempelberg (waarbij een aantal metgezellen) in tranen uitbarstten de woorden van Hosea 6:6. Ook de schriftgeleerde uit Mk 12:33 haalt deze tekst aan en concludeert op grond van Hos 6:6 dat de liefde tot God en die tot de naaste méér is dan alle offers.

¹⁵⁰ Heb 8:5; 10:1. Vgl ook Col 3:17.

¹⁵¹ ‘Schaduw in de grot’ van Plato zijn per definitie minder dan de realiteit. In de Schrift is de voorafschaduw wel degelijk verbonden met het heil. Zij laten delen in het heil dat komt!

¹⁵² Heb 9:10

¹⁵³ Heb 10:1

¹⁵⁴ Luk 24:53. Vgl ook de participatie van Paulus in de tempeldienst en zijn brengen van offers, Hand 21:23-26.

gedogen' als behorend bij een noodzakelijke ontwenningstijd¹⁵⁵ is zoveel zeggen als dat de 'be-teken-de zaak' en het teken nooit samen kunnen en mogen voorkomen.¹⁵⁶

De offerwetgeving is niet achterhaald of afgeschaft maar wordt juist ten volle vervuld door en in de Messias/Christus. In die vervulling mogen, kunnen en moesten er veranderingen optreden. Dat is de boodschap van de brief aan de Hebreëen. Het "eens en voor altijd"¹⁵⁷ en het "éénmaal"¹⁵⁸ zijn daarvan de trefwoorden. God heeft opnieuw een Daad verricht op grond waarvan een verandering in de offer-halacha optreedt. We leven in het heden van het door de Messias gebrachte offer.¹⁵⁹ Zeker kan gesteld worden dat geen offer meer nodig is.¹⁶⁰ Maar daarmee is de Tora over de offers nog niet achterhaald. Vervuld in Messias Jezus wil het offer-onderricht het leven van de Zijnen vormen.¹⁶¹ Dieper inzicht moet dieper dank en overgave bewerken.¹⁶² De aanbidding van Zijn kinderen is nog steeds Gods grote verlangen. Hij zoekt aanbidders in Geest en in waarheid.¹⁶³ In de Messias worden wij meegenomen in Zijn aanbeddend leven.¹⁶⁴ Het hele bestaan mag een offer zijn en worden.¹⁶⁵ Door de Geest mogen beide 'kinderen' delen in die roeping van heel Israël om (zich) te offeren aan de Heilige God.¹⁶⁶ Ook andere vormen van toewijding kunnen als offergave aangeduid worden.¹⁶⁷

Doordat de 'ceremoniële wet' als afgeschaft werd beschouwd en op z'n best via de typologie nog een betekenis hield voor delen van de wereldkerk¹⁶⁸, is er door de verwijdering ten opzichte van Israël als het gaat om het *gebed* ook een armoede gegroeid. Is in het Jodendom het ritme van de gebeden nog steeds gebaseerd op het ritme van de tempeldienst¹⁶⁹, voor velen in de wereldkerk is dat diepe verband verloren gegaan.¹⁷⁰ Wanneer er meer openheid zou zijn geweest voor de vraag wat de Messias aan vervulling van de offer-Tora in de zijnen zou willen doen, zou hier voor een wijdere kring een zegen gevonden zijn. Ook als het gaat om de inhoud van de gebeden hadden we kunnen leren en kunnen we nu nog leren van heel Israël.

Als het gaat om allerlei bepalingen met betrekking tot *bloed* kunnen we stellen dat uit de beslissing in Handelingen 15 in elk geval duidelijk wordt dat ook binnen het

---

¹⁵⁵ Zoals in de kerkgeschiedenis vaak is gedaan. Zie bijv ook A. Kuyper (p.54): het is "geestelijke traagheid, waarmee een deel der kerk naast den „Immanuel in het vleesch" nog altoos den „Immanuel in de schaduwen" bij wilde houden". "Wie helder zag, moest dus nu den Christus in die beelden en schaduwen en ceremoniën loslaten. Hem, ook nadat Hij verschenen was, nog in die beelden en ceremoniën te zoeken, ware een loochening van zijn vleeschwording." (p 54). Ook B. Wentsel spreekt over een "tijdelijke overgangperiode voor christenen-uit-de-joden" (1982, p 250).

¹⁵⁶ Ook in de reformatorische sacramentsleer gaat het toch om een samengaan van deze beide! Zie ook art 25 uit de Ned.Geloofsbelijdenis. Eén van mijn joodse messiasbelijdende gesprekspartners meent dat als eens de Derde Tempel gebouwd zal worden ook messiasbelijders offers zullen kunnen brengen. Deze gedachte werd door een andere gesprekspartner als een belediging ten opzichte van de Messias opgevat.

¹⁵⁷ Heb 7:25; 10:10

¹⁵⁸ Heb 9:27

¹⁵⁹ Rom 3:25-26

¹⁶⁰ Heb 10:18

¹⁶¹ Dit is het waarheidselement in bijv art 25 van de Ned Geloofsbelijdenis.

¹⁶² Vgl Rom 12:1-2; Heb 13:15-16.

¹⁶³ Joh 4:23

¹⁶⁴ Joh 4:21-26

¹⁶⁵ Rom 12:1

¹⁶⁶ 1 Petr 2:5, zie ook bijv 2 Cor 12:15 en Fil 2:17.

¹⁶⁷ Fil 4:18 en Rom 15:16 handelen over materiële ondersteuning.

¹⁶⁸ Zie bijv art 25 Ned.Geloofsbelijdenis.

¹⁶⁹ Vgl Daniël 6:11.

¹⁷⁰ In het leven van de oude kerk, de rk.kerk, de hooglurgische orthodoxe kerken en in het leven van vele kloosterorden zijn deze elementen meer bewaard gebleven dan in de reformatorische en vrije kerken.

leven in Messias/Christus er sprake is van een verbod als het gaat om het nuttigen van (vlees met) bloed. Op zichzelf maakt dit gegeven al dat ook binnen de kring van het ‘jongste kind van de Messias’ er in elk geval sprake is van een zekere wetgeving met betrekking tot voedsel.¹⁷¹ Of ook ‘binnen’ de Messias nog sprake is van (rituele) reinheid of onreinheid door bloed bijvoorbeeld van menstruatie of geboorte is een vraag die zeker binnen de kring van het ‘oudste kind van de Messias’ voorkomt.¹⁷² Binnen de heiden-christelijke kerk werd daarover – althans in de stroom waarin ik ben opgegroeid – nooit gesproken. In algemene zin werd (en wordt) daar gesproken en gedacht over een voorbij-zijn van alles wat met rein/onrein en bloed te maken heeft.¹⁷³

In Efeze 5:1-2 wordt de zelfovergave van Jezus vanuit Zijn liefde beschreven met de woorden “als offergave en slachtoffer, Gode tot een welriekende reuk”. De Messias heeft in Zijn liefde voor God en in Zijn liefde voor mensen Zijn leven als een slacht- en plengoffer¹⁷⁴ gegeven. Wezenlijk is dat Hij Zijn ‘kinderen’ daarin meeneemt. Hun leven gaat in Zijn voetstappen.¹⁷⁵ Dat is de weg van Zijn Geest in hen. Zij delen in Zijn lijden.¹⁷⁶ De bijzondere woorden uit Romeinen 8:37-39 zijn voor wie bereid zijn om de weg te gaan die beschreven wordt in het daaraan voorafgaande vers. Een weg van slachtschapen.¹⁷⁷ Levend ‘in Messias/Christus’ zijn wij niet van de offerwetgeving ‘bevrijd’, maar wordt heel de Tora met betrekking tot de offers juist in ons uitgeleefd. Een dieper verstaan van al wat de HERE aan Israël openbaarde in de Tora hierover, kan een hulp zijn voor een kerk die steeds meer geroepen zal worden om een weg van smaad en vervolging te gaan. Centraal staat immers de totale overgave in het brandoffer – een holocaust voor de HEER.¹⁷⁸ Heel de dag, heel ons leven gevat in de zetting van het morgen- en avondbrandoffer!¹⁷⁹ Het vuur op het altaar is het vuur van het brandoffer, in dat vuur kunnen andere offers opgaan.¹⁸⁰

Heiliging van de tijd – Nu vragen de thema’s van de feestkalender, de sjabbat en het dagritme onze aandacht.

De God van Israël heeft het sterven en de opstanding van Zijn Messias laten geschieden tijdens de dagen van Pesach. Hij heeft Messias Jezus Zijn Geest gegeven om die op Sjavuot te laten komen op en in het leven van Zijn volgelingen. Het grote Sukkot uit Zacharia 14 staat nog op Zijn agenda. En ondanks deze door God Zelf gelegde en geopenbaarde verbinding tussen de Messias en Israëls *feestcyclus* heeft de kerk een eigen kalender gekozen vanuit bewust anti-joodse drijfveren.¹⁸¹ Daardoor bijvoorbeeld werd de band tussen de Opstanding en de Geest losser dan dat zou zijn gebeurd wanneer wij de Omer-telling¹⁸² hadden meegeteld. Onze adventskalenders hebben geen bijbelse basis, wel echter het tellen van de vijftig dagen. Wat zijn we door

¹⁷¹ We kunnen niet met een beroep op teksten als Mk 7:19 en 1 Tim 4:3-4 dit als geoorloofd bestempelen. Ook het verbod op bepaalde wijzen van slachten maakt deel uit van de bepaling van Hand 15:19-20 en 28-29.

¹⁷² Zie wat ik daarover schreef onder 5.5.2 en ook de daarbij behorende noot 93. Ik heb daar persoonlijk nog geen duidelijk zicht op.

¹⁷³ Zie verder beneden onder het kopje ‘heiliging van het leven’.

¹⁷⁴ Vgl Fil 2:17

¹⁷⁵ 1 Petr 2:21, het verband van de hele pericoop van de vss 19-25 is belangrijk.

¹⁷⁶ Rom 8:17 en bijvoorbeeld ook Fil 3:10.

¹⁷⁷ Rom 8:36 is een citaat uit Ps 44:23.

¹⁷⁸ Lev 1!

¹⁷⁹ Ex 29:38-46

¹⁸⁰ Lev 6:8-13

¹⁸¹ De beslissing over de paasdatum is daarin cruciaal geweest. Daardoor werd immers een eigen kalender gecreëerd. Zie wat ik schreef onder 5.1, noot 15.

¹⁸² Deut 16:9

onze afkeer van ‘ceremoniële en rituele wetten’ een hoop kwijt geraakt!¹⁸³ Wat is er ook een grote ‘Messias-verduistering’ opgetreden door de (door de kerk) bewust geschapen kloof ten opzichte van heel Israël.

Door het loslaten van Israëls feestcyclus¹⁸⁴ is ook de mogelijkheid verloren om de Grote Verzoendag te vieren¹⁸⁵ en die ook in een toekomst gericht kader te laten staan. De wereld gaat immers een Grote Verzoendag¹⁸⁶ tegemoet voorafgaand aan het messiaanse Loofhuttenfeest.

Als het gaat om de *sjabbat* kan gesteld worden dat het wonderlijke feit zich heeft voorgedaan dat de kerk de woorden van Jezus, waarmee Hij Zichzelf bestempelt als de “heer van de sabbat”¹⁸⁷ heeft gezien als een aanleiding om de sjabbat los te laten en de eerste dag van de week (de zondag) te gaan vieren. Opnieuw hebben maatregelen van de kant van de romeinse (christelijke) keizers de zondagsviering tot een doorslaggevend ‘succes’ gemaakt. De vraag kan gesteld worden of veel ‘zondags-theologie’ eigenlijk geen theologische legitimatie is van een gegroeide situatie, waarbij van meetaan al vast stond dat er voor de sjabbat geen ruimte meer was ‘in Messias/Christus’.¹⁸⁸ Zeer zeker verwijst de sjabbat naar de werkelijkheid van de Messias.¹⁸⁹ De vraag is alleen of met een beroep op de Schriften de verschuiving van sjabbat naar zondag gerechtvaardigd kan worden. Ik begin daar nu toch anders over te denken dan ik vroeger wel heb gedaan. Maar een grondige studie van dit thema is hier onmogelijk.¹⁹⁰ In elk geval kan gesteld worden dat het niet meer dan logisch is als het ‘oudste kind’ de sjabbat viert en onderhoudt.¹⁹¹ De vraag die gesteld moet worden is of en hoe de Messias ook gelovigen uit de volken meeneemt in Zijn eigen vervullen van Gods sjabbat. Een verder bezinning daarover is nodig.¹⁹²

Binnen de heiden-christelijke kerk is wijd en zijd ook het op de Schrift gebaseerde *dagritme* losgelaten. Niet meer de avond vormt het begin van een nieuwe dag, maar de klok bepaalt dat de dag begint om 0.00 uur. Opnieuw zijn wij daarmee losgeraakt van joodse wortels. Het loslaten van deze ‘ceremoniële’ kanten van het

¹⁸³ Mijn meebeleven van de leernacht voorafgaand aan de 50e dag heeft me dat wel duidelijk gemaakt. Zie ook G.H. Cohen Stuart daarover (p 116 ev).

¹⁸⁴ Het niet in de Tora verankerde feest van Chanoeka (het komt wel voor in Joh 10 en de woorden van Jezus in dat hoofdstuk krijgen een diepere klank tegen de achtergrond van dat feest!) wordt in elk geval ook door het gezin van één van mijn gesprekspartners niet (mee)gevierd. Als argumenten werden aangevoerd het karakter van allerlei liedjes horend bij het feest en ook het moorddadig karakter van de Makkabeeën.

¹⁸⁵ Goede Vrijdag is vaak op het verleden gericht en functioneert nauwelijks als een dag van inkeer en berouw.

¹⁸⁶ Ook de profetische betekenis van deze dag voor heel Israël – Zach 13:1vv gaat vooraf aan Zach 14 – is door de verwijdering van het denken over Grote Verzoendag uit een toekomst gericht historisch kader verloren gegaan of nooit ontdekt. Ook A. van de Beek (p 289) spreekt over de mogelijkheid van een christelijk loofhuttenfeest dat als uitdrukking van boete en hoop een parallel zou kunnen zijn van het Loofhuttenfeest en Grote Verzoendag.

¹⁸⁷ Mat 12:8, zie ook de parallelteksten in Mk en Luk. Het gaat hier om een kritiek van Jezus op een verkeerde interpretatie van de geboden m.b.t. de sjabbat. Zie ook G.H. Cohen Stuart (p 51-60).

¹⁸⁸ Zie noot 152 over A. Kuyper. Kuyper maakt als het gaat om de sjabbat een onderscheid tussen een “typisch (in de zin van typologisch, ejw) karakter” van de sjabbat en de “scheppingsordinantie, die een rythmische breking van de dagen onzes levens eischt, naar het voorbeeld van het rusten Gods” (p 53). Het “typisch karakter” verdwijnt en de “scheppingsordinantie” blijft, maar krijgt een plaats op de zondag.

¹⁸⁹ Col 3:16-17. Maar een tekst als deze kan toch niet geïnterpreteerd worden als een pleidooi tot afschaffing van de sjabbat.

¹⁹⁰ Zie bijvoorbeeld het boek van S. Bacchiocchi, *Van Sjabbat naar Zondag*, en de recensie daarover van S. Janse. Overigens suggereert S. Janse op grond van een minimalistische interpretatie van het besluit uit Hand 15 dat er onder heiden-gelovigen eigenlijk geen sprake kan zijn van het houden van de sjabbat of van kosjer eten (p 52-53 en noot 10).

¹⁹¹ Een van mijn gesprekspartners zag het houden van de sjabbat als een van de voorwaarden om gehoord te kunnen worden door niet-messiasblijvende Joden.

¹⁹² Ook S. Janse acht dit nodig.

dagritme heeft gevolgen voor de beleving van de tijd en ons leven. “Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de eerste dag.”¹⁹³ Misschien moeten wij ook op dit punt als ‘jongste kind van de Messias’ maar eens in de leer bij Hem in de kring van heel Israël.

Heiliging van het leven – Ik wil nu aandacht geven aan de besnijdenis, de sexualiteit, de wetgeving met betrekking tot reine en onreine dingen. Hier horen ook de bepalingen met betrekking tot voedsel thuis.

In tegenstelling tot wat in de heiden-christelijke kerk vaak gedacht wordt, is het alleen maar logisch op grond van het NT-isch getuigenis om voor de *besnijdenis* een legitieme plaats zien binnen het leven van het ‘oudste kind van de Messias’.¹⁹⁴ Zeker is het zo dat de besnijdenis te maken heeft met die Daad van God waarmee Hij de Messias wegsneed uit deze wereld en waarvan de diepe realiteit in de doop meebeleeft mag worden door de dopeling.¹⁹⁵ Het is op grond van het NT duidelijk dat het ‘jongste kind van de Messias’ niet eerst besneden dient te worden voordat het ‘in de Messias/Christus’ wordt binnengelaten. Aan Israël is de besnijdenis gegeven als teken van Gods verbond met Abraham.¹⁹⁶ De besnijdenis is niet pas bij Sinaï opgedragen en we zouden daarom op grond van Jeremia 31:32 kunnen zeggen dat de besnijdenis daarom ook niet valt onder het ‘nieuwe’ van het daar aangekondigde nieuwe verbond. Zeker verwijst de besnijdenis naar het weggesneden worden van alle onreinheid toen de Messias als ‘één brok zonde’ stierf¹⁹⁷, maar ook is het een teken in het vlees van Israël dat een lijfelijk¹⁹⁸ herstel en bestaan voor het aangezicht van zijn God beloofd heeft gekregen. In de opstanding en verheerlijking van Jezus Messias wekte God Hem als het Ware¹⁹⁹ Israël in één persoon op. Er is geen reden om aan te nemen dat God in de opstanding van de Messias het teken van Zijn trouw²⁰⁰ ongedaan maakt. Evenmin als Hij de tekenen van Zijn liefde: de wonden van de Messias, ongedaan maakt.²⁰¹ Aan de rechterhand van God zit de Messias, die in Zijn vlees het teken van Gods trouw aan Abraham toegezegd draagt. Hij *is* de Levende Garantie van de vervulling van alle beloften aan Abraham, Izaäk, Jakob en Israël gedaan. De besnijdenis van de zonen geboren in de kring van het ‘oudste kind van de Messias’ is daarmee vanzelfsprekend,

---

¹⁹³ Gen 1:5

¹⁹⁴ Doordat de Ned. Geloofsbelijdenis niet onderscheidt tussen de twee groepen binnen de gemeenschap van de Messias stelt de NGB in art 25 dat alle “ceremonieën .. moeten (cursivering van mij, ejw) vervallen”. In art 34 wordt gesteld dat “Jezus Christus ... de besnijdenis .. afgeschaft en in plaats daarvan het Sacrament van de Doop (heeft , ejw) ingesteld”. Zowel A. van de Beek als B. Wentsel kennen een legitieme plaats toe aan de besnijdenis in het leven van het ‘oudste kind’. Beiden spreken echter op een zodanige manier over het vervuld zijn van de besnijdenis in Christus dat het dragen en in ere houden van het teken van de besnijdenis ook tegelijk iets vreemds heeft. Wentsel citeert (1995, p 374) NGB art 25 en 34a en gebruikt het woord “achterhaald”. Daardoor krijgen messiasbelijdende Joden iets ‘achterhaalds’. De legitieme plaats vraagt om een andere theologische formulering! Hetzelfde kan gezegd worden van van A. van de Beek. Hij zegt (p 300): “Daarom kan de besnijdenis ook niet meer voortgaan na de komst van Christus.” En (p 296): “Daarom is er nu geen besnijdenis meer nodig, want het verwijzende teken is volle realiteit geworden.” Hij erkent de speciale plaats van “christenen (! ejw) uit de Joden” (p 319). Dan zou een veel positievere wijze van spreken over het teken van de besnijdenis in hun bestaan op zijn plaats zijn.

¹⁹⁵ Jes 53:8 en Col 2:11-12

¹⁹⁶ Gen 17

¹⁹⁷ 2 Cor 5:21. Vgl ook Deut 30:6 waar de belofte klinkt van de “ besnijdenis van het hart” verricht door God zelf.

¹⁹⁸ Ez 37:1-13

¹⁹⁹ Vgl Joh 15:1.

²⁰⁰ Voor de besnijdenis van het kind Jezus, zie Luk 2:21.

²⁰¹ Zie bijvoorbeeld Joh 20:25 en 27

want opgedragen aan het lijfelijk nageslacht van Abraham. Deze besnijdenis is nog steeds het teken dat Gods keuze voorafgaat aan een menselijk antwoord.²⁰²

Een orthodox joodse interpretatie met betrekking tot de twee broden die op het Wekenfeest als beweegoffer gebracht moesten worden, is dat het ene brood het voedsel dat nodig is om te leven symboliseerde en dat het andere het huwelijk (en daaraan verbonden een zuivere ethiek) aanduidde.²⁰³ Dat de *sexualiteit* (en het huwelijk) daarmee een plaats krijgt in de heiliging van het hele bestaan maakt te meer duidelijk dat al wat God geschapen heeft goed is, en in gebed en zegening geheiligd wordt.²⁰⁴ Het is het Woord van God dat ook dit levensterrein heiligt.²⁰⁵ Israël's Messias leeft Gods Tora aangaande de sexualiteit ook uit in Zijn beide 'kinderen'. Hierin is er maar één halacha mogelijk voor beide groepen van gelovigen 'in Messias/Christus'. Het Nieuwe verbond bevestigt het verbond van Sināi. De Tora van Sināi bevestigt het verbond met Noach voor allen die van Noach afstammen.²⁰⁶ Zoals het noemen van de sexualiteit in de beslissing van de apostelen duidelijk maakt, is er geen sprake van dat de Tora aangaande de sexualiteit vervallen (verklaard) zou zijn. Jood en heiden worden in de Messias teruggebracht naar Gods bedoelingen²⁰⁷ vanaf het begin. Het Woord Gods in dit opzicht verwaarlozen is zoveel als terugvallen in sexueel heidendom, in een ongeheiligd bestaan.

In de bepalingen van de Tora met betrekking tot *rein* en *onrein* is in de heiden-christelijke kerk vaak gesteld dat op grond van de afschaffing van alle ceremoniële wetten heel dit onderscheid alleen nog in overdrachtelijke – geestelijke – zin een betekenis zou hebben. Rein/onrein wordt dan een aanduiding van een vergeven/niet vergeven of onschuldig/schuldig bestaan voor God. Ik schreef boven²⁰⁸ al dat in joods-messiasbelijdende kring hierover andere inzichten leven. Zo kan de menstruatiecyclus bij twee auteurs tot een maandelijks leer-herinnering worden.²⁰⁹ Daarmee wordt een natuurlijk gegeven een heenwijzing naar diepe realiteiten. Alleen wie elke vorm van ceremoniële en rituele vormgeving van de dienst aan God afwijst kan hiertegen bezwaar hebben.²¹⁰ Dit enkele voorbeeld laat wel zien dat wij als heiden-christelijk 'kind van de Messias' nog veel zouden kunnen winnen bij een gedetailleerd bevragen

²⁰² Mijn gesprekspartner Iossi Ben Zvi is daarom ook een pleitbezorger voor de doop van kinderen. Dit i.t.t. vele andere messiasbelijdende voorgangers. Ben Zvi heeft gelijk als hij dit als een logisch gevolg ziet van de verbondsstructuur van Gods heilshandelen ook in het Nieuwe verbond.

²⁰³ Zie N. Sherman 2002 (p 57). Brood (*lechem*) is volgens Rashi op Gen 39:6 een aanduiding van iemands (in Gen 39:6 van Potifars)vrouw.

²⁰⁴ Vgl 1 Tim 4:1-5

²⁰⁵ 1 Tim 4:5, vgl Joh 17:17!

²⁰⁶ Zie 5.5 .

²⁰⁷ De aanscherping van de wetgeving met betrekking tot echtscheiding door Jezus (zie Mat 19:1-12 en parallelen) is geen kritiek op de Tora, maar juist het tenvolle tot gelding laten komen van de Tora tegenover bepaalde rabbijnse halachische opvattingen.

²⁰⁸ Zie bij noot 172.

²⁰⁹ A. en D. Berkowitz (p 46-47) spreken onder het kopje "Monthly reminders" over de roeping van vrouwen "to live a special teaching reminder of a crucial truth within the redeemed community, one that must be repeated each and every month." Het gaat dan om de werkelijkheid dat wij als nieuwe schepping in de Messias geroepen zijn om zijn leven voort te brengen in ons leven. Daarbij verwijst het lichaam van de vrouw naar het 'lichaam van de Messias'. Als wij als het lichaam van de Messias dat doen zijn we rein (*tahor*). Als we onvruchtbaar zijn en geen messiaans leven voortbrengen/laten zien, zijn we onrein (*tamei*). Belijdenis daarvan betekent het einde van die onreine 'periode'. De Messias als mikve is de plaats waar de reinheid opnieuw geschonken wordt.

²¹⁰ Waarbij natuurlijk tevens opgemerkt zou kunnen worden dat het gehele complex van rabbinale bepalingen m.b.t. de maandelijks onreinheid en die rond het gebruik van het mikve niet per definitie gezien hoeven te worden als de enig mogelijke vervulling van de bepalingen van de Tora dienaangaande.

van de Tora vanuit ons zijn ‘in Messias/Christus’. Dat daarbij vragen kunnen blijven bestaan is iets dat ook binnen het niet-messiasbelijdend Jodendom bekend is.²¹¹

Op zich zou het mogelijk kunnen zijn dat ook het *voedsel* dat wij eten een rol zou kunnen spelen in het zichtbaar laten worden van het onderscheid tussen wie ‘in Messias/Christus’ zijn en de omringende wereld. Ik schreef daar al eerder iets over. Behalve het verbod op het eten van bloed dat voor beide ‘kinderen’ geldt, zou op vrijwillige basis in de kring van het ‘jongste kind’ gezocht kunnen worden naar wegen in dit opzicht. Dat er daarmee verschillen gaan optreden tussen mensen is niet erg. Ook in de kring van het Jodendom bestaan er als het gaat om de visie op voedsel verschillen.²¹² De vrijwilligheid moet bewaren voor wetticisme, maar ook voor een ontlenen van een oneigenlijke identiteit aan deze zaken. Eten brengt ons niet ‘in Messias/Christus’. Datzelfde geldt trouwens voor elke vervulling van bepalingen uit de Tora. Dit is een fundamentele werkelijkheid die als fundament²¹³ voor elk gesprek tussen de beide ‘kinderen van de Messias’ moet gelden. ‘Binnenkomen in Hem’/ ‘schuilen bij Hem’ – dat is leven in en vanuit de genade en de vergeving op grond van Zijn volbrachte vervulling van heel Gods Tora!

Heiliging tot gemeenschap met God – In het *Sjema*²¹⁴ klinkt de oproep tot totale liefde voor God. Dat omvat liefde voor Hem in Zijn vreugde²¹⁵, maar ook liefde voor Hem in Zijn smart.²¹⁶ Het is als de liefde van de bruidegom en de bruid.²¹⁷ Zoals Mozes zich heiligde en God als een vriend mocht ontmoeten²¹⁸ en in diepe nederigheid²¹⁹ in de nabijheid van de HERE God mag zijn²²⁰, mochten priesters naderen tot Hem en profeten deelgenoten worden van alles wat in Gods hart omging.²²¹ In de Messias delen de beide ‘kinderen’ in de vreugde²²² maar ook in het lijden van de Messias en van de Eeuwige God.²²³ Hosea’s weg was die van diep verdriet om een ontrouwe vrouw. Zo is de weg van God en Zijn Messias in het werven van Hun bruid.²²⁴ Ook Baruch krijgt te horen dat voor hem geen rustige secretariaats-job is weggelegd omdat God Zelf geen vrede heeft en met vreselijke dingen bezig moet zijn.²²⁵ Op dezelfde manier delen ook door de Geest van de Messias de Zijnen in Zijn verdrukkingen.²²⁶ Er is voor de Zijnen de mogelijkheid gelaten om ‘in hun vlees

²¹¹ Binnen het Jodendom leven veel verschillende opvattingen over de achterliggende redenen en de bedoeling van allerlei geboden.

²¹² Zo wijst G.H.Cohen Stuart op het voorkomen van een op de Schrift gefundeerde keuze voor een vegetarisch dieet bij “een niet onbelangrijk aantal orthodoxe Joden” (p 311). Zo was de mens immers bedoeld.

²¹³ Ik bespeurde soms dat binnen de kring van de messiasbelijdende joodse gemeenschap de bezorgdheid leeft dat op een sluipende manier de ‘identiteits-verankering’ verschuift van de Messias naar eigen menselijke gehoorzaamheid.

²¹⁴ Deut 6:4-9

²¹⁵ Vgl het refrein uit Gen 1 “en God zag dat het goed was”. Vgl als contrast Jes 9:16.

²¹⁶ Gen 6:9. Jes 63:9 maakt duidelijk

²¹⁷ Vgl Hosea 1-3.

²¹⁸ Ex 33:7-11, vgl ook Gen 18:17 en Jes 41:8.

²¹⁹ Ex 34:8-9

²²⁰ Ex 34:28

²²¹ Zie bijvoorbeeld Jer 4:19-29 en 8:4-9:23(=24) om een paar plaatsen te noemen waar de profeet deelt in Gods smart en die verwoorden mag en moet, zie E.J.Westerman 1979.

²²² Vgl het noemen van de “kracht zijner opstanding” in Fil 3:10. Zie ook Joh 15:11; 17:20-26.

²²³ Jes 63:9 maakt duidelijk dat de Eeuwige God op een diepe en intense manier deelt in de benauwdheden van zijn volk.

²²⁴ Vgl Hosea 2:18-19; Ez 16; Joh 3:29 en Op 19:6-10; 21:2, 9-10; 22:17.

²²⁵ Jer 45

²²⁶ Zie bijv 2 Cor 1:5 en 4: 7-12!; 1 Petr 2:19-25 en 4:12-19; Fil 1:29 en 3:10-11; Rom 8:17-39; 2 Tess 1:3-10. Vgl ook Hand 14:22.

aan te vullen wat ontbreekt aan de verdrukkingen van Christus ten behoeve van zijn lichaam'.²²⁷ Dat is de donkere kant van de gemeenschap met Hem²²⁸, van het 'aankleven' waartoe zij zijn geroepen.²²⁹ Het is als het lijden van Mozes om de weerbarstigheid van het volk.²³⁰ Het is als het lijden van de Levieten die zich heiligen tot de dienst aan God ten koste van alles.²³¹ Het is als het lijden van Jeremia om het Woord en het volk en door de ongehoorzaamheid van het volk.²³² Het is als het lijden van het volk van de heiligen der Allerhoogste dat meelijdt in de aanval op God en Zijn Messias.²³³ In de Messias wordt de roeping van Abraham tot de 'binding'²³⁴ van zijn zoon een openbaring van een nog diepere 'binding' van *de* Zoon. In de Messias delen Zijn 'kinderen' in deze weg van de 'binding'.²³⁵ In Hem delen zij ook in wat er omgaat in het hart van Hem die 'bindt'.²³⁶ Het zuchten en pleiten van de Geest en de Zoon vermengt zich met ons zuchten.²³⁷ Het is een zuchten als in barensweeën, de 'geboorteweëen van de Messias'.²³⁸ Een zuchten om heel de schepping, om heel Israël, om alle volken.

In de heiliging tot deze gemeenschap met de God van Abraham, Izaäk en Jakob wordt in Messias/Christus de diepste roeping van Israël vervuld. Die roeping vervult Hij ook nu aan de rechterhand van de Macht²³⁹ en Hij vervult die in Zijn beide 'kinderen'. Zij worden verenigd met de Messias en Israëls God in het zuchten naar de voleinding van alle beloften voor heel Israël en voor heel de wereld.

Verlossing

Het griekse woord dat Paulus gebruikt komt in het buiten-bijbels grieks niet zo veel voor en heeft dan de betekenis van 'vrijlating tegen betaling van losgeld'. Deze betekenis is in het NT wat op de achtergrond geraakt. Het woord is meer in algemene zin 'verlossing/bevrijding' gaan betekenen.²⁴⁰ Het heeft een eschatologische klank²⁴¹, maar het kan ook de reeds gerealiseerde verlossing in het offer van Jezus Christus aanduiden.²⁴² In 1 Cor 1:30 duidt Paulus Messias Jezus aan als de door God gerealiseerde en geschonken verlossing. Hij *is* die verlossing. In Hem binnengebracht worden is deelkrijgen aan die verlossing. Maar ook hier (evenals bij de drie andere boven besproken kernwoorden uit dit vers) geldt: in Hem binnengebracht worden is tevens deelkrijgen aan het 'uitwerken' door de Messias van die verlossing. Hij werkt ook verlossing door ons heen. Zijn Geest is gegeven "tot verlossing".²⁴³

²²⁷ Col 1:24, vgl ook vs 29 en 2:1

²²⁸ 1 Cor 1:9

²²⁹ Ps 63:9 en Ef 5:31-32

²³⁰ Bijv Ex 17:4, vgl ook 18:18

²³¹ Ex 32:25-29 en Deut 33:8-9

²³² Bijv Jer 20:7-18

²³³ Dan 7:25, zie ook vs 21-22. Vgl Ps 2. Heb 13:13 spreekt over het dragen van de smaad van de Messias.

²³⁴ Gen 22:9 ('*akad*'); '*akeida*' (= binding) is de aanduiding van dit hoofdstuk binnen het Jodendom.

²³⁵ Vgl Rom 8:36

²³⁶ Het is de Geest die de 'diepten Gods' kent ons daarvan iets openbaart, 1 Cor 2:10-16.

²³⁷ Zie Rom 8:22-34 voor het zuchten van de schepping, van de gelovigen, van de Geest en van Messias Jezus.

²³⁸ In de zin van geboorteweëen waardoor de messiaanse tijd tot ons komt. Zie Mat 24:8 en Rom 8:23-24. Vgl ook Jes 66:7-9 en Op 12:2!

²³⁹ Mk 14:62

²⁴⁰ Zo F.Büchsel (p 354-359). De griekse woordgroep kan gebruikt worden voor het weergeven van de hebreeuwse werkwoorden *ga'al* (*go'el* = lossen), *padah*, *yasha'* (*yeshoea* = verlossing) en ook *kofet* (bedekking, van *kipper*[pi'el] = bedekken, verzoenen) omvatten.

²⁴¹ Luk 21:28; Rom 8:23; Ef 1:14; 4:30; Heb 11:35.

²⁴² Rom 3:24; Ef 1:7; Col 1:14; Heb 9:15.

²⁴³ Ef 1:14

Uiteindelijk ging het in de roeping van Abraham en Israël om de verlossing van de wereld. Het verbond bij Sinaï en de gave van de Tora schiep het priestervolk dat de roeping had en heeft om te zegenen.²⁴⁴ De Messias is de belichaming en meest complete vervulling van die roeping. In de gave van Zijn Geest – onderpand van nog veel meer²⁴⁵ – komt de zegen van God tot Israël en de volken.²⁴⁶ In Hem mogen ook Zijn beide ‘kinderen’ gaan delen in die roeping tot zegening.

Al eerder²⁴⁷ heb ik beschreven dat de Messias door Zijn gehoorzame vervulling van al wat God heeft geboden in Tora en profeten – de gehoorzame vervulling van het verbond – het heil heeft ‘ontvangen’, ‘verworven’, ‘het beloofde heeft verkregen’.²⁴⁸ De vervloekingen zijn uitgeleden en weggedragen, de zegeningen door hem ontvangen.²⁴⁹ De HERE is voor Hem ‘Heelmeester’ geworden.²⁵⁰ De rechten van de macht der duisternis zijn ontkracht.²⁵¹ In Hem mag daar al iets van geproefd worden. Door Hem mogen we delen in de volle zegen van de woorden: “Dan zult gij Mij tot een volk zijn en zal Ik u tot een God zijn”.²⁵² In Hem mogen we ook delen in de bediening daarvan.

De verlossing is gevolg van de volledige vervulling van het verbond door de Messias. Dat betreft zowel bijvoorbeeld de definitieve overwinning over de zonde²⁵³ en de dood²⁵⁴ maar het betreft ook de terugkeer naar het land en het herstel van heel Israël.²⁵⁵ Doordat Hij in elk opzicht *berit ‘am* is geweest, heeft Hij ook de terugkeer van Israël en het herstel van het land ‘verkregen’ en bewerkt Hij die.²⁵⁶ In Zijn opstanding is ook de opstanding van gans Israël begrepen.²⁵⁷

Dit maakt dat we van het geheel van het messiaanse heil kunnen zeggen dat het door de Messias bewerkt en verworven is. Dit betekent een verdieping van ons spreken over het heil. Veelal wordt namelijk, wanneer het over Gods plannen met Israël gaat, een beroep op de trouw van God gedaan. We zouden kunnen zeggen – om het in systematisch-theologische termen te verwoorden – dat als het gaat over Israël ons spreken vaak theocentrisch is. Als het gaat over het (eschatologische) heil spreken we daarentegen vaak christologisch. We spreken dus vaak over het heil ‘langs twee lijnen’. En zo ontbreekt de eenheid in ons spreken. Maar ook het (evenzeer eschatologische) heil voor Israël is ‘verlossing in Messias/Christus’. De terugkeer van het volk (in fasen gerealiseerd) is terugkeer op grond van de verbondsvervulling van

²⁴⁴ Gen 12:3

²⁴⁵ Ef 1:14 Het is ook door de Geest dat wij ‘Abba’ mogen zeggen. (Gal 4:6; Rom 8:15). De gave en roeping van Israël tot het ‘zoonschap’ (vgl Rom 9:4; Ex 4:22-23) is ten diepste eveneens vervuld in de Zoon en door Hem aan ons geschonken.

²⁴⁶ Gal 3:14

²⁴⁷ Zie onder 5.4 de behandeling van *berit ‘am*.

²⁴⁸ Vgl Heb 11:39.

²⁴⁹ Vgl Deut 27-28. Zie ook Jes 53:4-5 en de aanhaling daarvan in Mat 12:28.

²⁵⁰ Zie Ex 15:26

²⁵¹ Col 1:14; 2:14-15!, vgl ook Hand 26:18. In Jes 49:24 en 53:12 komen we het ontroven aan de sterke tegen! Voor de ‘gevangenen in het duister’, vgl Jes 42:7; 49:9; in 8:11-9:6 wordt het thema van de duisternis verbonden met duistere, okkulte activiteiten.

²⁵² Jer 31:21-22. Er ligt hier een bijzondere verbinding met de verzen die handelen over het nieuwe verbond, vss 31-34.

²⁵³ Vgl Rom 5:12-21 en 6:1-23.

²⁵⁴ Vgl bijv Hosea 6:2 en 13:14 (vgl 1 Cor 15:55). Zie ook Rom 5:17.

²⁵⁵ Zie hiervoor bijvoorbeeld ook de onderlinge verwevenheid van Jes 11:1-10 en 11vv.

²⁵⁶ Zie Jes 49:8. Daarbij doet het er niet toe dat een deel van Israël bestaat uit mensen-zonder-God of dat een deel Messias Jezus nog niet heeft kunnen ervaren (dankzij de ‘rovende’ volken!) en dus ook erkennen als de Beloofde. Gods trouw gaat aan menselijk kennen en herkennen vooraf: Jes 42:8-43:8 (als vervolg van 42:6-7!). Vooral 43:8 laat dat heel duidelijk zichtbaar worden!

²⁵⁷ Vgl Ez 37 en Rom 11:15.

de Messias. Zelfs als een deel van Israël Hem nog niet heeft herkend, draagt Hij Zijn volk terug.²⁵⁸ Naar het land. Naar Zichzelf. Naar De God der vaders. De hele raad Gods wordt door de trouw van God 'in' de Messias ten uitvoer gebracht. Er is geen enkele belofte die losstaat van de Messias.²⁵⁹ Wij hoeven niet langs twee lijnen te spreken over de verlossing die God bewerkt. Wij kunnen 'een-voudig' (en ook EEN-voudig) spreken over Zijn verlossing.

De Messias betreft wie 'in Hem' zijn in Zijn eigen realiseren en bedienen van de verlossing, die Hijzelf is (geworden). Ook zo vervult Hij de Tora en de profeten. In wat volgt wil ik kort stilstaan bij verschillende kanten van Zijn 'dienen tot verlossing' en de betrokkenheid van Zijn beide 'kinderen' daarbij. Daarbij is het belangrijk om te zien dat het daarbij niet gaat om een paar 'aktiedoelen' op zichzelf, maar om een leven van de Messias in ons met al wat dat impliceert. "Niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij"²⁶⁰ – deze uitspraak maakt dat ook de manier van dienen, de wijze waarop, Hem moet tonen. De Messias in ons stapt in Zijn eigen voetsporen.²⁶¹ Een dure weg!

Betrokken in de dienst van de Messias aan Israël – De Tora spreekt over de opdracht aan Abraham om te gaan naar het land dat God hem zou wijzen.²⁶² De ongehoorzaamheid van Israël was de oorzaak van de ballingschap en de daarmee aangevangen verstrooiing onder de volken.²⁶³ Zoals boven gesteld omvat de verlossing van God voor Zijn volk ook de terugkeer naar het land. Het is immers Zijn land.²⁶⁴ Zijn erfdeel.²⁶⁵ Het gaat om 'Gods woonsteden'.²⁶⁶ De Messias is *berit 'am* ook met het oog op de terugkeer en het herstel van Israël.²⁶⁷ Hij brengt terug en zal ook Zijn Geest uitstorten over heel Israël. Het zionisme is daarom een vorm van gehoorzaamheid²⁶⁸ en ten diepste ook een beweging verbonden met de Messias van Israël. Voor de 'rovende' natieën vormt het herstel van Israël en de terugkeer naar het land een mogelijkheid om zich in gehoorzaamheid te buigen voor de wil van de Schepper, God van Abraham, Izaäk en Jakob. Voor het jongste 'kind' van de Messias – dat zich zovaak in weinig heeft onderscheiden van de volken waaruit het genomen is en een 'rovend' karakter heeft getoond – ligt hier de mogelijkheid om met Israëls Messias Jezus 'mee te werken' in Zijn verlossend dienen van heel Israël.²⁶⁹ Deze dienst kan vele vormen aannemen. Van het faciliteren van de terugkeer tot sociale hulp bij de integratie in de maatschappij in het land Israel.

²⁵⁸ Jes 40:11; 42:7; 49:8-26.

²⁵⁹ Dit is de diepe waarheid van 2 Cor 1:20-21.

²⁶⁰ Gal 2:20

²⁶¹ 1 Petr 2:21

²⁶² Gen 12:1

²⁶³ Zie bijv Deut 29:25-28; Ez 39:21-24.

²⁶⁴ Vgl bijv Lev 25:23; Ps 85:2; Jes 14:25; Jer 16:18; Ez 38:16; Hos 9:3; Joël 2:18; 3:2.

²⁶⁵ Ex 15:17; Jer 16:8

²⁶⁶ Ps 83:13, vgl verder bijv Ex 15:13; Jer 4:20; Hab 1:6. Misschien kunnen we (analoog aan wat Paulus zegt in Gal 3:16) het noemen van het "zaad" (in het enkelvoud) in de belofte van Gen 12:7 ook wel interpreteren in die zin dat het land ten diepste ook aan de Messias is toegezegd. Hij is tenslotte het trouwe Israël in één persoon!

²⁶⁷ Zie boven en ook noot 255 en 256.

²⁶⁸ Zionisme kan voor Joden ook een vorm zijn van *Kiddusj HaSjem*, zie S. Gerssen.

²⁶⁹ In tegenstelling tot A. van de Beek meen ik dat het onze taak niet is om Israël op te roepen het land op te geven (vgl p 362, 364) maar juist om de volken op te roepen Israël daar te laten leven! Al kent ook A. van de Beek een plaats voor het land in het "perspectief van aardse realisatie" (p 364), toch is het wel erg gemakkelijk om te stellen dat "vasthouden aan het aardse land (...) in het perspectief van ongelof" staat (p 374). Zeker richt Messias Jezus ons en Israël op 'de HERE ons erfdeel' en is er ook voor Israël de opdracht om Gods Tora te leven in het land (in de omgang met wie daar nog meer wonen), maar ik mis opnieuw de bescheidenheid en de ootmoed vanwege de schuld van het 'beroven'.

Ook betrokkenheid in de dienst van barmhartigheid bij het geheel van de Israelische samenleving kan een uitdrukking zijn van de dienst van de Messias zelf. Ook hierin kan de roeping van de volken om Israël op een concrete manier te zegenen gestalte krijgen.

Voor messiasbelijdende Joden kan de ‘verlossing van de Messias’ ook aliya naar Israel inhouden. Om zo de opdracht tot het gaan naar het land te vervullen. Ook al is de wetgeving misschien een hindernis!

Het ‘jongste kind’ kan het ‘oudste kind’ dienen en op deze wijze betrokken zijn in de dienst van de Messias aan Israël. Reeds in het NT komen we deze betrokkenheid van heiden-gelovigen bij de joodse gemeente in Jeruzalem tegen. Toen kreeg die betrokkenheid de vorm van een collecte.²⁷⁰ Er zijn vele manieren waarop die dienst vandaag vorm zou kunnen krijgen.²⁷¹

Betrokken in de dienst van het ‘jubeljaar’ – Wanneer Jezus Jesaja 61 ‘vindt’²⁷² in de synagoge van Nazaret²⁷³ en de eerste verzen van dat hoofdstuk leest, begint Hij daarmee in feite een soort proclamatie van het ‘jubeljaar’.²⁷⁴ In de bediening van Jezus worden de zegeningen van dat jaar van verzoening en verlossing – dat op een profetische manier model was van Gods toekomst – uitgedeeld, bediend. In die dienst is de Messias er voor Israël en de volken. Zo bedient de Messias de Zijnen. Zo betreft Hij hen ook in dat dienen. Zoals de ballingschap voor het land een vergoeding was voor alle gemiste sabbatsjaren²⁷⁵ zo is het leven en sterven van de Messias een volledige vervulling van Gods Tora en zijn gerechtigheid. Zijn sterven vormt het offer van de Grote Verzoendag. Zijn opstanding is als het weer (levend) terugkomen van de hogepriester uit het Heilige der heiligen. Zoals het jubeljaar eigenlijk pas begon op Grote Verzoendag²⁷⁶ is ook de bediening van Messias Jezus verbonden met Zijn gehoorzaam wegdragen van alle zonde. De Messias kon nu als “een van zijn broeders”²⁷⁷ Zijn volk ‘lossen’²⁷⁸ Het kon immers niet zo zijn dat Israël blijvend in knechtschap eigendom zou zijn van anderen dan de HERE.²⁷⁹ De bepalingen over het jubeljaar in Leviticus 25 worden gevolgd door beloften van zegen voor wanneer er gehoorzaamheid is, en door aankondiging van vergelding van Godswege wanneer Israël ongehoorzaam zou zijn.²⁸⁰ Het is deze zegen die de Messias nu ontvangt.²⁸¹ Hij wordt ‘talrijk gemaakt’²⁸². In deze belofte liggen zowel het herstel van Israël²⁸³ als de ‘grote schare die niemand tellen kan’²⁸⁴ besloten. Wanneer de Messias de roeping van

²⁷⁰ Vgl bijv Rom 15:27 en 2 Cor 9.

²⁷¹ Zie ook wat ik daarover opmerk onder 6.

²⁷² Het gebruik van dit woord maakt iets van de goddelijke regie duidelijk, vgl het gebruik van het werkwoord vinden in Joh 1:35-52.

²⁷³ Luk 4:14-30

²⁷⁴ Het ‘jaar van het welbehagen’ van de HERE (Jes 61:2) zal duiden op het jubeljaar (Lev 25 en 27). ‘Jubel’ stamt van het hebreeuwse *jovel* (=hoorn, Lev 25:11). Op de Verzoendag van het 50^e jaar werd de sjofar geblazen (Lev 25:9). Volgens Maimonides waren alle wetten m.b.t. sabbatsjaar en jubeljaar bedoeld om de Jood te trainen in barmhartigheid, liefdadigheid en rechtvaardigheid (A. Chill, p 300)

²⁷⁵ Lev 26:34-35; 2 Kron 36:21

²⁷⁶ Lev 25:9

²⁷⁷ Lev 25:48; het werkwoord *ga'al* is een van de woorden die de hebreeuwse achtergrond vormen van het woord ‘verlossing’ in 1 Cor 1:30. Vgl ook Heb 2:14-17.

²⁷⁸ De *go'el* trad op als de vrijkoper van familie.

²⁷⁹ Lev 25:55! Hier ligt de diepste theologische fundering van de dienst der bevrijding!

²⁸⁰ Lev 26

²⁸¹ Vgl het woord ‘geven’ in Lev 26:3-6

²⁸² Vgl Lev 26:9 en Jes 53:10-11.

²⁸³ Vgl Ez 37:10 en ook Op 7:1-8.

²⁸⁴ Op 7:9

Israël ten volle vervult, worden Gods bedoelingen met die roeping eveneens gerealiseerd. Verzoening. Heling en bevrijding. Gericht worden op de Eer van de Enige God. Hem leren kennen. De roeping van Abraham vond plaats tegen de achtergrond van schuld, angst, hoogmoed een schuldig verlangen naar eenheid.²⁸⁵ In de Messias schenkt de Eeuwige God een nieuwe openbaring van Zijn heerlijkheid gericht op heel die donkere werkelijkheid. Wanneer heel de schepping met die (kennis van Zijn heerlijkheid) vervuld wordt ²⁸⁶, zijn de Tora en de profeten geheel vervuld. Dan zijn al Gods bedoelingen waarheid geworden.²⁸⁷

Betrokken in de dienst van de verzoening – De beide ‘kinderen van de Messias’ hebben van God door Hem verzoening met Zichzelf ontvangen.²⁸⁸ Maar dat niet alleen. Zij hebben ook de “bediening van de verzoening”²⁸⁹ ontvangen. Daarin zijn zij “gezanten van Christus”²⁹⁰; door hun mond spreekt de HEER. De hoogmoed die leidde tot de verstrooiing der volken²⁹¹ en die nog eerder leidde tot het invallen van de koude winter van de dood²⁹², is weggedaan en bedekt. De verzoening voor Israël in zijn Messias betekent ook verzoening voor alle volken. De roeping van Israël is volbracht. Zelfs de Farao kan nu gezegend worden.²⁹³ Ook Assur mag nu de HERE dienen.²⁹⁴ De prediking over de Messias van Israël vormt de bediening der verzoening. Het is een prediking van de Tora voor de Messias. Het is de prediking van de Tora in de Messias. Het is de prediking van de Tora van de Messias. Het is een verlossing en prediking allereerst bedoeld voor Israël.²⁹⁵ Maar vervolgens dan ook voor de volken.²⁹⁶ Dat het ‘jongste kind van de Messias’ door zijn ‘rovende instelling en gedrag’ zijn recht van spreken (naar heel Israël toe) grotendeels heeft verspeeld, is een feit waarvan we ons goed rekenschap moeten geven. Alleen vanuit een verootmoediging over de gemeenschappelijke schuld van de kerk van de eeuwen kan er misschien iets groeien van een vertrouwen waarin opnieuw gevraagd zou kunnen worden naar onze kennen van de Messias. Nooit kan deze verootmoediging ‘afgesloten’ en daarmee iets van ‘anderen dan wijzelf’ worden.

De verkondiging van het evangelie onder de ganse hemel²⁹⁷ die in de eeuwen is geschied, is een delen in de roeping van de Messias geweest. Al is de Messias soms veel te weinig ‘in Zijn eigen gewaad’ verkondigd. Het gewaad van de kerk(elijke theologie) heeft weliswaar voor een deel Zijn heerlijkheid geopenbaard, deels kwam het echter tot stand ten gevolge van het verdubbelen van Zijn eigen – in één stuk geweven – kleed.²⁹⁸ Zijn leven was en is en blijft ondeelbaar verweven met heel Israël en al wat God in en aan Israël heeft gedaan. Zijn onverdeelde toewijding²⁹⁹ aan God en Zijn Tora zou meer de klank en kleur van onze prediking moeten bepalen.

---

²⁸⁵ Zie Gen 11:1-9

²⁸⁶ Vgl Hab 2:14

²⁸⁷ Num 14:21!

²⁸⁸ 2 Cor 5:18

²⁸⁹ 2 Cor 5:18

²⁹⁰ 2 Cor 5:20

²⁹¹ Gen 11:1-9

²⁹² Gen 3; vgl Rom 5:12-21.

²⁹³ Vgl Gen 47:8,10; Jes 19:25.

²⁹⁴ Jes 19:23-25

²⁹⁵ Hand 3:36

²⁹⁶ Rom 1:16

²⁹⁷ Vgl Op 14:6-7.

²⁹⁸ Vgl

²⁹⁹ Door de tzitzit getoond, Mk 8:44; vgl Num 15:38.

Zoals de openbaring van de Naam van God onder de volken de uiteindelijke bedoeling van God met de roeping van Israël was³⁰⁰, zo vervullen wie delen in het openbaarmaken van die Naam in de Messias die diepste bedoeling van de Tora.

Betrokken in de dienst van de vernieuwing – Met de dood en de opstanding van de Messias begint de wederoprichting van alle dingen³⁰¹ een aanvang te nemen. Het begin van de “wedergeboorte”³⁰² die God aan hemel en aarde zal laten geschieden, kan geproefd worden. Daarom betreft Messias Jezus de Zijnen ook bij Zijn *beginnende* vernieuwing van heel de aarde, alle volken, heel de kosmos. Zonde en onrecht, verwaarlozing en misbruik – en dat in het klein en in het groot –, zullen door de geroepenen ‘in Hem’ bestreden en overwonnen dienen te worden. In dat proces – dat daarbij per definitie een ‘eerstelings-proces’ zal zijn en blijven – leidt de Geest van de Messias hen binnen. Abraham streed een dergelijke strijd in zijn achtervolging van de vijanden in Genesis 14. Lot en zelfs de koning van Sodom en zijn bondgenoten mogen de vruchten van die inzet plukken. Jozef mag een hele wereld redden van de honger.³⁰³ De Messias is niet minder begaan met het totale bestaan van Israël en de volken. Zijn ‘verlossing’ heeft dan ook zeker alles te maken met het niet afmaaien van de randen van de akkers³⁰⁴, met liefde voor de vijand en ‘zijn ezel’³⁰⁵, voor de ‘vreemdeling in uw poorten’³⁰⁶, en met nog veel meer dat het liefhebben van uw naaste als uzelf betreft.³⁰⁷

Het is daarbij belangrijk om er oog voor te hebben dat Messias Jezus de woorden “en een dag der wrake van onze God” uit Jesaja 61:2 niet voorleest. De ‘verlossing in Hem’ bewerkt een opschorting van het oordelend handelen van God.³⁰⁸ Pas later – in de toekomst – zal duidelijk worden dat de Messias ook strijder voor Gods eer zal zijn.³⁰⁹ Het is in gehoorzaamheid dat Hij en de Zijnen wachten op het uur dat de Heilige God daarvoor uitkiest.³¹⁰ Evenals David wacht de Messias op het uur van Zijn openbare machtsaanvaarding. Als de metgezellen van David delen de metgezellen van de Messias in deze tijd zijn weg van nederigheid, lijden en smaad.³¹¹

---

³⁰⁰ Zie bijv Joz 2:10 en 4:24!

³⁰¹ Hand 3:21

³⁰² Nu niet als aanduiding van persoonlijk heil en vernieuwing; Mat 19:28.

³⁰³ Gen 41:56-57

³⁰⁴ Lev 19:9-10; 23:22; Deut 24:19-22. Moshe Morrison, messiasbelijdend voorganger uit Kiryat Ata, vertelde mij dat een predikant tijdens een studie met rabbijnen – tot hun verwondering – een verband legde met het ‘niet afscheren van de randen van uw hoofdhaar’ (Lev 19:27; 21:5) en interpreteerde als: Israël wordt middels haar-dracht bepaald bij de roeping een barmhartig volk te zijn.

³⁰⁵ Ex 23:4-5; vgl ook Deut 22:3-4.

³⁰⁶ Zie bijv Ex 22:21; 23:9, 12; Lev 19:10, 33-34.

³⁰⁷ Lev 19:18, 34. Dit betreft ook ‘het hart’: Lev 19:17. J. Shulam en H. Le Cornu verwijzen naar een nieuwe interpretatie van Lev 19:18 (uw naaste .. als u zelf) die opkwam in de Tweede Tempelperiode. Het “als uzelf” moet volgens deze interpretatie (van rabbi Chanina) betrokken worden op “uw naaste” (in de betekenis van: die is als uzelf). Vandaaruit volgde bijv ook het gebod om de overheid te accepteren en te gehoorzamen (p 412 en noot 37; p 433 ev).

³⁰⁸ Misschien dat ook analoog hieraan geconcludeerd moet worden – in het heden van de Messias – tot een opschorten van Godswege van het verdelgend oordeel/de ban/de doodstraf, waarvan in de Tora sprake is.

³⁰⁹ Jes 11:4-5, vgl ook Jes 9:3-4; Op 19:11-16 en ook Mal 3:1-5.

³¹⁰ Vgl Hand 1:7

³¹¹ Vgl 1 Sam 24:1-8 (let op vs 8!); Luk 9:23 en Rom 8:36. Misschien zou het niet-messiasbelijdend Jodendom het raadsel van het nog-niet-verlost-zijn van de wereld (ondanks de komst van de Messias, Jezus) eerder hebben kunnen ‘aanvaarden’ als wij als ‘kinderen van de Messias’ meer als de metgezellen van David de weg van de ‘wachtende’ Messias gedeeld zouden hebben. Veel te vaak waren wij al in ons kerkelijk bestaan en denken al ‘koningen’ (vgl 1 Cor 4:8).

Dat betekent dat zij alleen in Zijn voetsporen, als Zijn navolgers en daarin Gods navolgers³¹² deze strijd kunnen strijden.

Betrokken in de dienst van heling en bevrijding – In de Tora zien wij Abraham bidden om genezing voor Abimelech van Gerar, zijn vrouw en slavinnen.³¹³ Een genezingsbediening (die bestaat in het gebed) van de ‘vader der gelovigen’. Het gebed van Abraham bedekt en verzoent de (onbewuste) zonde van Abimelech.³¹⁴ Aan een hele clan wordt vruchtbaarheid geschonken. Abraham ‘bedient’ de heling van God. In Zijn roeping van Abraham beoogt God ook de genezing van de wereld. Aan Israël openbaart Hij zich als de Heelmeester.³¹⁵ Als zodanig is Hij EEN en Dezelfde als de Gever van de Tora. Tussen de vervulling van de Tora en de heling van Israël en de wereld bestaat een nauw verband.³¹⁶ Daarom is de bediening van de Messias ook een bediening van genezing en heling.³¹⁷ Ook Zijn leerlingen delen daarin.³¹⁸ Het is de Geest van de Messias die Zijn genezend werken ook present stellen wil in het leven van de beide ‘kinderen’. Die realiteit komen we in het NT overal tegen.

Betrokkenheid bij deze dienst van de Messias zelf is betrokken worden bij deze roeping van Israël. Toewending (*tesjoeva*) naar God is nauw verbonden met deze dienst van ‘verlossing’ van de Messias.³¹⁹

Ook deze bediening staat in het teken van het ‘eerste gave’-zijn van de Heilige Geest. De ‘eersteling’ is nog niet hetzelfde als de gehele oogst. Het volle heil dat in Messias Jezus is verworven, openbaart zich ten dele. Toch mag er de verwachting zijn dat Hij de zegen van Zijn vervulling van de Tora ook in onze tijden en op onze plaatsen in het schenken van genezing tastbaar en ervaarbaar zal willen laten worden. Langs de weg van een ingrijpen in ziekteprocessen of langs de weg van een gezegende schepping. In beide gevallen gaat het echter om de zegen van Zijn vervulling van heel de wil van God in de Tora geopenbaard. Dat dit zo is wordt zichtbaar in de aanraking van de tzitzit aan Jezus’ kleeft.³²⁰ Het teken van Zijn volledige vervulling van al wat God Israël had opgedragen. Er is kracht in zijn vervulling van Gods Tora. Daarmee is de ‘charismatische dienst van heling en genezing’ vast verankerd in Gods openbaring aan Israël. Jezus is niet zomaar een wonderdoener. Maar ook als Heelmeester is Hij de Gehoorzame, de Gezondene en Gezalfde.³²¹

Datzelfde kan ook gezegd worden van zijn bediening van bevrijding, die zichtbaar wordt in de telkens weer zichtbaar wordende overwinning op de duistere geesten.

De Tora eindigt met de impliciete constatering dat de door Mozes beloofde Profeet³²² nog niet is verschenen. De aankondiging van zijn verschijnen in Israël stond en staat in de context van de waarschuwing voor allerlei okkulte praktijken.³²³

³¹² Ef 5:1-2. Terecht is dit ook een terugkerend thema bij A. van de Beek, al mis ik soms bij hem ‘het kennen van de kracht van de opstanding’, die door Paulus nog vóór ‘de gemeenschap aan Zijn lijden’ genoemd wordt (Fil 3:10).

³¹³ Gen 20:17-18

³¹⁴ Gen 20:3-7

³¹⁵ Ex 15:26; Deut 7:15

³¹⁶ Zie noot 248.

³¹⁷ Vgl bijv Mat 11:4-6

³¹⁸ Mat 10; Luk 10; Mk 16:15-20

³¹⁹ Vgl de boodschap “Bekeert u, want het Koninkrijk der hemelen is nabijgekomen” (Mat 4:17) en Jak 5:13-18.

³²⁰ Luk 8:44. Er is een nauwe band tussen dit teken en de Heer: Jezus vraagt: Wie heeft Mij aangeraakt. Hij is uit één stuk, één en al gerechtigheid (vgl 2 Cor 5:21).

³²¹ Zie ook Mal 4:2 waar de “zon der gerechtigheid” genezing brengt.

³²² Deut 34:10, vgl Deut 18:17-20. Zie ook Hand 3:22-24, vgl Joh 5:46.

³²³ Deut 18:9-14

Zijn woorden zouden leven zijn. Tora staat tegenover duisternis. De Tora van deze Profeet onmaskert de afgodische verleiding die in de meest reële zin duisternis is.³²⁴

Ook de aankondiging van de geboorte van de Messias door Jesaja³²⁵ staat in een context van duisternis voortkomend uit de gruwelen die in Deuteronomium 18 genoemd worden.³²⁶ Duisternis ontstaat en verkrijgt zijn recht waar ongehoorzaamheid aan Gods geopenbaarde wil het leven van mensen bepaalt. Het is dan ook begrijpelijk dat waar Jezus verschijnt de duisternis zich openbaart.³²⁷ Hij heeft echter de volmacht ontvangen om de duisternis te overwinnen en mensen uit hun demonische gevangenis te verlossen.

Opnieuw geldt: deze Jezus is niet de een of andere wonderdoener. Hij is “de Heilige Gods” weten de demonen (te vertellen).³²⁸ Hij is die Ene die zich tenvolle in heiliging aan God heeft toegewijd. Daarom kan Hij gevangenen ontrukken aan hem “die in zijn recht” is.³²⁹ Paulus kan zeggen dat aan het kruis – toen onze overtredingen en het bewijsstuk daarvan in het vlees van Messias Jezus gekruisigd werden – “de overheden en de machten ontwapend en openlijk tentoongesteld zijn” en dat zo “over hen gezegevierd (is)”.³³⁰ Opnieuw liggen er diepe verbanden met de gehoorzame vervulling van heel Gods Tora door Messias Jezus. Zijn leven en sterven aan het kruis was het volbrengen van alle gerechtigheid. Jesaja 53 spreekt over de trouwe en gehoorzame Knecht van God en er is sprake van een buit (die wel zeker behaald is op vijanden)!³³¹

Ook de bediening van de bevrijding ‘in Messias/Christus’ is daarmee ingebed in de openbaring van God in en aan Israël. De ‘metgezellen van de Messias’ mogen door Hem delen in Zijn volmacht, ‘met Hem als machtigen de buit verdelen’.

Betrokken in de dienst van de eenheid – Binnen het Jodendom leeft de overtuiging dat bij de openbaring op Sinaï de HERE in zeventig talen Zijn geboden heeft gesproken. Daarmee wordt de roeping van Israël – Jakob trekt met zeventig zielen naar Egypte!³³² – verbonden met de geschiedenis die daaraan voorafging. Genesis 10 en 11 tekenen de zeventig volkeren en laten zien hoe de nagestreefde eenheid verloren gaat. Het is opmerkelijk dat de Heer Jezus zeventig leerlingen uitzendt.³³³ Het is ook opmerkelijk dat de Geest van de Messias maakt dat de spraakverwarring van Genesis 11 een ‘tegenhanger’ binnen het messiaanse heil krijgt.³³⁴

De beide ‘kinderen’ van de Messias mogen deze eenheid ‘bedienen’ door deze eenheid te leven.³³⁵ En door alle volken – inclusief het nageslacht van Ismaël – de zegen ‘in Abrahams zaad’³³⁶ te verkondigen. Er is meer dan genoeg ruimte onder de tallith van de Messias. Er is echter geen andere plaats van zegen dan onder *die* tallith! In deze ‘bediening van die eenheid’ horen de beide kinderen van de Messias niet ‘bij’ de wereld waarin zij leven. ‘In Messias/Christus’- zijn maakt dat wij niet ‘horen’ bij

³²⁴ Zie bijv Deut 32:17; Ps 106:37; Gal 4:6.

³²⁵ Jes 9:5-6

³²⁶ Zie Jesaja 8:18-22 en de overgang naar Jes 8:23-9:6.

³²⁷ Zie bijv Mk 1:21-28

³²⁸ Mk 1:24

³²⁹ Jes 49:24

³³⁰ Col 2:13-15

³³¹ Jes 53:12

³³² Gen 46:27

³³³ Luk 10:1

³³⁴ Hand 2:1-13

³³⁵ Vgl Ef 4:1-16. A. van de Beek merkt op (p 267, noot 68) dat deze teksten over de eenheid van de gemeente ten diepste aan het *Sjema* gerelateerd zijn!

³³⁶ Vgl Gal 3:16 en Gen 12:7

welke dan ook van de in deze wereld levende en strijdende partijen. Onze roeping is allen te verkondigen dat er zegen is onder de vleugels van Israëls Messias.

Betrokken in de dienst van het priesterlijk zegenen – Zoals in Gods allereerste belofte aan Abraham alle heil vervat ligt in het woord ‘zegenen’, zo zou gesteld kunnen worden dat alle heil dat ‘in Messias/Christus’ besloten ligt getekend zou kunnen worden door Hem de zegenende (Hoge)Priester te noemen. ‘In’ Abraham zou zegen voor de volken beschikbaar komen. Jakob zegent de Farao. De Messias vervult de roeping van Israël om een zegen te zijn. Hij is de plaats waar-‘in’ de zegen van God te vinden is. Hij is dit in de eerste plaats³³⁷ voor Israël zelf, maar dan vervolgens ook voor de volken. In dit zegenen betreft Hij de Zijnen.

Uit dank en in nederigheid wil ik – komend uit de volken – de Naam des HEREN op Israël leggen :

*De HERE zegene u en behoede u
De HERE doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig
De HERE verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede*

De HERE Zelf zegt na deze opdracht te hebben gegeven:

*En Ik zal hen zegenen.*³³⁸

---

³³⁷ Hand 3:26!

³³⁸ Num 6:22-27

5.7 ... opdat het zij, gelijk geschreven staat: *Wie roemt, roeme in de Here.*

Paulus eindigt zijn beschrijving van het heil ‘in Christus’ met een citaat uit de Schrift.¹ Noch het binnengebracht zijn in de Messias, noch het feit dat Hij door God voor en in gelovigen de vervulling van heel Gods Tora is geworden en wil zijn, kan op de een of andere manier door ons geclaimd worden als een eigen prestatie of verdienste. Deze soevereine daden van God – die de gehoorzaamheid en het vertrouwen van mensen insluiten, zo werkt immers de Geest van God! – moeten ons brengen tot “roemen in de HERE”. Dat is waar het in de Schriften van Israël om gaat. Zo staat het geschreven.

Zoals ik al eerder² opmerkte is er in het leven van schepselen een behoefte om zich op de een of andere manier tegenover de Schepper van een eigen bestaansrecht te voorzien. Dit valt te signaleren op christelijk erf, maar ook in de kring van Israël. Het denken over en leven met verdienstelijke gehoorzaamheid ontnemt dan soms aan wat genade is het genade-karakter. Hier stuiten we ook op een aantal punten voor gesprek met onze niet-messiasbelijdende joodse gesprekspartners. Niet alleen gaat het dan over de vraag Wiens gehoorzaamheid verdienstelijk is, maar ook over de vraag naar de mogelijkheden van de mens in en vanwege zijn roeping in deze wereld op weg naar Gods Koninkrijk. De leer over de verlossing van de wereld en de Messias en de leer over de mens en zijn (on)mogelijkheden komen hier samen. Soteriologie en antropologie hebben alles met elkaar te maken.³ Belangrijk is dat we in deze gesprekken geen dogmatische, systematisch-theologische insteek kiezen, maar een strict bijbels-theologische. Dit dwingt ook christelijke deelnemers aan het gesprek tot een bijbelse herijking van hun opvattingen. Maar op soms onverwachte manieren kunnen zo patstellingen in gesprekken ontweken en steriotiepe ideeën over ‘christelijke’ standpunten ‘bijgesteld’ worden.⁴

Alleen de Eer van de God van Israël telt. Alleen wanneer de gerichtheid op Zijn Eer ons drijft en levend in ons aanwezig is, zullen wij mogen hopen dat wie ‘in Messias Jezus’ zijn als aangename en niet als bedreigende gesprekspartners ervaren zullen worden. Zonder deze levende liefde voor de God van Abraham, Izaäk en Jakob – waarover wij, afkomstig uit de volken, veel kunnen leren van heel Israël – zal er nooit sprake kunnen zijn van de door Paulus gehoopte jaloersheid in Israël.⁵

Ik wil besluiten met een ander woord van Paulus, dat ook gelden kan als de samenvatting van het hierboven geschrevene: *Want uit Hem en door hem en tot Hem zijn alle dingen: Hem zij de heerlijkheid in eeuwigheid! Amen.*⁶

¹ Jer 9:22-23(=23-24), vgl 2 Cor 10:17.

² Zie 5.1, noot 6.

³ Dat wordt goed zichtbaar in het artikel van M. Soloveichik, *Redemption and the Power of Man*.

⁴ In gesprekken over het in de vorige noot genoemde artikel bleek mij dat een bijbels-theologische inzet bij een pneumatologische christologie en ethiek, waarin de noodzakelijke en voluit gehonoreerde gehoorzaamheid (van Israël in) de Messias en zijn volgelingen benadrukt werd, nieuwe mogelijkheden voor het gesprek bood.

⁵ Rom 11:11-14

⁶ Rom 11:36

6. Contouren van een weg – pleidooi om die te gaan

Het zal niemand, die met mij heeft meegedacht, verbazen dat ik hier wil beginnen met een pleidooi om in de kerken de bijbelse boodschap over ‘*de twee kinderen van de Messias*’ de aandacht te geven, die deze boodschap verdient. Aandacht voor de messiasbelijdende joodse gemeenschap – met alle verscheidenheid die deze beweging kenmerkt – is een zaak die alles te maken heeft met onze belijdenis van de trouw van God. Omwille van God Zelf en de weg die Hij heeft afgelegd in het bereiken van de volken, kunnen we niet om het ‘oudste kind’ heen.

Ik wil er voor pleiten dat we deze beweging erkennen als behorend tot de gemeenschap van de ‘heiligen’. Alleen samen met het ‘oudste kind’ zal verstaan kunnen worden “..hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is .. van de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat ..”.¹ Zonder de ontmoeting – inclusief het samen bidden – en het gesprek, het leren van en leren met deze messiasbelijdende joodse gemeenschap zal er geen sprake kunnen zijn van het “vervuld worden tot alle volheid Gods”.²

In het zoeken van deze contacten zal er een totale – onvoorwaardelijke – openheid voor de ander van de kant van het ‘jongste kind’ dienen te zijn. Priesterlijk buigen onder de schuld van het ‘rovende kind’ is de geest waarin zulke contacten gezocht dienen te worden.

In het zoeken van deze contacten zal gewaakt dienen te worden voor de verleiding van de macht van het getal en voor de macht van het geld. Al kan men zich voor bepaalde vormen van ondersteuning op een bijbelse basis beroepen³, toch dient gewaakt te worden voor elk ‘gebruiken’ van de messiasbelijdende beweging voor doelen, die niet uit deze beweging zelf voortkomen.⁴

Het zal spannend zijn om enerzijds het ‘oudste kind’ als zodanig te erkennen en anderzijds voor de (niet-messiasbelijdende) joodse gemeenschap in en buiten Israël als betrouwbare gesprekspartners te blijven gelden.⁵ Ook hier zal het aankomen op een permanent aanwezige, priesterlijke houding van verootmoediging onder de gemeenschappelijke christelijk-kerkelijke schuld ten opzichte van het gehele joodse volk.

Als het gaat om de *Tora van de Messias* wil ik pleiten voor een hernieuwde bezinning over de betekenis van de Tora – hier opgevat als de inzettingen en geboden van de HERE God opgetekend in de vijf boeken van Mozes – binnen het werk van de Messias. Welke betekenis heeft de Tora van Sināi binnen het nieuwe verbond, dat de Messias is en dat Hij heeft tot stand gebracht? Naar mijn mening zullen we hierover alleen met aan de Schriften zelf ontleende categoriën en denkwijzen mogen denken. Als de Messias ‘het verbond’ genoemd kan worden en aangeduid kan worden als het heil zelf, dan zal er vooral vanuit Zijn taak en roeping nagedacht moeten worden over

---

¹ Ef 3:17-19

² idem

³ De collecte in de kerken voor de gemeente te Jeruzalem kan hier genoemd worden. Zie bijv Rom 15:26-28 en 2 Cor 9.

⁴ Met name zal gewaakt dienen te worden voor een soort beeldvorming waarbij de joods-messiasbelijdende beweging het paard van Troje wordt, waarin zich de heiden-christelijke kerken met hun ‘Israël berovende mentaliteit’ schuilhouden.

⁵ In Nederlands Dagblad van 10-08-04 werd geschreven over de plannen voor een *Road to Jerusalem* beweging in de VS. Deze beweging zou moeten leiden tot het smeden van nauwe banden tussen de evangelische beweging en de messiasbelijdende joden in de VS. De beweging wordt in december 2004 gelanceerd. Met argusogen worden deze plannen bekeken door rabbijn Yechiel Eckstein, oprichter en voorzitter van de Internationale Federatie van Christenen en Joden. Hij vindt dat evangelischen hiervan moeten afzien.

de vraag hoe de Tora ook ‘binnen’ Hem en zijn heil voorkomt. Daarbij zal vooral ook in het oog gehouden moeten worden dat de roeping van de Messias van Israël in essentie dezelfde is als de roeping van Israël. Een juist verstaan van de roeping van Israël binnen het geheel van Gods plannen met de kosmos is daarom van belang om te kunnen verstaan wat het heil en de Tora van de Messias voor die kosmos inhouden.

Ik meen dat het goed zou zijn om op een gedetailleerde manier – vanuit het gezichtspunt door Jezus verwoord in Mat 5:17-20 – het geheel van de Tora opnieuw te bestuderen. Het “doen” en “leren(=onderwijzen)”⁶ van de geboden heeft ook ‘in Messias/Christus’ een plaats.⁷ Het leren met geheel Israël zal daarbij noodzakelijk en behulpzaam zijn. De vreugde van het doen⁸ is iets wat wij in de kerken vaak kwijt zijn of deels misschien zelfs nooit gekend hebben. In paragraaf 5.6 heb ik op een aantal terreinen wat verkenningen gedaan.

Tijdens deze door mij bepleite hernieuwde studie van de Tora is het nodig om ons bewust te zijn van de geestelijke en historische processen, die te maken hebben met het ‘rovende karakter’ van ons als ‘jongste kind’. Bereidheid om opnieuw te leren, te heroverwegen en waar nodig ons te bekeren, is onmisbaar. Ook zal vanzelf de vraag opkomen naar de haalbaarheid en wenselijkheid van een geherorienteerd worden op al die punten waar we ons – al dan niet bewust en moedwillig – hebben verwijderd van Israël.

Belangrijk is dan mijns inziens dat we de leiding van Gods Geest zoeken in het vinden van Zijn weg. De vraag is niet wat *wij* menen dat op de ‘reformatie-agenda’ moet staan, maar wat *Gods* weg met ons is vanuit de situatie die ontstaan is. Is het Zijn wil dat we streven naar een totale reformatie van denken en praktijk, waardoor wij als gelovigen uit de volken ons bijvoorbeeld weer voegen in de feestkalender (inclusief de heiliging van de sjabbat) van Israël? Of kan er misschien ook sprake zijn van een speciaal woord van God voor ons in deze gegroeide situatie van afstand ten opzichte van Israël? Zou het niet-messiasbelijdende deel van het joodse volk zo’n ‘reformatie’ ook kunnen verstaan als een zoveelste poging van de ‘kerk’ om het in de historie ontstane eigen karakter van het Jodendom te ontvreemden? De gegroeide afstand heeft voor het Jodendom immers ook een stuk bewaring van de eigen identiteit betekend! Het zijn vragen waar ik nog geen vastomlijnd antwoord op heb. De bovenaangehaalde verzen uit Efeze 3 wijzen echter een weg en houden ook een belofte in!

Aan het eind gekomen van een intensieve en in veel opzichten aangrijpende tijd van studie, draag ik wat hier geschreven is op aan Hem die bij machte is al Zijn plannen met Israël en Zijn gehele schepping te realiseren. Moge Hij gebruiken wat Hij gebruiken kan. Moge Hij mij en de beide ‘kinderen’ verder onderwijzen en aanvullen wat in deze pagina’s heeft ontbroken.

Ik leg deze studie neer in de kring van de beide ‘kinderen’ van de Messias. Moge onze liefde voor God – onze Abba, onze Vader – en voor Jezus, Zijn Zoon en Messias groeien door de Heilige Geest die het leven van de Messias in ons uitleeft.

---

⁶ Mat 5:19

⁷ Vgl ook bijv Joh 15:9-10

⁸ Op een studiedag (Kampen, 12-10-2004) over “Messiasverwachting in jodendom en christendom, Bron van ellende en vreugde” sprak de joodse inleider dr. Marcus van Loopik over het ‘smaken van de toekomst’ in het doen van de mitzvot.

7. Literatuurlijst

- T.D.Alexander, B.S.Rosner (eds), *New Dictionary of Biblical Theology*, Leicester/Downers Grove, Illinois, 2000
- C.P.van Andel, *Jodenhaat & Jodenangst, Over meer dan twintig eeuwen antisemitisme*, Amersfoort 1983
- S. Bacchiocchi, *Van Sjabbat naar Zondag, Een historisch onderzoek naar de opkomst en viering van de zondag in het vroege christendom*, Vlissingen 2003
- A. van de Beek, *De kring om de Messias, Israël als volk van de lijdende Heer*, Spreken over God 1,2 , Zoetermeer 2002
- J. van den Berg, s.v. Zondag, *Christelijke Encyclopedie*, Kampen 1961, 2e herz. druk,
- A. and D. Berkowitz, *Torah Rediscovered*, Littleton, Colorado 1996, 2e druk
- G. Boccaccini, *Middle Judaism, Jewish Thought 300 B.C.E. to 200 C.E.*, Minneapolis 1991
- M. Bockmuehl, *Jewish Law in Gentile Churches, Halakhah and the Beginning of Christian Public Ethics*, Edinburgh 2000
- E. B. Borowitz, *Renewing the Covenant, A Theology for the Postmodern Jew*, Jeruzalem 1991
- J. van Bruggen, *Paulus, Pionier voor de Messias van Israël*, Kampen 2001
- F.F. Bruce, *Commentary on the Epistle to the Hebrews*, Londen 1971, herdruk van 1964
- F. Büchsel, TWNT sv Iud, Bnd IV, p 329-359, Stuttgart, 1957
- The Chumash*, The Stone Edition, New York, 1998
- C. Clorfene, Y Rogalsky, *The Path of the Righteous Gentile, An Introduction to the Seven Laws of the Children of Noach*, Southfield/Jerusalem 1987
- C. en K. Cohen, *Roots of our Faith*, Jeruzalem 2002
- G.H. Cohen Stuart, *Joodse feesten en Vasten, Een reis over de zee van de Talmoe naar de wereld van het Nieuwe Testament*, Baarn 2004, 3^e druk
- H. Le Cornu, J. Shulam, *A commentary on the Jewish Roots of Acts*, Vol I-II , Jeruzalem 2003
- W.D. Davies, *Paul and Rabbinic Judaism, Some Rabbinic Elements in Pauline Theology*, Londen 1979, 3e editie 1970, 3d impression
- W.D. Davies, *The Setting of the Sermon on the Mount*, Atlanta 1989, herdruk van 1964
- J.D.G. Dunn, *The Theology of Paul the Apostle*, Grand Rapids/Cambridge 1998
- J.D.G. Dunn, *Romans 1-8*, Dallas 1988
- Encyclopaedia Judaica, sv Noachide Laws, Jerusalem 1971
- D. Flusser, *The Jewish-Christian Schism, Part I*,
in: D. Flusser, *Judaism and the Origins of Christianity*, Jerusalem 1988, p 617-634
- D. Flusser, *The Dead Sea Sect and Pre-Pauline Christianity*,
in: D. Flusser, *Judaism and the Origins of Christianity*, Jerusalem 1988, p 23-74
- J.G. Gager, *Reinventing Paul*, New York, 2000

- S. Gerssen, *Modern Zionisme en Christelijke theologie*, Kampen 1978, 2^e druk
- E. Gibbon, *Verval en ondergang van het Romeinse Rijk*, Amsterdam/Antwerpen 2003, 2^e druk
- J.D. Hays, *Applying the Old Testament Law Today*, Bibliotheca Sacra 158(2001)21-35
- R.H. Isaacs, *Mitzvot, A Sourcebook for the 613 Commandments*, Northvale 1996
- S. Janse, *Zondag of Sabbat? over een boek (Bacchiocchi) en een trend*, Soteria 20 (2003) 47-53
- J.H. Kroeze, *Het boek Job*, Kampen 1961
- A. Kuiper, *Tractaat van den Sabbath*, Historisch-dogmatische studie, Amsterdam, 1890
- L.E. Meijer, *Terugkeer uit de ballingschap, Een onderzoek naar Messiasbelijdende gemeenten in Israël*, 1997, uitgave Gereformeerde Zendingbond in de Nederlandse Hervormde kerk
- D. Novak, *Mitsvah*, in: T. Frymer-Kensky, D. Novak, P. Ochs, D. F. Sandmel, M.A. Signer, Boulder, *Christianity in Jewish terms*, Colorado, USA/Oxford GB 2000, p 115-126
- A. Oepke, TWNT, sv en, Bnd II, p 534-539, Stuttgart 1957
- J.N. Oswalt, *The Book of Isaiah, Chapters 40-66*, Grand Rapids 1998
- R. Patai, *The Messiah Texts, Jewish Legends of Three Thousand Years*, Detroit 1988
- G. I. Polak, *Gebeden der Israëlieten voor het geheele jaar*, Amsterdam 5654 / 1893
- R. Pritz, *Biblical Ethics*, Jeruzalem, 1995
- R. A. Pritz, *Nazarene Jewish Christianity, From the End of the New Testament Period Until Its Disappearance in the Fourth Century*, Jeruzalem/Leiden 1988
- H. Ridderbos, *Paulus, Ontwerp van zijn theologie*, Kampen 1971, 2^e druk
- N. Scherman (ed.), *Shavuot – Its Observance, Laws, and Significance*, New York 2002
- N. Scherman (ed.), *Succos – Its Observance, Laws, and Significance*, New York 1997
- K.L. Schmidt, TWNT, sv ethnos im NT, Bnd II, p 366-371
- G. Scholem, *The Crisis of Tradition in Jewish Messianism*, in : *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, New York 1971, p 49-77
- J. Shulam, H. Le Cornu, *A commentary on the Jewish Roots of Romans*, Baltimore 1997
- K.A.D. Smelik, *Hagar & Sara, de verhouding tussen Jodendom en Christendom in de eerste eeuwen*, Baarn 1979
- M. Soloveichik, *Redemption and the Power of Man*, Azure No. 16 • winter 5764 / 2004
- D.H. Stern, *Het Evangelie is Joods ...een eerherstel*, Hoornaar, 1998
- D.H. Stern, *Messianic Jewish Manifesto*, Jerusalem, 1991, 2e druk
- D.H. Stern, *Jewish New Testament Commentary*, Clarksville, 1996, 5e editie
- H.L. Strack, *Introduction to the Talmud and Midrash*, New York 1974, (3e herdruk van 1931)

H.L. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, Bnd I-V, München 1922-1956

P. J. Tomson, *Paul and the Jewish Law, Halakha in the Letters of the Apostel to the Gentiles*, Assen 1990

E. E. Urbach, *The Sages, Their Concepts and Beliefs*, Cambridge (Mass)/Londen 1995, 4e druk

B. Young, D. Flusser, *Messianic Blessings in Jewish and Christian Texts*,
in: D. Flusser, *Judaism and the Origins of Christianity*, Jerusalem 1988, p 280-300

E.J. Young, *The Book of Isaiah*, Vol I-III, Grand Rapids 1972-1975

B. Wentsel, *De openbaring, het verbond en de apriori's*, Dogmatiek, deel 2, Kampen, 1982

B. Wentsel, *De Heilige Geest, de kerk en de laatste dingen, De persoon en het werk van de Heilige Geest*, Dogmatiek, deel 4a, Kampen, 1995

C. Westermann, *The Book of Isaiah Chap. 40-66*, (=vertaling van ATD : Das Buch Jesaja Kap. 40-66)

E.J. Westerman, *Hoofdlijnen van de interpretatie van Jeremia 4:19-22; 8:18-9:2(=9:3); 14:17-18 en 48:31-32,36*, 1979 doct. Scriptie Vrije Universiteit

---

Inhoudsopgave	blz
1. Samenvatting	1
2. Inleiding	3
2.1 Doelstelling	3
2.2 Opzet	4
2.3 Woord van dank	4
3. De Tora van de Messias en zijn twee kinderen – de titel als symbool van de historisch/hermeneutische context en van een heroriëntatie	6
3.1 De twee kinderen van de Messias – historische context	6
3.2 Twee namen - profetisch beeld voor de geschiedenis van Israel temidden van de volken	6
3.3 Ook de Messias heeft twee kinderen	7
3.4 Deel uit maken van ‘het rovende kind’	8
3.5 Opnieuw leerling willen zijn/leren met	10
4. 1 Cor 1:30-31 - een exegetisch-theologische spectraalanalyse	13
5. 1 Cor 1:30-31 - een spectrum belicht	15
5.1 <i>Maar uit Hem is het</i>	15
5.2 <i>... gij ... ons</i>	17
5.3 <i>... in Christus Jezus</i>	23
5.4 <i>... die ons van God is geworden</i>	34
5.5 Excurs: Handelingen 15 en de noachitische geboden	39
5.5.1 Een messiaanse halacha voor heidenen	39
5.5.2 Blijvende ‘dubbele halacha’ binnen de Messias ?	48
5.6 <i>... wijsheid, rechtvaardigheid, heiliging en verlossing</i>	51
5.7 <i>... opdat het zij, gelijk geschreven staat: Wie roemt, roeme in de Here.</i>	80
6. Contouren van een weg – pleidooi om die te gaan	81
7. Literatuurlijst	83

Omwille van de leesbaarheid is voor de paragrafen 5.1 – 5.7 gekozen voor een aparte nummering van het notenapparaat.